

Modlitba argentinských nocí

Marek Vácha

Modlitba argentinských nocí

Marek Vácha

Obálka Lenka Vomelová

Korektura textu Marta Svobodová

V roce 2013 vydalo nakladatelství Cesta,

nám. Republiky 5, 614 00 Brno,

tel.: 545 574 373

e-mail: cestanakl@volny.cz

www.cestabrno.cz

Vydání v elektronických formátech ePub a mobi první

978-80-7295-153-6 (ePub)

978-80-7295-154-3 (mobi)

© Marek Vácha 2011

© Cesta 2011

Stěží postihujeme to, co je na zemi, s námahou vysvětlujeme, co máme na dosah ruky. Kdo prozkoumá to, co je na nebesích?

Kniha Moudrosti 9,16

Nepochopím tajemství biologie, pokud se alespoň někdy nebudu cítit jako hladový vlk, jako slunéčko na listu, jako krásnoočko v kapce vody nebo jako fotosyntetizující smrk zalitý světlem. Nebudu nikdy dobrým teologem, pokud budu jen studovat názory jiných, psát vybroušené rešerše a nikdy nepocítím žízeň živé bytosti po Bohu. Pokud budu svět zkoumat jen zvnějšku, jako nezávislý a nezaujatý novinář, nikdy jej nepostihnu. Životem procházíme dnes tak, jako se v sobotu procházíme po zoologické zahradě. Takto se ale s Bohem nikdy nesetkám; jako nezainteresovaný turista, který si během své životní vycházky po Zemi sem tam zmáčkne spoušť a vytvoří fotografii. Jsem vášnivá bytost, toužící a hladovějící po Bohu, toužící nalézt smysl věcí, jsem uvnitř světa, nikoli mimo něj.

Zvláštní poděkování

Stanislav Artuš Malý

Petr Činka Karas

Jana a Dominik Čolkovi-Hegerovi

Hana Weisssová

Iva a Luboš Pospíšilovi

Jana a Kája Kubáčkovi

Marta Ještěrka Svobodová

Klára Zahradníčková

Lenka Vomelová

Mezi dohořívajícími kusy starých polen v ohništi poblikávaly žhavé uhlíky a nahoře nad námi se pomalu rozsvěcovaly první hvězdy. Nahřívali jsme se se sklenkami červeného cabernetu v rozkládacích křeslech kolem skomírajících plamenů a bylo nám náramně dobře.

„Je to šíleně depresivní,“ řekla Jana. „Věděla jsem, že jsi na tom špatně, ale že až tak špatně, jsem netušila.“

„Celá ta Argentina začne být zajímavá až od těch And. Líbilo se mi to AIDS. Aspoň jednou že se katolíků zastaneš. Dilema svaté Terezie je dobré, ale měl jsi to napsat jinak,“ pokračovala Jana. „Vůbec jsem ti v hodnocení dávala buď jedničky, nebo pětky. Buď je to úplně dobré, nebo úplně špatné. Celkově je to velmi temné a depresivní. Začali jsme to s Kájou číst před spaním a náhodně jsme si vybrali zrovna ten příběh o kněžství. Nemohla jsem usnout!“

„No, usnula jsi tak za minutu,“ opravil manželku Karel.

Chvilí bylo ticho, přerušované jen nezřetelným praskáním ohně.

„Víš ale, že kdykoli můžeš zavolat a přijít bez ohlášení,“ pokračovala Jana vážně.

„Ty bys v té situaci někomu zavolala, nebo ne?“ zeptal jsem se.

„Asi ne,“ řekla po chvíli přemýšlení Jana.

„Stejně by nebylo co říct.“

V úterý telefonovala Iva Pospíšilová z Cesty.

„Tak jsme to s Lubošem přečetli. Myslím, že text je usazený a může jít tak, jak je, ven. Je to hodně depresivní, ale dobré. Ateisti jsou výborní, to si každý rád přečte, jak by se měli chovat ostatní. Podle Luboše to jsou takové Tančící skály pro padesátileté a výše.“

Pak se Iva chvíli odmlčela.

„Víš, že kdybys cokoli potřeboval, tak můžeš zavolat.“

„Vím,“ odpověděl jsem.

Ve čtvrtek jsem se viděl s Klárou, připravovali jsme knížku o tanci pod hvězdami.

„Kapitolu o kněžství bych určitě nechala. Je to ze života. A nikdo o tom nepíše.“

„Navíc se to všechno tak stalo,“ řekl jsem.

Modlitba argentinských nocí

Čtrnáct dní jsme se procházeli Andami s kamarádem polárníkem Jardou Pavlíčkem a pak, když jej povinnosti odvolaly dolů na jih, jsem se ještě potuloval přes tři týdny naprosto sám, v horách a v pralesích, a odžíval si duchovní cvičení kryté horami.

Chvilé naprosté samoty jsou nejkrásnější. Každý večer je jednomyslně rozhodnuto, kde se umístí bivač. Každý večer existuje konsensus, co se bude podávat k večeři, je to ostatně vždy stejné. Filozofie vaření je prostá, celkově půl kilogramu potravin na den, půlkilogram si vezme tělo z vlastních zásob. Matematika je průzračně jednoduchá: za deset dní člověk zhubne 5 kilo, za čtrnáct dní 7 kilo – a poutník může s ironickým úsměvem vzpomínat na nejružnější technologie hubnutí doma v Evropě. Ale zpět k samotě. Pokud budu fotografovat motýly hodinu nebo dvě, nebudu nikoho zdržovat, pokud se rozhodnu na Río Pilcomayo zůstat ještě jeden nebo dva dny, nikomu to nebude vadit, pokud se rozhodnu odjet dřív, nic tomu nebude bránit. Dlouhé sezení a vyhlížení oranžově pruhovaného motýla *Dryadula phaetusa* nikoho nedráždilo, nikomu nevadilo a nikdo nevyzýval k další chůzi. Jednou večer mi pod nohama v usínajícím lese proběhl malý pásovec *Euphractus sexcinctus*, zde zvaný tatú-poju; nikdy bych si nepomyslel, že pásovec je schopen se tak neuvěřitelně rychle proplétat mezi trsy trávy do křovisek, rozhodl jsem se proto, že zůstanu ještě jeden den. S nikým rozhodnutí nebylo třeba konzultovat a nikdo nediskutoval.

Motýli *Heliconius erato phyllis*, známí z atlasů a učebnic evoluční biologie, létají naživo a jsou mnohem, mnohem krásnější než na stránkách poznávacích příruček. Jejich let je trojrozměrný balet, vypadá to, že už už spadnou, ale nějak se vždy udrží ze vzduchu, pak mávnou jednou a dvakrát a dostanou se do vzdušného proudu, který je vynese vysoko nad větve.

Padající soumrak a do vyschlé laguny přichází z pralesa stádo pekari páskovaných.

Noční bivaky v Gran Chacu, spal jsem několik nocí na stejném místě a pomalu se dostával do rytmu pralesa, ticho a souzvuk hlasů kolem mě začínaly formovat. Odpoledne jsem v bažinách pozoroval *carpinchos*, kapybary, a večer sledoval, jak si na protějším břehu hraje pár tukanů. Se soumrakem přilétli komáři, kvůli kterým bylo potřeba se hermeticky uzavřít do stanu. Pak prales ožil stovkami nejrozmanitějších zvuků, jejichž původce jsem mohl jen odhadovat. Odkudsi zdálky se ozývaly opice, na stromě, u kterého jsem tábořil, několik žab a zvuk, jehož původce jsem nebyl s to zařadit ani při nejlepší vůli. Tiché šelestění křídel, ale spíše snad nějakých membrán, jako by se nějaký netopýr znovu a znovu odhodlával vzlétnout, jako když se fouká do listu papíru. Opakovaně jsem navzdory moskýtům vybíhal s baterkou, nikdy jsem nikoho nespátřil, ráno strom stál mlčenlivě na svém místě a ani po detailní prohlídce kůry jsem nenašel žádnou skulinu, stopy, nic, co by mi mohlo pomoci rozluštit noční tajemství. Do toho všeho různá cvrčení hmyzu a nočních ptáků, pak kolem půlnoci chlad a klid. Sloužil jsem po setmění

s čelovkou ve stanu krátkou mši svatou a všechna ta noční volání se stala liturgickým doprovodem, nevědomou písní k vědomě artikulované modlitbě.

A pak Andy. Na horách je možno si dovolit luxus bivaku a spát bez stanu, *mosquitos* jsou jen dole v nížinách. Když zavřu oči, vidím argentinské nebe žhnoucí hvězdami, pás Mléčné dráhy, dvě jasné navigační hvězdy Alpha a Beta Centauri a *Cruz del Sur*, Jižní kříž. Žádný světelný opar měst nerušil temnotu hor. Modlíval jsem se před spaním vždycky ještě růženec, nikdy jsem si neuvědomil, kolik tajemství slavného růžence je spojeno s nebem – Ježíš, který na nebe vstoupil, Marii na nebe vzal, v nebi korunoval. V osamělých argentinských horách s pohledem do tmavého vesmíru dostávají tyto desátky zcela jinou hloubku.

Bůh je v argentinských horách nějak blíž, není to ten domestikovaný Bůh našich kostelů, našich sebevědomých kázání, Bůh, kterým se zaštiťují ti či oni náboženští vůdci k podpoře těch či oněch idejí, Bůh, o kterém hlasatelé zasvěceně vysvětlují, co si přeje a co si nepřeje, Bůh, jehož úradky interpretují hierarchové etablovaných církví, Bůh dobře situovaných teologů. Bůh argentinských nocí je Bůh mnohem tajemnější, nesmírnější, mocnější, Bůh, na němž závisí přežití a nepřežití. Teprve v naprosté samotě v horách poutník pochopí, co znamená, že v něm žijeme, pohybujeme se a jsme, dýcháme jej, jsme v něm ponořeni a On si nás tvaruje, tak jako prudká voda tělo pstruha, zde se člověk stává Božím obrazem, tvarovaný prostředím, oním *milieu divin*. Rybu tvaruje voda, tvar ptáků modeluje vzduch a člověka Bůh.

Argentinské nebe je černé a Mléčná dráha stříbřitě září, tak, jak v Evropě není možné spatřit. Do tohoto nebe jsem naslepo vysílal svoje zdrávasy. Bohu, o kterém nevíme, kdo je. Ke kterému se sice modlíme, ale když začneme přemýšlet, co se to skrývá za těmi třemi písmeny, propadáme se do tmavého vzduchoprázdna. Filozofie nás zavede na kraj propasti, víra je krokem vpřed do temného nic, k Bohu, o kterém mystici shodně vypráví, že je jiný, než jsme schopni popsat, neboť všechny naše popisy, jak ty dětské, tak popisy nejvybroušenějších teologických spekulací, vznikly všechny někde na naší maličké planetě, ztracené v černém vesmíru nad Andami. Bůh, o kterém Eckhart říká, že není ani dobrý, ani moudrý, neboť kdyby něco bylo dobré, bylo by možno myslet lepší a nad to ještě nejlepší, ale takový Bůh není, neboť Bůh je Tvůrce vlastností, Tvůrce dobra i moudrosti. Bůh, kterému nelze dát žádnou nálepku slov. Nic, bezedná Boží moudrost, štědrost i poznání, Neproniknutelné hlubiny, Neproniknutelné způsoby jednání, Bůh, který na Mojžíšovu otázku Hořícímu keři kdo jsi? Odpovídá: po tom ti nic není, Mojžíši, Jsem, který Jsem, moje jméno se nikdy nedozvíš, neboť kdyby ses jej dozvěděl, mohl bys mi vládnout, manipulovat se mnou, tak jako vládneš zvířatům, která jsem vytvořil z hlíny a přivedl je za tebou, abych viděl, jak je pojmenuješ. Jediné jméno Adam nepoznal – Boží jméno, a tím byly karty rozdány.

Bůh, který je, ale který je nějak jinak, než je člověk, jehož existence je mimo prostor, čas a cokoli hmotného, Který je na jiném listě knihy, Který neodpovídá na modlitbu, Kterého můžeme ctít, ale ne popsat, Který není věc v jakémkoli smyslu, o Kterém sice říkáme, že je

Láska, ale Kterého přesto denně prosíme, aby nás neuváděl do pokušení. Který je světlo, a kdo je chce uvidět, musí být slepý a musí Boha zbavit každého „něco“.¹ Dobrotivý Bůh evangelií, který je zároveň Jahvem devadesátého osmého žalmu, Bůh, který nekonečně miluje člověka, ale který zároveň nechává svět pod vládou a sluncem satanovým a který se nechává prosit svými věřícími, aby nás zbavil od Zlého. Boha v hodinách náboženství nelze vykládat, jako se vykládá násobilka nebo rostlinopis.² Jsem trochu nespokojen z přednášek s tematikou falešných představ o Bohu, neboť... všechny představy o Bohu jsou falešné.

Mnohokrát jsem to takto učil studenty na středních i vysokých školách a mnohokrát jsem o tom mluvil při různých přednáškách pro veřejnost. V absolutní samotě hor teorie ožívá, suché poučky dogmatické teologie se stávají čímsi reálným, prožitým, člověk se dotýká absolutna, Boha, který je Nic, který je za všemi našimi popisy, definicemi, paragrafy a spekulacemi. Hory a pralesy jsou místem, kde se duše setkává s Bohem, kde již není třeba nic vysvětlovat, kde je ponořena do absolutna, kde je rozum dán do veliké závorky a je to spíše srdce, které vnímá.

Kde se z pralesa kdo ví, odkud vynořují každý den nové a nové druhy ptáků, nové druhy motýlů, kde metafyzické spekulace o Bohu mají zcela jiný význam ve chvíli, kdy jsem se na cestě jako osamělý poutník shodou okolností bez máchy setkal s podobně osamělou pumou. Jsou chvíle, kdy člověk v divočině v jedné vteřině pochopí, co by doma v papučích nenarozjímal za léta.

Velká světová náboženství učí nectít žádnou věc, ani vlast, ani sebe, ani jakoukoli ideu.³ Náboženství není soubor názorů, soubor pouček, soubor vět o světě; náboženství je vzduch, který dýcháme, způsob, kterým jsme na světě, oči, kterými vnímáme svět. Nekonečné debaty nás, Evropanů, o sporech mezi vědou a vírou postrádají smyslu, svět je jeden. Různé důkazy Boží existence vymyslela před nedávnem jen Evropa a byly u zelených stolů diskutovány až minulá dvě staletí, dříve neměly význam, a starověku a středověku by tyto otázky připadaly směšné. Není znám ani jeden z přírodních národů, který by byl ateistický, a slova jako ateismus nebo teismus v žádném z jejich jazyků neexistují. Říká se, že pokud potkáme někde na Nové Guineji stromového domorodce s pomalovanou tváří a on na naši otázku odpoví, že je animista, pak pravděpodobně studoval v Oxfordu a je doma na prázdninách, neboť skutečný animista by to o sobě nikdy takto neřekl, neboť ten jednoduše žije ve svém světě. My jsme na tom s naší vírou podobně. Instinktivní víra argentinských hor a víra intelektuálních debat nad kávou a cigaretou v literárních kavárnách pluralitního světa jsou dvě různé věci a já už nechci ztrácet čas debatami s kýmkoli, zda Bůh je, nebo není.

Svatý Jan od Kříže: *Chci říci, aby ses nikdy nechtěl spokojit s tím, co se o Bohu dozvíš, nýbrž s tím, co se o něm nedozvíš; a nikdy se nezdržuj milováním a zalíbením v tom, co o Bohu*

¹ Sokol, Jan, *Mistr Eckhart a středověká mystika*. Vyšehrad, Praha, 2009, str. 227.

² Neuwirth, V., *Apokalyptický deník*. Triáda, Praha, 1998, str. 40.

³ Lash, N., *Holiness, Speech and Silence. Reflections on the Question of God*. Ashgate, England, 2004, p. 10.

*poznáš nebo zakusíš, nýbrž miluj a libuj si v tom, co z něho nemůžeš poznat a zakusit; neboť to je to, o čem jsme si řekli: hledat jej ve víře.*⁴

Paradox modlitby – čím víc Bohu rozumíme, tím více se stává neznámým.

*Kdo mluví o Bohu v nějakém podobenství, ten o něm nemluví ryzím způsobem. Ale kdo mluví o Bohu v ničem, ten o něm mluví vlastním způsobem.*⁵

Samota je nejkrásnější věc, člověk se vrací zpět do civilizace a ví, že je silný, že je nejsilnější ze všech.

⁴ Jan od Kříže, *Duchovní píseň*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2000, str. 38.

⁵ Sokol, J., *Mistr Eckhart a středověká mystika*. 3. vyd. Vyšehrad, Praha, 2009, str. 227

Stín Doriana Graye

Moc bychom si všichni přáli žít bez hříchu, moc, a snažíme se o to. Jenomže to pořád nejde. Nejenom nám, nedaří se to ani kněžím, řeholníkům, ani papeži, nikomu z nás se to příliš nevede a instituce svátosti smíření, zdá se, ještě dlouho nebude zrušena jakožto nepotřebná. Ke zpovědi chodíme léta se stále stejnými hříchy a rok za rokem pokulháváme stále za svým ideálem, jak vyčerpaný maratonec, který ať dělá, co dělá, pořád se nemůže dotáhnout na vedoucího závodníka. Nejde to navzdory modlitbám, duchovním cvičením a mším svatým, nejde to, ani když se snažíme málo, ani když se snažíme moc, nejde to v klášteře ani ve světě. A co hůře, čím jsem starší, tím více se svému ideálu vzdaluji a tím více mě v batohu, co si nesu na zádech, tíží selhání, i velmi závažná selhání, a černobílé vidění světa středoškolských let s jasnou pravdou a jasnou lží je dávnou minulostí. Seznam hříchů, které bych určitě a nikdy neudělal, se s věkem začíná povážlivě ztenčovat. Jak to, že hříšnost je tak hluboce v každém z nás, jak to, že krom Krista nebyl v dějinách ani jeden člověk, kterému by se dokonalý život zdařil? Jsou to opravdu moje osobní selhání, nebo něco systémového, něco hluboko ve mně, v hmotě, ze které jsem? Nechci si takto jednoduše omlouvat své hříchy, ale to, že selháváme všichni, je zvláštní, nečekané, pokud je ideál v dosahu člověka, alespoň někdy a alespoň někomu by se alespoň občas mělo zdařit jej dosáhnout. Široko daleko ale nikdo není. Sem tam se někdo blíží, pater Pio, František, malá Terezie, dál nevím. Podle Katechismu ale pouze Kristus a nikdo jiný. Ve Starém i Novém zákoně se Bůh na toto téma vyjadřuje někdy velmi jasně. Po zakončení potopy Noe obětuje:

I ucítil Hospodin libou vůni a řekl si v srdci: „Už nikdy nebudu zlořečit zemi kvůli člověku, přestože každý výtvar lidského srdce je od mládí zlý, už nikdy nezhubím všechno živé, jako jsem učinil.“⁶

O tom, jak úzce je spojen hřích člověka se stavem země, jak bude země kvůli Adamově hříchu prokleta a jak i v příběhu Noeho *kvůli hříchu člověka* jsou zahubena i veškerá zvířata na zemi (!) bude řeč dále.

V evangeliích podobně říká Kristus: *Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec v nebesích dá dobré těm, kdo ho prosí!*⁷

Zdá se tedy, že Bůh vidí člověka velmi realisticky a nedělá si iluze. Proč to ale tak je, proč je každý výtvar lidského srdce od mládí zlý, zůstává tajemstvím. Je to vše jen díky svobodě člověka, jeho otevřenosti k dobru, a tím i ke zlu, nebo je problém hlubší?

Velmi podnětnou odpověď nabízí Robert Sacks ve vynikajícím komentáři k první kapitole Geneze.⁸ Stvoření ve vlastním slova smyslu začíná až třetím veršem: *Bůh řekl:*

⁶ Gn 8,21.

⁷ Mat 7,11.

⁸ Sacks, R. D., Commentary on the Book of Genesis, Chapter 1. in Yaffe, M. D., (ed.) *Judaism and Environmental*

„*Budiž světlo, a bylo světlo.*“ Hebrejská gramatika ovšem dovoluje, aby výraz před spojkou „a“ a po této spojce byl zcela shodný. Česká gramatika takové spojení neumožňuje, museli bychom totiž verš přeložit *Bůh řekl: „Budiž světlo, a budiž světlo.* Nebo *Bůh řekl: „Bylo světlo, a bylo světlo.* Tedy to, co Bůh vysloví, přesně lícuje s tím, co se skutečně stane. V dalších dnech ale nastane změna, neboť Bůh již žádá samotné stvoření, aby se samo nějak účastnilo na stvořitelském díle. A začnou se dít věci.

Ve třetím dni Bůh žádá po zemi, aby se „zazelenala zelení“ avšak místo toho, aby se tak stalo, země pouze „vydala zeleň“. Angličané překládají Boží příkaz „*let the earth grass grass*“ – „zazelená zelení“, ale země odpovídá pouze tím, že „*the earth sent forth grass*“, „vydala zeleň“. Co tedy vlastně Bůh po zemi chtěl? Nevíme, a zdá se, že země to ví stejně tak málo jako my, když na konci dne Bůh viděl, že je to dobré. Země snad musela najít svůj vlastní způsob, jak odpovědět na Boží volání. Země ale přece nemůže být hříšná a zdá se, že se snaží, seč může, aby se s Božím požadavkem vyrovnala. Sacks říká, že možná chce Bůh po zemi a hmotě to nejvyšší a země odpovídá nejvyšším možným. A pak ve verši 24 *Bůh řekl: Ať země vydá živé tvory podle jejich druhu: dobytek, drobné živočichy, divoká zvířata podle jejich druhu, a stalo se tak.* To se sice stalo, jenomže hned v dalším verši je řečeno, že živé tvory musel stvořit sám Bůh: *Bůh stvořil velké mořské hady a všechny živé tvory, kteří se hýbají a kteří se hemží ve vodách podle jejich druhu, a všechny opeřence podle jejich druhu, a Bůh viděl, že je to dobré.* Zdá se tedy, že Bůh musí zemi nějak pomoci.

Bůh zde ovšem ve verši 24 používá nečekaný termín *send forth* (vydá), tedy stejné sloveso, které bylo užito pro odpověď země ve verši 12 při tvorbě zelených rostlin! Zdá se, spekuluje Sacks, že Bůh oficiálně rozeznává, že světu je nemožno dosáhnout jednoty, kterou žádá na počátku; druhý plán tedy žádá zemi, aby činila aspoň to, čeho je schopna. Nastává zde tedy pohyb od nejlepšího k nejlepšímu možnému⁹.

Možná trochu podobně se Kristus v řeckém originále po ukřižování a zmrtvýchvstání ptá Petra, zdali jej miluje (agape) a Petr odpovídá slabším slovesem: Ty víš, že tě mám rád (fileo). Podruhé se vzorec opakuje – „miluješ mě“ (agape) a odpověď „mám tě rád“ (fileo). Potřetí se sám Ježíš ptá slabší formou slovesa – „máš mě rád“ (fileo)? a Petr odpovídá: „Ty víš všechno, ty víš, že tě mám rád“ (fileo). Někteří biblisté soudí, že hra se slovesy je jen stylistická obměna, jiní, že Petr již má za sebou zážitek trojího zapření a nepouští se do velkých slov. Ježíš se tedy při své třetí otázce snižuje na úroveň Petra a Petr pokaždé odpoví nikoli „miluji“ (agape), nýbrž „mám rád“ (fileo). Ježíš chce nejvyšší a Petr odpovídá nejvyšším možným.

Mnoho utrpení si člověk činí sám, je to moje závist, moje sobectví a moje pýcha, které činí svět kolem mě dusným, a pokud jsem nespravedlivý na své studenty, těžko obviňovat Boha. Možná nám ale chce první kapitola knihy Genesis naznačit, že utrpení či nedokonalosti jsou už možná nějak zakódovány ve hmotě samé. Sacks připomíná, že

Ethics. Lexington Books, Lanham, 2001, p. 143–157.

⁹ Tamtéž.

neschopnost člověka žít podle Božího plánu je možná stejně tak málo jeho chyba jako to, že země není schopna se zazelenat zelení nebo vydat zvířata – ovšem aniž bychom přesto člověka se svobodnou vůlí nějak alibisticky vyvíňovali. Pokud toho není schopna země, jistě ji kvůli tomu nemůžeme nazvat hříšnou, krom toho Bůh na závěr dne říká, že je to dobré. Velký otazník tedy možná ani tak neleží v srdci člověka, jako spíše v srdci země, ze které člověk pochází. Celé dějiny stvoření budou jedním smutným dokladem této myšlenky. Vždyť celé dějiny stvoření jsou plán B! Celé dějiny spásy nejsou nic než katastrofický scénář! Vina je sice šťastná (*felix culpa*), ale přesto vina. Adam i Eva jsou po svém selhání vyhnáni z ráje, který byl snad kdysi zamýšlen jako trvalý a dokonalý, do stávajícího slzavého údolí, kde Adamův prvorozený Kain, onen Kain, který jako první člověk již neviděl ráj na vlastní oči, zabije Ábela, a spustí se lavina hříchu, kterou mají smýt snad až vody potopy, ovšem neúspěšně. V určité chvíli, po babylonské věži, Genesis ztrácí z hledáčku lidstvo jako celek a zaostřuje se spíše na příběhy jednotlivých lidí, zejména Abraháma a jeho potomků, jako by se stalo patrným, že lidstvo jako takové už není a nikdy nebude „spravedlivé“. Podobným neúspěchem jako při události potopy skončí pokus o likvidaci hříchu v Sodomě. Hříchy a slabosti se stanou trvalými společníky člověka v jeho návratu zpět ke Stromu života. Pak mnoho dalších starozákonních příběhů plných krve a hříchu. Pak musí ráj opustit i Kristus a vychází za člověkem do jeho slzavého údolí, do jeho těla, do jeho problematického světa a bude nám podobný ve všem, kromě hříchu. *Na světě byl, svět skrze něj povstal, ale svět ho nepoznal. Přišel do svého vlastního, ale jeho vlastní ho nepřijali.*¹⁰ A my klopýtáme ve svých úvahách o hříšnosti přes plynové granáty první války a plynové komory války druhé. Zdá se to dávno, ale není to ještě ani sto let. Je jistě třeba na sobě tvrdě pracovat, den za dnem, ale zároveň... si být vědom, že jsem z hlíny této země.

II.

Tato myšlenka lidské hříšnosti je mimořádně důležitá, myslím totiž, že se jí věnuje přespříliš velký prostor – a možná se jí až příliš trápíme, namísto toho, abychom mysleli na následování Krista. Mám dojem, že ve svém duchovním životě především bojujeme proti svým hříchům a že jsme z evangelií vytvořili sbírku paragrafů, příkázání, zákazů a povolení, pravidel a výjimek z nich a že my křesťané především usilujeme o bezhříšnost. Při svatých zpovědích především ve velkých městech si nelze nepovšimnout jedné věci: penitenti bývají až po okraj a zcela zaplnění úvahami o sobě, a to natolik dokonale, že jim na své bližní již nezbyvá prostor. A při svaté zpovědi krouží kolem sebe jak letadla nad obsazeným letištěm, přemýšlí nahlas především o svých hříších, co udělali špatně, co by měli udělat lépe, co je jejich problém, konstatují, že si uvědomují, že jsou hříšní a že si jsou vědomi toho, že je to špatně, že jsou hříšní a že by hříšní být neměli, spekulují, jak asi ovlivnili jejich hříšnost různí předkové, (hitem léta se staly rodové kořeny) realita vlastní hříšnosti a hříchy samotné jim v hlavách hrkají zprava doleva, a někdy kvůli nim dokonce přestávají chodit ke svatému přijímání, neboť jsou toho názoru, že si jako hříšníci *communia* nezaslouží, aniž by ovšem postřehli, že přesně stejnou modlitbu přesně

¹⁰ Jan 1,10–11.

stejnými slovy se modlí všichni přítomní v kostele *Pane, nezasloužím si, abys ke mně přišel*. No nic. Svatá Terezie z Avily v jednom ze svých textů vyzývá své sestry „*nevolejte ďábel, ďábel, když můžete volat Bůh, Bůh!*“ čímž chce říct, že cílem určitě není to, abychom v životě mysleli především na svůj hřích. Ten je a bude a snad je nedokonalost již nějak zakódována v samé podstatě člověka.

*Střezte se však, dcery, oné pokory, jež vrhá duši do hlubokého neklidu nad velikostí našich hříchů. Ďábel jej vnuká různými způsoby a trápívá duše tak, že nechodí k přijímání a neodvažují se modlit pod záminkou, že toho nejsou hodny.*¹¹

Ještě jednou: tím jediným, kdo žil bez hříchu, byl Ježíš Kristus, jinak se to nikomu nikdy nepodařilo. Jsme všichni hříšní a zároveň toužíme po svatosti. Katechismové úvahy o tom, že církev je zároveň svatá, neboť je od Boha, a zároveň hříšná, neboť je tvořena z lidí, možná naprosto platí i pro každého člověka. Plamen křestní svíce, plamen milosti posvěcující v nás stále hoří a žene nás vpřed, zároveň těžce nestíháme. A my se divíme, jak může slavný režisér *Ukřižování*, které jednoznačně a pozitivně ovlivnilo mnoho lidí, mít natolik v nepořádku rodinný život, že to znepokojí i tolerantní hollywoodské prostředí, a divíme se, jak mohou tak velcí hříšníci namalovat tak krásné obrazy a napsat uchvacující básně. Dobro a zlo, pšenice i koukol jsou nějak hluboko zasety v naší duši. To jen panáčky v nabádacích animacích pražského metra jsou dobří nebo zlí, bílí nebo červení, reální lidé takoví nejsme. Nejsem takový ani já, kněz katolické církve. Když mě různí lidé obdivují, přál bych všem, aby viděli ještě i tu druhou část mé duše, obraz skrytý kdesi v horním pokoji mého nitra. Oscar Wilde věděl velmi dobře, o čem píše. Kolik mladých chlapců a dívek mi řeklo, že již nechodí do kostela a ke svátostem, neboť jsou natolik hříšní (zpravidla ve spojitosti s přikázáním číslo šest), že cítí, že si nezasluhují svaté přijímání, a že se přestali modlit, neboť ví, že jejich život není v pořádku a zároveň že ví, že se sebou nejsou schopni nic moc provést, třeba už s někým bydlí a žijí a tak dále.

Chápu, že je jistě dobře, když papežové a biskupové na velikých setkáních mládeže předkládají posluchačům ideál čisté lásky a velkodušného sebedarování etc., ale myslím, že krom hesel, nesení praporu a vedení davů by někdo měl též jít vzadu a sbírat raněné. Tak co, má někdo z katolických čtenářů nějaké řešení? Takto naše představa evangelia jako sbírky paragrafů dokáže velmi spolehlivě a naprosto zastavit náš duchovní život. Řekl zde někdy někdo, že když učiním hřích, nemusí to nutně a vždy znamenat konec všeho? Jak je to jednoduché a zcela bezpečné říct ve zpovědnici penitentovi: „Tak až se zbavíte svého setrvání v hříšnosti, tak přijďte a dám vám rozhřešení.“ Velmi rozumím tomu, že je třeba být důsledný, avšak důsledkem důslednosti je, že penitent již nikdy nepřijde ani ke svátosti smíření, ani do kostela. Umění lít vodu na doutnající knoty a dolamovat nalomené by nám šlo výborně. A nemyslím nyní ani tak na ty pyšné a zatvrzelé, naopak, myslím nyní na své velmi pokorné přátele, kteří se trápí a kteří z důvodu jakési podivuhodné čestnosti přeruší modlitbu i duchovní život, neboť jsou si až příliš vědomi, že nedostávají ideálů, které se po nich žádají. A naše chápání náboženství, místo aby

¹¹ Sv. Terezie od Ježíše, *Cesta k dokonalosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, str. 177.

bylo motorem a vedlo hříšníky po cestě dál, je znehybní.

Dvanáct svatých apoštolů bylo hříšných tak pravidelně, až je to komické, jak ve filmu, kde s nástupem každé další evangelijní scény již dopředu můžeme odhadovat, že to zase nějak nedopadne. Petr v Novém zákoně selhal vždy, když o něco šlo. Sice říká odvážně Kristu *jsi-li to ty, přikaz ať přijdu k Tobě po vodě*¹², pak ale, místo aby se díval na Krista, zpozoroval vítr a dostal strach a začal se topit. Jindy uklidňoval Krista natolik nešikovně, že zakladatel křesťanství musel budoucího prvního papeže setřít větou *Jdi za mě, satane*¹³, pak Petr třikrát zapřel. Ještě v Getsemanské zahradě prohlašuje, že s Kristem půjde na smrt, a neobstojí před otázkou děvečky. Po vzkříšení a seslání Ducha svatého mu Pavel bude muset vyčíst – asi právem – že dává přednost křesťanům židovského původu před křesťany pohanského původu. Jindy se apoštolové prou, kdo z nich je nejlepší, ještě jindy si dva z nich tajně zamlouvají, aby, až to přijde, mohli být Kristu po pravici a levici a předběhnout tak ostatní. A tak dále. Vzhledem k tomu, že apoštolové viděli všechny zázraky a poslouchali všechna kázání, Ježíš se jako pedagog bezhříšnosti příliš neosvědčil. Přesto, plamen, který přinesl na svět, se v duších těchto mužů rozhořel natolik, že přes všechny myslitelné pokusy jej udusit zachvátil nakonec Blízký východ, Evropu a po ní svět.

Nejde o to, abychom byli lidé určitých skutků, nýbrž lidé určitého typu¹⁴. Po svém selhání Jidáš vyšel ven a oběsil se, Petr vyšel ven a hořce se rozplakal, to je ten rozdíl. Nikomu na světě krom Krista se ještě nezdařilo být zcela bez hříchu a myslím, že opravdu nejde o to, abychom ze sebe důsledně vymýtili všechny hříchy a slabosti. Ironické katolické postřehy „*od koho odejdou všichni jeho čerti, od toho také odejdou všichni jeho andělé*“ nebo „*chceš-li se stát mučedníkem, vem si světi*“ jsou možná mnohem hlubší, než si jsme schopni pod povrchem slov uvědomit. Nemyslím, že by přirozenost člověka byla úplně zkažená¹⁵, ale nemohu nevidět, že od papeže k poslednímu věřícímu se nám bezhříšnost stále nějak nedaří. Materiál, ze kterého jsem utvořen, není stoprocentně čisté ryzí zlato a ani můj život takový není. Kéž by byl, ale není a nebude a i země, ze které jsem utvořen, vydává zeleň tam, kde by se měla zazelenat zelení, a kéž by to bylo se mnou aspoň tak. *Adam* znamená hebrejsky člověk a *adamá* je hlína, člověk, human, Homo, humus¹⁶. Když už nejsem schopen se zazelenat zelení, kéž by z humusu mého těla alespoň nějaká zeleň byla vydána!

Duše člověka, říká se, je jako čtvercový dům s mnoha místnostmi a ne do všech máme běžný přístup a do zahrady s fontánou uprostřed se možná nedostaneme nikdy. Někdy, po dlouhém období samoty, otevřeme dveře nepoužívaného pokoje a jsme zděšení, co za tmou se na nás vyvalí. Co je to za hlínu, ze které jsme? Kudy se do mě ty temné myšlenky dostaly, jaká okna jsem nevědomky otevřel, nebo ta všechna temnota byla ve mně již od počátku...?

¹² Srv. Mat 14,28.

¹³ Srv. Mat 16,23.

¹⁴ Lewis, C. S., *K jádru křesťanství*. Návrat domů, Praha, 2008, str. 132.

¹⁵ Viz *Katechismus katolické církve*. Zvon, Praha, 1995, paragraf 405.

¹⁶ Tento postřeh náleží Zdeňku Neubauerovi.

Já a můj ideál o mně, to jsou dva lidé, kteří se pronásledují světem a nikdy se nesetkají; a pokud se tím trápím, prožiji život v neustávajícím traumatu. O to ale nejde, jde o to, abych Bohu přinesl to málo své osoby, co mám, svých pět chlebů a dvě ryby a z tohoto mála se může stát tolik, že to přesáhne moji fantazii. Hříšný Petr se stane prvním papežem a zemře mučednickou smrtí, celník napíše evangelium, z těchto hříšníků vznikne Velepíseň lásky, první list Janův, texty, které během několika staletí obrátí Evropu vzhůru nohama.

Nejde tedy možná ani tak o to, abychom se zbavili svých hříchů, ale abychom následovali Krista, a to jsou dvě dosti rozdílné věci.

The Ring is Mine!

Nechť je mi odpuštěno, že neprobádatelné velikonoční tajemství srovnávám s Tolkienem. Klíčová velikonoční událost je Getsemanská zahrada, Kristova modlitba „*je-li to možné, ať mne mine tento kalich, ale ne jak já chci, ale jak Ty chceš*“¹⁷. Modlitba, kterou se obrací Bůh k Bohu, člověk bez hříchu ke svému Stvořiteli, modlitba, která nebude vyslyšena. Kristus půjde do konce a zemře. Všechno ostatní, co následuje po Getsemanské zahradě, je již spuštěná lavina, logický sled kroků, který jde přes bičování po ukřižování. V Getsemanské zahradě se odehrává to největší pokušení Krista, stane se ne, jak on chce, ale jak chce Otec. Ještě teď je naposled možno vstát a odejít pryč z divadla, pryč od herců spících v zahradě a komparsu s meči a holemi, tiše se zvednout a odejít pryč do jiné země a jiného života.

V Tolkienovi není kladných hrdinů. Ti velcí a silní si prsten na krk nikdy nepověsí, neboť ví, že jsou velcí a silní, a že právě proto by pro ně bylo pokušení příliš velké. Ani sám velký čaroděj Gandalf, ani odvážný Aragorn, ani samotný král elfů, nikdo si netroufne. Co je komu platné, že jinak manévrují s armádami a vedou pomocné, i když filmařsky vděčné grandiózní bitvy, jít až do ohniska zla se nikdo z nich neodváží. Odváží se jen pokorný tvoreček bez rozhledu a ambicí, který snad ani není schopen dohlédnout velikosti úkolu, a i on, v samém závěru své zkoušky, ve své Getsemanské zahradě, selže, na samé hranici útesu se obrátí a vykřikne k Bohu: „Prsten je můj!“ Pak se, pravda, dějiny dobra a zla protnou, zlo odehraje svůj part a tak napomůže dobru. Toto je situace člověka, neboť každý z nás se v určitém bodě své zkoušky obrátí k Bohu a řekne: „Je-li to možné, ať mne mine tento kalich, ale jak já chci.“ „Prsten je můj!“, voláme k nebi. Jediný, kdo zkouškou prošel, je právě Kristus – bez hříchu, zkouškou projde za cenu života, neboť ví, že z tunelu není cesty zpět, že kdo se ohlédně, není hoden nebeského království a musí zemřít v ohnivě propasti smrti spolu s prstenem. To je tajemství křesťanského pojetí života: vítězíme, i když každý z nás prohrává. Bůh vítězí skrze hříšné a my vyhráváme války, i když prohráváme bitvy, do nebe přicházíme schodištěm přes deset rozlomených příčlích Desatera. I když každý z nás na mnohokrát selže, nakonec proti všemu očekávání dobro zvítězí. Kristus nemá ve své armádě ani jednoho chabrého vojáka, který by nikdy neselhal. Proto je základní ctností nikoli odvaha nebo vytrvalost nebo síla, nýbrž pokora; a křesťané nemají ani tak kladné hrdiny, jako mají pokorné hrdiny.

¹⁷ Srv. Mat 26,39.

Zážitkové křesťanství

Trend je všeobecný, a dostal se dokonce pod vánoční stromeček. Krom klasických dárků si na Štědrý den rádi darujeme zážitky: seskok padákem, exotickou dovolenou, let v balonu nebo bungee jump, a jistě na tom není nic špatného. O něco problematičtější je, že to začíná platit i pro duchovní život: pokud z duchovní aktivity nemáme dobrý pocit, máme za to, že je někde chyba. Při svatých zpovědích se zpovídáme z toho, že mě modlitba nebaví, nechce se mi chodit do kostela, musím se dokonce do večerní modlitby nutit a podobně. Nemám z toho ten správný zážitek, pane faráři, stěžují si penitenti.

Podobně je to v duchovním životě mladých lidí, kteří jinak s tradičním katolickým náboženstvím nekomunikují. To, po čem touží, je duchovní zážitek. Mladí lidé experimentují s LSD, zkoušejí meditovat v lotosové pozici a v rámci hinduismu ve tmě zapalují ohnivou púdžu, v touze po nové a zajímavé zkušenosti. Pokud se zážitek nedostaví nebo se novinka omrzí, meditace a púdža je opuštěna a mladí lidé jdou zase o dům dál, do buddhismu diamantové cesty, otevírání čaker nebo k mistru Osho a pak zase dál, k Dr. Steinerovi, hlubinné ekologii nebo čajům z durmanu. A pak si společně vyrazí vítat jaro podle bohoslužby starých Inků, jak pejsek s kočičkou, když vařili dort. Adrenalin je možno hledat v dalekých cestách do neznámých končin a stejně tak v cestách dovnitř, do vlastního nitra. Moderní psychonauti pak pod vlivem opojných látek zasvěceně hovoří o vědomí kosmické sounáležitosti, i když pro praktický život bývají zpravidla nepoužitelní. Někdy to trochu připomíná strýce Františka ze Saturnina: nic mi neříkejte, stará etablovaná náboženství, nechte mě s pravítkem a kružítkem a já si na vše přijdu sám.

Hlavně ať je to bez závazků a bez bolestí, ať je všechno povoleno a nic povinné. Ať se zážitek dostaví rychle, a tak jako máme *fast food*, zkoušíme i *fast religion*, co nejsilnější duchovní zážitek s co nejmenším úsilím, a pokud jej lze vyvolat chemicky nebo zadržováním dechu, tak pojďme do toho.

A trochu podobné je to i v duchovním životě mladých lidí, kteří do kostela chodí. Pokud se účastní tzv. kytarové mše svaté, písničky jsou nápadné svou úderností: vše je v pořádku, stále radostněji jdeme za Kristem, Pán Bůh miluje nás a my jeho, nejkrásnější chvíle jsou na kolenou, poznají nás po lásce, křesťany, aleluja, hosana, Ježíš Kristus rád nás má, všichni jsme jedno tělo a můžeš mít lásku ve svém srdci každou hodinu a každý den. Roztáhni křídla a leť. Ježíš má Tě rád, Ježíš kamarád.

Pokud jsou mladí lidé katoličtí věřící a necítí při těchto písních nic, nebo se cítí dokonce trochu trapně, logicky se pak zpovídají z toho, že jim účast na mši svaté nepřináší ten správný zážitek, a jak se na katolíka sluší, chybu hledají výhradně u sebe.

Co s tím. Je mnoho různých spiritualit a nikde není psáno, že musí žít všichni všechny. Pokud se mi zdají ukazovací písničky malých dětí o pampeliškách v žlutém klobouku již

poněkud infantilní, nemusí to být nutně známkou, že jsem vyhořelý, nýbrž naopak známkou, že zvolna dospívám. Nemusí dělat všichni všechno.

Ale především, pokud se mi nechce chodit do kostela, není to hřích, ale fakt. Podobně pokud se musím nutit do času večerní modlitby, není to hřích, ale fakt. V katolickém náboženství totiž primárně nejde o zážitek, jde o vztah, o rozhodnutí jít do vztahu, ať to stojí, co to stojí. Máme někdy dojem, že když nejednáme podle své přirozenosti a musíme se do věci nutit vůlí, je někde něco špatně. Vyčítáme si pak, že nežijeme v harmonii se sebou samým, velmi často své modlitby naprázdno odříkáme a pak jdeme spát, s otázkou, zda to vše má smysl.

A právě že má. Jsem velkým přítelem oddrmolených modliteb a bezmyšlenkově prožitých mší svatých a velmi si vážím všech modliteb, do kterých se člověk musí nutit. Jsem velkým přítelem růženců, i když se u nich pozdě večer usíná. Jan od Kříže, mezi roky 1582 až 1585:

[Začátečníci] Stejně tak si vedou v modlitbě, kterou praktikují; myslí si, že všechen její smysl je v nalézání radostí a citové zbožnosti a snaží se jich dosáhnout, jak říkají, silou paží. (...) Proto, když jednou nenajdou tu pravou příchut' v jednom nebo druhém cvičení, trpí velkým znechucením a mají odpor k jeho opakování a někdy takové cvičení opustí; a v tom, jak jsme řekli, jsou nakonec podobni dětem, které nejsou přitahovány ani nejednají z důvodu rozumového, ale podle chuti¹⁸.

Možná je to s modlitbou trochu podobné situaci našich studentů: Po večerech studují, neboť se domnívají, že je to důležité. Občas se stane, že je učebnice zaujme natolik, že student přestane hlídat hodiny a najednou se zjistí, že jsou tři ráno. Stává se to, ale ne obvykle. Obvykle se člověk do studia musí nutit a jistěže není v harmonii se sebou samým a jedná proti své přirozenosti. Jenomže to dělá, protože to má smysl! Každé ranní vstávání na budík je proti přirozenosti člověka. Když spolu milenci a snoubenci budou jen tehdy, když je to baví, vztah nemůže přežít. Pokud budou studenti studovat, jen když je to baví, nic se nenaučí. Pokud budou rodiče vychovávat děti, jen když je to těší, nikoho nevychovejí. Pokud se křesťan modlí, jen když ho to emocionálně uspokojí, nikam se nedostane.

Pokud jsme my kněží tázáni novináři, co nám naše modlitba dává, odpovídáme zpravidla, že určité ztišení, klid, soustředění a že ve ztichlém a chladném kostele si odpočineme od vířavý dne. To si novináři rádi zapíší a otisknou, protože tomuhle rozumí. Pak ale z modlitby děláme jen jednu z možných meditací pro klid duše. Někdo cvičí jógu, někdo s nadějí po klidu duše použije marihuanu nebo si vezme prášek a někdo se zkrátka modlí. Čtenář by si modlitbu mohl vyzkoušet též, a když to nezafunguje, tak zkusit něco jiného, třeba meditaci podle Sri Činmoje nebo se účastnit kurzu pro komunikaci s anděly či si dát bylinkový čaj. Co nám ale modlitba skutečně dává? Jeremiáš v bahnitě cisterně by možná

¹⁸ Sv. Jan od Kříže, *Temná noc*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1995, str. 59–60.

odpověděl jinak než účastníci setkání mládeže. Co Jeremiášovi jeho víra dává? V tuto chvíli být po pás v bahně, tak to. Každý z nás věřících si občas povzdechne, jak by byl život bez víry jednodušší, ne tak komplikovaný, přímočařejší, a máme v tom postřehu pravdu. Při modlitbě nejde ani o zážitek, ani o klid duše, nýbrž o rozhodnutí, o vztah.

Teoretičtí pedagogové se předhánějí v tom, jak by se výuka mohla zpestřit, jak co nejvíc udělat školu hrou a co všechno ještě učinit pro to, aby děti škola bavila, vznikl dokonce celý nový obor s názvem „zážitková pedagogika“. Praktičtí pedagogové jsou skeptičtější, neboť ví, že biflování a učení se věci zpaměti je nutným předpokladem. Na tom, že *Arthropoda* se dělí na *Trilobitomorpha*, *Crustacea*, *Chelicerata* a *Hexapoda* není nic zábavného ani nic povznášejícího, ale je třeba se to naučit a je třeba to vědět zpaměti, jinak se v zoologii bezobratlých nepohneme z místa. Pokud to ještě ani vysokoškolák neví, s mnoha rozpaky jej vyhodím od zkoušky. Jsem velkým přítelem učení se básniček nazpaměť a biflování únavných telefonních seznamů. Jenom tak se totiž v hlavě mohou nečekané věci spojit ve správnou chvíli a člověk vymyslí něco nového. Představa, že není třeba se tolik učit, neboť vše je na internetu, je iluze líných.

Z tohoto důvodu trvá Katechismus na pravidelné nedělní mši svaté, pravidelné každodenní modlitbě a pravidelném přistupování ke svátostem. Toto udělání si čárky a bezmyšlenkovité odškrtnutí si každodenní povinnosti považuji za mimořádně důležité. Chodit do kostela ve šťastných dobách, kdy se cítím naplněn zážitkem a kdy cítím Boží přítomnost na každém místě každou vteřinu a každý den, umí každý. Nechci se těmto stavům posmívat, emoce jsou darem Božím a Bohu díky za ně. Nedělní chození do kostela spojené s nepříjemným vstáváním, večerní modlitba ve chvíli, kdy mám sedmnáctero naprosto objektivních důvodů, proč se právě nyní modlit nemohu, a kdy mi to „nic nedává“, bezmyšlenkovité věnování času Bohu, to už každý neumí. Tyto katechismové povinnosti jsou rámec, ocelová konstrukce řádu, obrněný transportér, který člověka převezme přes pouště do lepších časů. V zahradě se umí procházet každý, cesta přes poušť pro každého není. Ježíš ve svých četných diskusích s farizeji nikdy formu nezpochybnil, jen znovu a znovu zdůrazňoval, že pouhá forma není konec příběhu. Nezážitkové křesťanství vyrazí bránu do nebe. Ostatně není náhodou, že nejslavnější dílo katolické mystiky se nejmenuje Jasný den, nýbrž Temná noc.

Žehnám Tě, Tvore vodo

I.

Nejprve trocha teorie. Filozofie 20. století se soustředila jako na jeden z hlavních problémů doby na otázku jazyka. Když něco vyslovujeme, soudí filozofové, mohou nastat dvě situace. Buď něco říkáme jako akt informativní, nebo akt performativní.

Pokud se stane na Haiti zemětřesení nebo česká rychlobruslařka vyhraje zlatou olympijskou medaili a televizní moderátorka to ohlásí ve zprávách, jedná se o akt informativní. Zemětřesení se již stalo a rychlobruslařka zvítězila, a stalo se bez ohledu na to, zda o tom dnes večer budeme vědět nebo nebudeme. Je to fakt, a to, zda o něm ví všichni lidé na planetě nebo nikdo na tom nic nezmění. Řeč jako informační akt.

Jindy ale můžeme říci něco performativně. Něco je vysloveno, a tím samým vyslovením se navozuje skutečnost, která zde nikdy předtím nebyla a nyní zde je. Typickým příkladem je soudní rozhodnutí. Na závěr procesu všichni povstanou a soudce přečte rozsudek – obviněný je osvobozen a jde domů. Snoubenci na úřadě řeknou své „ano“, a stávají se právně manželi. Na někoho zavolám „ahoj“ a tím jsem provedl akt pozdravení.

Performativní slova známe samozřejmě z pohádek. Čaroděj vysloví přesnou formuli, a začnou se dít věci, stačí vyslovit správnou verzi zaklínadla, a skála se otevře. Když čteme v knize Genesis Izákovo požehnání Jákobovi, my Evropané už si věc těžko dokážeme představit. Izák je již starý a špatně vidí, a protože cítí, že se blíží konec, chce svému prvorozenému synu požehnat. Ten prvorozený syn se jmenuje Ezau, Bible dodává podrobnost, že má chlupaté ruce a krk a Izák jej má velmi rád, Ezau je lovec a Izák má rád zvěřinu, tak to alespoň popisuje kniha Genesis. Je tedy domluveno, že Ezau něco uloví, připraví a po jídle dostane od Izáka otcovské požehnání. Potud je vše v pořádku. Situace je ale komplikována tím, že Izákova žena Rebeka má ráda spíše druhorozeného z dvojčat, Jákoba. Vymyslí tedy lest, a zatímco je Ezau na lovu, přemluví Jákoba, aby si ruce a krk obalil kůží, a Rebeka rychle připraví pokrm z domácího kůzlete. Jákob, přestrojený za Ezaua, pokrm předloží svému otci jakože naloženou zvěřinu. Izák se podiví, že je Ezau z lovu zpět tak rychle, nají se, a i když má pocit, že hlas náleží Jákobovi, hmat mu říká, že je u něj Ezau. Vzhledem k tomu, že je Jákob navíc oblečen do Ezauových šatů, i vůně oblečení patří Ezauovi. A tak Izák Jákobovi požehná. Pak se vrací Ezau z lovu, připraví pokrm a jde za svým otcem Izákem, jak bylo domluveno, a vše vyjde najevo. A teď to přijde – s požehnáním Jákobovi se již nedá nic dělat! My Evropané bychom řekli, že se přece nic nezměnilo, vše se odehrává pravděpodobně uvnitř stanu někde v polopoušti a věc je vyřčena mezi čtyřmi lidmi, nikdo jiný není přítomen! A přesto, požehnání podobně jako zaklínadlo, jakmile je již jednou vysloveno, vykoná svou práci a není možné je vzít zpět. Izák žehná performativně. Požehnání, jednou pronesené, již někde letí jako šíp a koná svou práci, nelze jej zrušit. Tomuhle my Evropané těžko porozumíme, neboť jsme se naučili, že i manželský souhlas na úřadě lze vzít zpět, smlouvu anulovat, papír

roztrhnout, slib zpochybnit a domluvený sraz pomocí mobilního telefonu posunout na jiný čas, jiné místo nebo zrušit úplně. Cokoli řekneme a cokoli vezmeme zpět, cokoli vyslovíme a za cokoli se omluvíme. Dnes vroucně vyznáváme lásku, a zítra vše odvoláme s poznámkou, že to bylo v afektu. Pozítří potvrdíme, že již nemilujeme, a následující den se opravíme, že jsme to tak vlastně nemysleli. Další den se omluvíme a znovu vyznáme lásku, znovu a znovu vyhlašujeme věčný mír – do příští války. Slova se dnes nestávají tělem, slova jsou ničím, slova jsou jen rozkmitané vzduchové vlny, nic víc, dají se ohýbat doprava a doleva, zpět a dopředu, nahoru a dolů, jak je zrovna potřeba, vyjadřují okamžitý pocit řečníka, aktuální dojem, nic víc a nic méně. Zítra nebo za pět minut bude všechno jinak. Slibem nezarmoutíš, říkáme s humorem. U Izáka tomu tak není, slovo je vysloveno a nelze jej zrušit.

Tato tajuplnost slova je důležitá i na mnoha jiných místech Bible. Starozákonní Bůh, pokud promluví, totiž mluví vždy performativně! Budiž světlo! přikáže Jahve, a stane se tak a budou to první slova, která Bůh v Bibli vysloví. Ať se oddělí vody nad klenbou od vod pod klenbou, řekne Jahve – a stalo se tak. Ukázala se souš, země vydala zelené rostliny, v moři se objevily mořské ryby, zeměplazi zaplní zem a létavci nebe. Každý z živočichů a rostlin je slovo, které se stalo tělem. Jahve řekne, a ono se stane. Tak jako déšť spadne k zemi a ona vydá zeleň, podobně je to s Božím slovem. Letí jako šíp, vykoná svou práci a nevrátí se bez užitku. Mnohokrát a mnoha způsoby Bůh mluvil k našim otcům skrze proroky, začíná list Židům, ale to poslední slovo, které Jahve vyslovil, je Ježíš. A Slovo se stalo Tělem a ubytovalo se mezi námi. *Vajomer Elohim*, Bůh řekl, a svět byl stvořen. Svět povstal skrze Slovo a to Slovo svítí v temnotě a temnota jej nepohltila. Joj.

Děti tohle učíme v náboženství v souvislosti s kapitolou o svátostech. Veškeré udělování svátostí je performativní. Kněz řekne: *Jane, já Tě křtím ve jménu Otce, i Syna, i Ducha svatého*, a dítě je pokřtěno. *Přijmi pečeť darů Ducha svatého*. A Jan později řekne: *Já Jan, odevzdávám se Tobě, Marie, a přijímám Tě za manželku. Vezměte a jezte z toho všichni. Uděluji Ti rozhrěšení ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Lazare, pojď ven. Jsou ti odpuštěny hříchy. Effatha. Talitha kum*.

II.

Pracovní povinnosti mě občas přinutí se účastnit promoci, ovšem novým zážitkem je se jich účastnit jaksi na druhé straně barikády. Při pohledu na zástup dojatých rodičů a prarodičů si nelze neuvědomit, jak moc rituály potřebujeme.

Podobnost se mší svatou, či přesněji se svátostí biřmování, je zarážející. Nejprve se všichni přítomní oblékneme do černých rouch, zvaných i zde taláry, neboť zle by se vedlo člověku, který by chtěl přijít na svatební hostinu bez svatebního roucha. Hlavu pokryjeme zvláštní černou čepicí, které se sice neříká biret, ale mohlo by. Pak vejdemo do sálu klasickým dvojestupem, jak jsme zvyklí z kostelů, méně důležité vpředu, nejdůležitější naposled. Nejprve kráčí pedel s žezlem, pak my, hrdí členové akademické obce, na závěr spectabilis děkan a honorabilis prorektor. Varhaník shora hraje píseň *Jezu Kriste, šedrý kněže*, ovšem

jen melodii beze slov. Není potřeba dodávat, že všichni stojí. Před stupněm se průvod rozdělí a v zavedeném pořádku jdeme doprava a doleva na svá místa, a až usedne honorabilis, usednou i všichni přítomní, tak jak jsme z kostela zvyklí. Promotor se ujme slova a vyzve spectabilis děkana aby pronesl řeč. Děkan klade na srdce studentům ve své podstatě etická pravidla a jeho řeč má hlavu a patu. Pak následuje honorabilis se svým příspěvkem, již poněkud mlhavějším, kdy se vysloví obecný truismus ve smyslu, že se za posledních čtyři sta let významně zvýšil počet poznatků ve všech vědních oborech, a aniž by dále honorabilis tuto závažnou myšlenku rozvíjel, přeskočí na jiné téma a konstatuje, že naše staroslavná univerzita je na své studenty hrdá, i oni mají být hrdí na ni, svou almu mater, a nikdy nemají zapomenout na tento den. Po této bohoslužbě slova dochází k iniciačnímu rituálu. Spectabilis performativním způsobem jmenuje studenty doktory všeobecného lékařství a studenti slavnostním pronesením *spondeo ac polliceor* s rukou na žezlu skládají slib. Následuje blahopřání, rodiče jsou dojati, prarodiče slzí. V závěru zahraje varhaník opět beze slov *Gaudeamus igitur* a všichni odcházíme. Iniciační obřad, z chlapce se stal muž, z dítěte dospělý křesťan, ze studenta doktor. Katolíci mají biřmování, židé bar micva a Lakotové po obřadu inicii odchází meditovat do Black Hills. Všechny kultury to tak mají.

Pamatuji jako chlapec, vychovávaný za komunistického náboženství, jak jsme navlečení do tmavých sak s neobratně uvázanými kravatami byli shromážděni v místním kině, kde nám, žákům posledního ročníku základní školy, zahrála bolševická rocková kapela a slavnostně jsme v prapodivném rituálu obdrželi své první a zbrusu nové občanské průkazy. Ten slavný den se nevyučovalo. Již jsme nebyli děti, nýbrž muži.

Než se této karikatuře zvyku začneme posmívat, stojí za to si připomenout, že rituály, ty ateistické i ty křesťanské, nejsou vynálezem novověku, tyhle věci začaly snad někde na afrických pláních, když jsme poprvé intuitivně tančili kolem ohně a pak mnohokrát znovu a znovu. Nejsme racionální bytosti, které občas užívají emoce. Jsme emocionální bytosti, které občas užívají rozum.

Moc bych si přál, aby se biřmování stalo znovu iniciační svátostí, aby bylo spojeno s dlouhou přípravou, dlouhým postem, přijetím nového jména a aby byl biřmovanec brán velmi vážně jako dospělý a odpovědný člen komunity. Pokud odmítáme odpovědnost, zůstaneme kulturou výrostků, kde se jako nedospělá mládež chovají naši politici, hrdinové akčních seriálů i celovečerních filmů; neotenní kultura nedospělých axolotlů vychovávaných nedospělými rodiči a nedospělými učiteli. Jen děti mohou žehrat na všechny nepravosti světa; dospělí již ví, že jsou za svět odpovědni, že je to jejich svět a že výčitky mohou směřovat nanejvýš sami sobě.

Účastnil jsem se jednou rituálu vítání jara, tanečnice naboso a ve speciálních batikovaných šatech tančila na syrové zemi, pěstmi bušila do hlíny a my, diváci, jsme přihlíželi a na závěr zdvořile zatleskali, polodivadlo, polomodlitba k pohanským bohům. Bylo to poblíž místa, kde stál nejstarší kostel v Čechách, a podobný rituál se zde mohl odehrávat před stovkami či tisíci let, vždy na jaře. Během tance vysoko nad námi proletělo tryskové

letadlo a zanechalo na nebi bílou čáru. Ano, rozum funguje a v technice a vědě jsme každým staletím dál a dál, hlubší vrstvy duše zůstávají netknuty. Létáme tryskáči a hluboko pod námi se tanečnice svíjí na zemi a přihlížející to chápou trochu jako folklór a trochu jako doopravdy. Konstantin s Metodějem sem přišli před vteřinkou, tisíce lety, a křesťanství není než slabounký nátěr, odlupující se vrstva tenké barvy na duši člověka, pod kterou se na nás šklebí Perun a další bezejmenná božstva minulosti.

V trochu podobné významové souvislosti jsem před časem recenzoval jakýsi text do jistého časopisu. Autor, věhlasný badatel, se ve filozoficky zaměřeném článku vymezoval vůči mýtům, o kterých dnes víme, že jsou nepravdivé báchorky, stálo v textu. Jako poznámku pod čarou jsem v recenzi uvedl, že s těmi mýty to není tak úplně jednoduché. Mythos i logos sice znamenají oba „slovo“, ale každé nějak jinak. V reakci na moji recenzi se profesor ohradil, že mýty přece *jsou nepravdivé!* A ono je to složitější. Když naši medicí při úvodním soustředění na začátku studia sedí v kruhu kolem ohně a zpívají „...z rozmlácenýho kostela, v krabici s kusem mýdla, přinesl jsem si anděla, polámali mu křídla“ tak co, lžou, nebo nelžou? Jenomže o to nejde, že. Úkolem mýtu není přinášet novou informaci, která by předtím nebyla známa. Úkolem mýtu je navodit pocit solidarity, úkolem mýtu je dotek s podstatně hlubšími vrstvami osobnosti, než je rádobý rozumový povrch duše. Primitivní mentalita mýty *nevymýšlí*, ale *prožívá* je, píše Jung¹⁹. Mýty se v nás jaksi objevují a my je jen vyslovujeme.

Podobně znovu a znovu přicházejí různí katecheti s otázkou, jak to je s první kapitolou Geneze, vždyť tam je černé na bílém napsáno, že svět byl stvořen za šest dní, a tak co, má Bible pravdu, nebo ne? No ano, má, odpovídám, ale jaksi na jiné rovině, autor určitě nebyl novinář, který by chodil se zápisníčkem kolem Boha a poznamenával si, co a jak bylo který den stvořeno. Autor, pravda, u toho nebyl a ani být nemohl, minimálně do šestého dne. Autor rovněž dozajista nebyl vysokoškolský učitel astronomie nebo přírodopisu a pravděpodobně netoužil čtenářům Bible sdělit nic ani o kvantové mechanice, ani o genetickém driftu.

A když jsme u té pravdy, snad to není tak komplikované. V pražském metru je nad každými dveřmi připevněna známá obdélníková mapa tří pražských tras, kdy jsou všechny tři linie, zelená, žlutá a červená, namalovány rovnoběžně nad sebou a jen uprostřed udělá každá vlnku, aby se mohly protnout na třech uzlech. Všechny zastávky jsou na všech tratích malovány ve stejné vzdálenosti od sebe. A nyní, pokud by nám mělo jít o čistou a konečnou pravdu, museli bychom říct, že skoro všechno je v tomto obrázku špatně: ve skutečnosti, v reálné Praze, jsou na tratích různé zatáčky a zastávky jsou od sebe nesterajně vzdáleny. Tak co, je to schéma pravdivé, nebo ne? Odpověď samozřejmě je, že pravdivé je, ale právě jen v tom, že linie jsou tři, že jsou na nich v lineárním sledu zastávky a že se na určitých zastávkách trati protínají. Vždy se musíme podívat na záměr autora, na druh pravdy, který nám chce sdělit a který nechává otevřený. Ale to jsme odbočili.

¹⁹ Jung, C. G., *Archetypy a nevědomí*. Výbor z díla, svazek II. Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno, 1998, str. 231.

To, že rádi sedíme kolem ohně a zpíváme, není nápad naší generace, děláme to takto již statisíce a statisíce let, dělali to tak naši předkové a předkové našich předků a ono to nejde za jedno století jen tak jednoduše vymazat jen proto, že bydlíme v panelácích a jezdíme auty. Ani to, že nás natolik fascinuje oheň a pohled do plamenů, nemáme naučeno z povinné školní docházky dvacátého prvního století, tohle jsme se naučili mnohem dřív.

Ještě jeden zážitek, který byl pro mě oknem do evolučního šera. Rok mého jáhenství, diskotéka s mladými, tři hodiny ráno. Na tanečním parketu v rytmu ostré hudby improvizuje muž a žena, či spíše ještě chlapec a dívka, oběma je kolem dvaceti, oba to umí a oba jsou moji kamarádi. On tančí agresivně, ona ustupuje, ale spíš jen krouží, předstírá ústup, nechává se zatlačovat, ale při pozornějším pohledu vlastně celý pohyb vede, hudba pohlcuje vše a rytmem se chvěje parket. Poselství je zřejmé, pochopili by jej australští aborigins stejně jako afričtí nomádi. Žádná vyznání nemusí zaznít, vše je vysloveno jasněji, než by dokázal vítr slov. Ani jeden z mých kamarádů si ten tanec nevymyslel, spíše ten tanec vymyslel je, napadlo mě, tančili, jak věděli, že mají, a jak se naučili před mnoha sty tisíci lety.

Současný papež Benedikt XVI. znovu povolil slavení tridentské liturgie, a my už nerozumíme proč. V druhé polovině dvacátého století došlo k výraznému zjednodušení, zracionalizování liturgie. Na oltáři hoří již jen dvě svíčky, kněz je oblečen relativně střízlivě a moderní kostely jsou budovány tak, že je možno obstoupit oltář a dívat se knězi pod ruce, co dělá. S výjimkou kázání kněz nemůže improvizovat, toliko čte předem připravený text, který mohou všichni sledovat. Všechno je obklopeno zdroji jasného elektrického světla, není prostor pro stíny, vše je vyvážené, pravoúhlé, logické a srozumitelné. Liturgie se stala odrazem našeho racionálního nitra.

Podobně na manželství dnes rezignujeme a říkáme, že když se máme rádi, žádný specializovaný obřad nepotřebujeme, jsme zkrátka spolu a dost. Rozumově je to nerozbitné a znovu a znovu si logicky odůvodňujeme racionalitu tohoto kroku. To, aby nám nějaký strýc na úřadě s medailí kolem krku třásl rukou a recitoval báseň, to tedy opravdu nepotřebujeme. Jenomže pozdě v noci, když se probouzíme a nemůžeme spát, jako by nám cosi chybělo. Všichni, snoubenci i my, jejich přátelé, totiž potřebujeme, aby se kmen sešel, aby byly rozeslány wampumy s oním *dovolují si oznámit*, abychom se oblékli do specializovaného oblečení, aby nevěsta přišla v bílých šatech, ověšená šperky a nastrojená, tak jako vždycky a tak jako kdysi, abychom se při svatebním pochodu všichni postavili a nechali nevěstu projít středem, aby kněz pronesl řeč, kterou si nebudeme pamatovat, abychom slyšeli slib a viděli polibek, abychom přijali Tělo a Krev Páně – co s tím má rozum co dělat? Abychom, tak jako před stovkami tisíci lety, předali dary, byli pohoštění a pak se věnovali tanci, a abychom večer všichni usínali s vědomím, že něco starého skončilo a něco nového vzniklo. Že se země rozpukla, staré pohltila a nové porodila, že jsme slyšeli z jejích hlubin tiché ševlení bubnů, že jsme se my sami, otrlí manželé a manželky, při svatebním slibu drželi za ruce a běhal nám lehce mráz po zádech.

Možná že proto se papež vrací k tridentské liturgii, možná nejde o tradicionalismus ani modernismus, možná že se spor netýká teologických proudů, nýbrž proudů mnohem hlubších, čehosi v naší duši, co je těžko vyslovitelného. V pravoslavných a řeckokatolických chrámech se nejdůležitější části mše svaté odehrávají za ikonostasem, kam mohou věřící jen nahlížet. Někdy se říká, že ikonostasem západní církve byla latina, která ve své nesrozumitelnosti snad plnila roli oné přehrady, dělící svět zde od světa tam, jazyk jako zeď mezi profánním a sakrálním světem. Pohádkovým zaklínadlům rovněž nerozumíme, neboť bývají pravidelně pronášena v nesrozumitelné řeči, dávným jazykem mrtvých.

Ale jdeme ještě dál a v současnosti se ptáme sami sebe, nakolik jsou závazná různá nařízení církve. Pro získání plnomocných odpustků se na dušičky máme jít pomodlit na hřbitov a pravověrný katolík by měl hřbitov navštívit podle možností každý den mezi druhým a osmým listopadem – a my se ptáme proč. Copak Bůh neslyší moje modlitby za mrtvé, když se modlím ve školní kapli? Copak není moje modlitba stejná, když ji pronesu na autobusové zastávce, v tramvaji nebo doma v pokojíčku – copak musím chodit na nějaké specializované místo? A copak nelze získat tyto plnomocné odpustky řekněme devátého listopadu ráno nebo třeba v červenci? Rozumově na to nemáme odpověď, krčíme rameny a nejasně říkáme, že takto se to zkrátka dělá.

Podobně se ptáme, proč své mrtvé musíme vůbec pohřbívat. Vždyť jim už je to jedno. Zejména v Praze a ve velkých městech se ustanovuje zvyk nechat mrtvého spálit na státní útraty a popel rozsypat na rozptylovou loučku, nesejít se a nechat jeho odchod jen tak, vždyť jemu už na tom nezáleží a my to přece nepotřebujeme, měli jsme ho rádi a nemusíme si to dokazovat nákladným pohřbem. Pohřby neděláme, neboť jsou logicky neodůvodnitelné, a když jsme pozváni jinou rodinou, tak se jich neúčastníme. S nádechem černého humoru dodáváme – však oni ti nebožtíci nám také nepřijdou na ten náš. Mrtvým je to už přece jedno, mrtvému je vše mrtvé.

Ano, mrtvým je to jedno, ale nám ne. Mrtví obřady nepotřebují, ale my ano. Jako obvykle nás naše evoluční minulost dostihla, je jedno, zda to nazveme kolektivní nevědomí nebo geny, které jsme získali od dávných starobylých čtyřnohých saurů a které vytvoří krev, která v nás pořád kolotá, tak jako kdysi. My zkrátka a dobře potřebujeme, abychom se opět oblékli do specializovaného černého oblečení s černou kravatou, a potřebujeme se sejít. Pak opět v síni nebo v kostele, jak jsme již zvyklí, zahraje varhaník a při příchodu kněze se postavíme. Potřebujeme slyšet jeho řeč, jakkoli si ji nebudeme pamatovat. Potřebujeme slyšet a vyslovovat modlitby, vidět, jak kněz rakev kropí svěcenou vodou a jak obchází s dýmající kadidelnicí kolem svíce před rakví. Potřebujeme vidět, jak pohřební bratrstvo ve veřejích domu nebo kostela třikrát pozvedá rakev vzhůru a dolů. U nás v Lechovicích a v Božicích potřebujeme slyšet po léta neměněné skladby, které před kostelem zahraje pohřební dechovka, která rakev s nebožtíkem doprovází až na hřbitov. Potřebujeme vidět v čele průvodu ministranta s křížkem s černou stuhou, kterou později vhodí do vykropeného hrobu. Po skončení obřadu potřebujeme slyšet od kněze *jménem zarmoucené rodiny, děkuji vám všem za vaši účast a vaše modlitby. A jménem zemřelého*

vás prosím, jestli ve svém životě někomu ublížil, pro milosrdenství Boží mu odpusťte. A my všichni úlevně dodáme, odpusť mu Pán Bůh, hodíme svou lopatičku hlíny na rakev, popřejeme upřímnou soustrast a pak jdeme na trachtu, kde se najíme, zavzpomínáme a rozloučíme se. Svůj vztah se zemřelým jsme ritualizovaným způsobem zakončili, udělali za ním tečku a on, pokud nás někdy navštíví ve snu (u nás na Moravě se tak stává), pak jediné v dobrém. Oni to nepotřebují, ale my ano, a s rozumem to nemá co dělat.

A na Dušičky potřebujeme vážít cestu na hřbitov, v drobném dešti naslouchat promluvám náhrobních kamenů a v té syčravé mlze se modlit za své mrtvé, kteří tiše postávají okolo.

Žádná společnost nemůže žít bez obřadů. Kdysi jako chlapec jsem chodil v neděli do kostela schválně a navzdory rodičům v oblečení, které jsem jinak nosíval do terénu, neboť pro mě bylo sváteční a oblek byl naopak spojen s mnoha nepříjemnými zážitky. Ve městech se snad nedělní mše občas stávala přehlídkou nových modelů, zejména u žen, a my jsme na to byli citliví. Na vesnicích to funguje jinak, mnohem upřímněji, a termín „nedělní oblek“ je stále ještě technický termín. Dnes se již nesměji ani nedělnímu obleku, ani nedělnímu obědu, ani nedělnímu koncertu.

III.

Na Bílou sobotu u nás v Lechovicích užívám misál Pavla VI. z roku 1968. Je pouhých čtyřicet let starý! Bílá sobota, jediný den bez liturgie, kříže zakryty, tma prvopočátečního chaosu. Dnes bude znovu stvořen svět. Hluboko po západu slunce se zapaluje před kostelem oheň, zapalujeme ho posvátným křesáním nebo třením dřev, je posvěcen paškál a modlitba přináší první temně opojný závan tajemna

Prosíme Tě, všemohoucí Bože, ať na tuto hořící svíci sestoupí hojný proud Tvého + požehnání; neviditelný Dárce nového života, shlédni na tuto noční zář, aby nejen oběť, kterou tuto noc slavíme, zazářila jasně Tvého tajemného světla, ale aby na každém místě, kam se dostane aspoň něco z těchto tajemně posvěcených věcí, ustoupila ďábelská lest i zloba a působila moc Tvé velebnosti; skrze Krista, našeho Pána. Amen.

Exsultet se zpívá v tichém a tmavém kostele, kde hoří jenom paškál a svíce věřících, píseň, kterou je znovu stvořen svět, píseň, kterou řád povstává z prapůvodního chaosu, píseň první kapitoly knihy Genesis, píseň, kterou se blikající plamének noří z temnoty a sílí s tóny váhavé písně s tajuplnými slovy. Vosk, znamení starého a nového.

Vosk zde symbolizuje něco, co jakoby přetrvalo všeobecný zánik světa a přečkalo samotnou smrt Boha, aby vzkříšený Bůh mohl skrze to obnovit své stvoření, obrodit světový řád. Jestliže Paškál symbolizuje trvání a stálost světa (po celý rok budou od něj zapalovány křestní svíce), pak jeho voskové vyvedení vyjadřuje substanci stvořeného, základ jeho spojitosti skrze zánik a vznik, theogonii a kosmogonii.²⁰

²⁰ Neubauer, Z., *Mystéria křesťanská aneb o kosmogonickém tajemství Velikonoc*. Malvern, Praha, 2009,

Křestní vodu rozlívám do čtyř světových stran, dýchám na ni třikrát ve tvaru řeckého písmene psi, dotýkám se jí posvátným olejem ve tvaru kříže a na třikrát do ní nořím paškál, vždy hlouběji. Používám starobylé modlitby, nejsou důležitá ani tak slova, jako jejich rytmus:

*A všechny, kdo se od sebe liší buď tělesně pohlavím, nebo časově věkem,
ať milost jako matka zrodí jako stejné děti.*

*Přikaz tedy, Pane, ať se odtud úplně vzdálí každý nečistý duch,
ať daleko ustoupí všechna ďábelská lest a zloba.*

*Nikde ať zde nemá vliv moc zlého ducha, ať tu nechodí zákeřně okolo,
ať se sem tajně nevplíží, ať nic neposkvrní a nezkazí.*

Následně se jako kněz dotýkám rukou vody, abych tím naznačil, že má být posvěcena, a tak určena jen k posvátným účelům. Znovu mívám dojem, že z hlubin země pod kostelem se ozývají bubny, tak jak tato a podobná slova byla pronášena po staletí, po tisíciletí, po miliony let, co náš rod začal chodit po zemi. Přichází věk animismu, animismu, který ještě nezná rozdíl mezi duchovním a hmotným, osobou a věcí, spirituálním a materiálním:

Proto tě žehnám, Tvore vodo, skrze Boha + živého, skrze Boha + pravého, skrze Boha + svatého; skrze Boha, který tě na počátku slovem oddělil od pevniny, jehož Duch se vznášel nad tebou.

Tvore vodo! Kněz rozdělí rukou vodu, přitom jí trochu vylije ve směru čtyř světových stran, aby tak znázornil, že skrze svátosti se má Boží milost rozlívát do celého světa a oblažovat lidi všech národů, jak to přikázal Kristus.²¹ Žehnám Tě, Tvore vodo.

Kmen se shromáždil kolem šamana a znovu je stvořen svět.

Rozumově je to neodůvodnitelné, ale o rozum zde samozřejmě vůbec nejde.

Možná že takto vnímal svět svatý František z Assissi, svět, ve kterém žil, byl jiný než ten náš. Osvěcoval jej bratr slunce, v noci svítila poutníkům na cestu sestra luna a před chladem je zahříval bratr oheň. Ve dne bratr vítr čeřil hladinu sestry vody a na závěr cesty se poutník setkal se sestřičkou smrtí těla. Svět žijících bytostí. Možná není divu, že v prvních jesličkách prvního betléma rituálního zpřítomnění Vánoc spatřili přítomní při slavném zázraku malé dítě, stvoření nového věku.

My už to tak nevnímáme. Ze školy víme, že slunce je směs vodíku a hélia, gravitací se

str. 20–21.

²¹ Tuto větu, jakož i celou inspiraci k používání misálu Pavla VI. čerpám z www.petrापavel.cz a jsem jeho tvůrcem vděčen.

hroutící do tvaru koule, ve které probíhají proton-protonové reakce. Tyto termonukleární reakce se snaží celou kouli roztrhnout, gravitace pak atomy plynu zase stlačuje zpět; kompromis vidíme na obloze. Hořící kouli plynu není důvod mávat. Na osamělém putování Andami jsem měl ovšem mnoho důvodů k úvahám. Argentinská vlajka má ve svém středu nakreslené žluté slunce, tak jak by jej viděli animisté, s nosem, očima a ústy, a uruguayská vlajka zrovna tak. Když jsem platil argentinskými pesetami, z této nejběžnější mince se na mě ironicky usmívalo totéž obtloustlé slunce s lidskými rysy. Copak Argentinci vidí něco jiného než my? divil jsem se. Jak je možné, že se ani neshodneme na tom, co vidíme dennodenně na obloze?

Na Silvestra se snažíme bujarými pitkami znázornit prapůvodní chaos, ze kterého bude stvořen svět, a už si ani rozumově neuvědomujeme, proč vlastně poslední den v roce ošetřujeme alkoholovým opojením.

Spojené nádoby světa

I.

My už bychom to takto neřekli: člověk zhřeší a kapři v Brněnské přehradě leknou. Ale podle Bible to kupodivu takto nějak je, člověk je spojen s krajinou, ve které žije, hřích a svatost člověka se nějak promítá i do přírody. To pouze my na západě jsme oddělili dějepis člověka od dějepisu přírody, v našem pojetí příroda funguje nezávisle na činnosti lidí a při povodích v Bangladéši nebo vybuchlé sopce na Islandu si již neklademe otázky, co nám mají tyto události říct. Přírodní katastrofy jsou pro nás eticky neutrální, zkrátka a dobře se staly a dost.

Pro Židy je naopak historie a příroda jedno, hřích společenství se odráží i na přírodě, podobně jako požehnání. Po selhání Adama a Evy v ráji jim Bůh symptomaticky sděluje:

„Uposlechl jsi hlasu své ženy a jedl jsi ze stromu, z něhož jsem ti zakázal jíst. Kvůli tobě nechť je země pro kletu; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení. Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny. V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat. Prach jsi a v prach se navrátiš.“²²

Kvůli tobě nechť je země prokleta, člověk zhřeší a důsledkem bude, že mu země vydá jen trní a hloží. My už bychom to takto neřekli, svůj hřích chápu jako svoje osobní selhání, do kterého upřímně řečeno nikomu dalšímu nic není, ani lidem, ani polní zvěři. I umístění zpovědnice v rohu kostela a soukromá šeptaná zpověď mezi penitentem a knězem tomuto pojetí nahrává. Jenomže podle třetí kapitoly Geneze je země prokleta právě kvůli Adamově hříchu, člověk *Adam* a země *adamá* jsou spolu spojeny. Po vraždě Ábela říká Bůh ve stejném duchu Kainovi:

„Nyní budeš proklet a odvržen od země, která rozevřela svá ústa, aby z tvé ruky přijala krev tvého bratra. Budeš-li obdělávat půdu, už ti nedá svou sílu. Budeš na zemi psancem a štvancem.“²³

Zdá se, že země má nějakou zvláštní citlivost na jednání lidí mezi sebou a na vztah člověka k Bohu, lidské jednání a stav země jsou spolu spojeny, půda už Kainovi nedá svoji sílu. Vražda tak ani nějak neporušuje nějakou ad hoc dohodu mezi Bohem a člověkem, nýbrž je hříchem proti celému stvoření, proti Bohu i všemu jeho dílu a samotná půda na tuto vraždu reaguje. A ještě jeden citát, tentokrát z Izaiáše:

„Zhanobena je země svými obyvateli, neboť přestoupili zákony, změnili nařízení, porušili věčnou smlouvu. Proto pozře zemi prokletí, kdo v ní přebývají, budou pykat; proto obyvatelé

²² Gn 3,17.

²³ Gn 4,11–12.

*země zajdou v žáru a zůstane lidí maličko. Bude truchlit mošt, zvadne vinná réva, všichni, jejichž srdce se raduje, budou vzdychat.*²⁴

Člověk poruší věčnou smlouvu a vinná réva zvadne, takto vnímají svět staří Izraelité. Pro nás je na vinicích buď dobrý rok, nebo špatný rok, obvykle v souvislosti s tím, zda je v září dostatek slunce a tepla, a další důvody moc nehledáme. Z dalších textů nelze nezmínit místo o křiku země z Jóbovy obhajoby:

*„Jestliže má půda proti mně křičela a její brázdy přitom plakaly, jestliže jsem její sílu spotřeboval bez placení a její vlastníky odbýval, ať místo pšenice vzejde trní, místo ječmene býlí.*²⁵

Jób si tedy bere zemi za svědka a odvolává se na ni – pokud opravdu zhřešil, tak ať vyroste místo ječmene býlí! Krátký biblický exkurs zakončeme asi nejsilnějším místem z Ozeáše:

*„Kletby a přetvářka, vraždy a krádeže a cizoložství se rozmohly, krveprolití stíhá prolitou krev. Proto země truchlí, chřadnou všichni její obyvatelé, polní zvěř a nebeské ptactvo; hynou i mořské ryby.*²⁶

Tento text se může stát jedním z vůdčích textů novodobé environmentální etiky. Pokud se na zemi rozmohou kletby a přetvářka, důsledkem bude chřadnutí všech zemských obyvatel, zvěře, ptactva i ryb. Sociální hřích se tak promítá i do přírody. Pokud člověk nežije v míru s Bohem, nemůže být v míru ani se zemí. Příroda není nečinné jeviště dramatu naší spásy, je spíše aktivním hráčem, na Boží pokyn trestá a naopak Eliášovi posílá havrany s vodou a masem.

My už bychom svět sotva takto vnímali. Ale nemá přece jen Starý zákon větší pravdu, než jsme schopni si obvykle připustit? V roce 2006 byl v Číně prohlášen za funkčně vyhynulého sladkovodní kytovec delfínovec čínský. Jistěže jeho vyhynutí nemusí být spojeno nějak esotericky s kletbami a přetvářkami na opačném konci Číny, je ale velmi jednoznačně spojeno se znečištěním řeky Jang-c’-ťiang a toto znečištění je zase nějak spojeno s lidskou lhostejností, nezájmem či sobecky zisťnými důvody, což už je s hříchem člověka spojeno velmi výrazně. V tomto případě tedy můžeme s naprostým klidem říct, že vyhynutí delfínovce a skutky člověka jsou spolu nějak spojeny.

II.

V Novém zákoně čteme podobná vyjádření. Marnotratný syn říká Otci, že zhřešil „proti

²⁴ Iz 24,5–7.

²⁵ Jób 31,38–39.

²⁶ Oz 4,2–3.

*nebi i proti tobě,*²⁷ hřích je tedy narysován nejen ve vertikále k Otci, ale též v horizontále k ostatním lidem.

Pokud bychom vzali vážně Pavlův obraz církve jako organismu, pak by to tak nějak bylo: je-li jeden orgán nemocen, trpí celé tělo a celý člověk je v nemocnici. Platí to ale i naopak, svatost jednoho se stává majetkem všech a ve spojených nádobách světa svatý k sobě táhne lidi a nějak posvěcuje i krajinu kolem. Když se Ježíš připravuje na své veřejné vystoupení na poušti, Markovo evangelium konstatuje, že na poušti „žil mezi divokými zvířaty a andělé mu sloužili.“²⁸ Josef Ratzinger tento text případně komentuje:

*„Poušť – opak zahrady – se stává místem smíření a uzdravení; dravá zvěř, která představuje nejkonkrétnější podobu ohrožení člověka vzporou stvoření a mocí smrti, se mění v přátele, jako v ráji. Je znovunastolen mír.“*²⁹

Je přinejmenším nápadné, u kolika světců máme v legendách zachycen jejich vřelý vztah ke zvířatům. Samozřejmě svatý František a jeho nesčetné příběhy s beránky, kůzlaty a veškerým domácím zvířectvem, červenkou, která se usídlila v bratrské komunitě, darovaným línem, kterého světec pustil na svobodu a ryba pak z vděčnosti obeplouvala loď, etc. Jednou při kázání František napomene vlaštovky, aby svým švitořením nerušily promluvu, jindy se zvířata sama stahují k Františkovi a jeho mnichům. Když se František setká s obávaným vlkem z Gubbia, který je nebezpečný lidem, světec mu připomene jeho místo v ekosystému, a vlk nepřekvapivě poslechne. Františkán svatý Antonín káže rybám, které z vody vystrkují hlavičky a naslouchají (to je pro biologa obzvláště pozoruhodné), jeho jmenovec svatý Antonín poustevník s úspěchem napomíná pouštní zvěř, aby mu neničila úrodu na skromné zahrádce, v Irsku budou svatému Kolumbánovi na lesní cestě skákat za halenu veverka a na Rusi se pravoslavný světec svatý Serafim Sarovský bude přátelit s medvědy. Než tato zbožná vyprávění odložíme jako nepravděpodobné legendy, stojí zato si uvědomit, že se vyskytují v hagiografiích z různých dob a různých geografických lokalit a – nemohlo by na tom skutečně něco být? Pokud člověk není se zemí v míru, když není v míru s Bohem, co se stane, až člověk začne žít s Bohem v míru? Nevidíme občas i dnes, jak domácí i divoká zvířata poznají skutečně laskavého člověka?

V moderní medicíně chápeme nemoc v její molekulární podobě, třeba jako útok bakterií nebo virů a přírodu vnímáme jako prostředí, které je kdesi venku za oknem, jako environment, který s námi nemá nic moc společného. I naše různé úvahy a eseje o ochraně přírody občas vzbuzují dojem, že jsme my, pak nějaká vysoká zeď a za hradbami města příroda, kterou bychom měli chránit, tak jako chráníme svou sbírku známek.

Myslím, že je to jinak, jsme částí přírody, nikoli mimo ni. Slovo „health“ má stejný základ

²⁷ Luk 15,18.

²⁸ srv. Mar 1,13.

²⁹ Ratzinger, J., *Ježíš Nazaretský*. Barrister & Principal, Brno, 2007, str. 32.

jako „whole“, celek, a „holy“, svatý. Opravdu si myslíme, že můžeme být zcela zdraví a šťastní uvnitř rozbitých rodin, rozbitých vztahů a rozbité přírody, jejíž stav se na nás určitě nepodepisuje?

Hans Jonas ve svém posledním textu před smrtí (1993) *The Outcry of Mute Things*³⁰ poukazuje na tři paralely mezi biblickým poselstvím a současným stavem světa. Bible hovoří o dědičném hříchu, zasahujícím univerzálně celé lidstvo, ekologická krize velmi podobně zasahuje rovněž a demokraticky celé lidstvo, chudé i bohaté na všech kontinentech světa. Bible dále poukazuje na fakt, že jsme všichni hříšníci, současná krize nás nějak všechny usvědčuje z toho, že v určitém ekologickém smyslu jsme „hříšníci“. Bible konečně upozorňuje na poslední soud na konci časů a varuje před možností pekla. V současnosti, uzavírá Jonas, se řítíme do ekologického pekla bez jakékoli „nadpřirozené“ intervence. Tedy to, že chřadne vinná réva a hynou mořské ryby, že z nebe padají mrtví vlhovci červenokřídlí a ze Země zmizel sladkovodní delfínovec, nemusí být nutně spojeno s nějakým „nadpřirozeným“, čarodějným Božím zásahem, ale může se jednat o logický a předvídatelný důsledek životních hodnot lidí obývajících danou oblast. Mysl člověka se nějak otiskuje do krajiny, ve které žijeme, formuje ji a utváří k obrazu svému. Někdo musel rozhodnout o tom, že odpady se budou lít do řeky a že se v etickém rozvažování dá přednost průmyslovému rozkvětu kraje před čistou řekou. V českých poměrech to může být krajina kolem Horního Jiřetína, která nějak zrcadlí duši lidí, kteří o ní rozhodují: vytěžit a prodat.

Zkáza přírody zcela demokraticky postihuje všechny obyvatele země. Výfukové plyny z mého auta díky proudění vzduchu v naší globální vesnici demokraticky zasáhne všechny obyvatele planety, hřích jednoho je starostí celého společenství, svatost jednoho je spásou všech. Jsme spolu spojeni v jednom velkém ekosystému světa, kde církev musí mít svou úlohu soli či kvasu či jak to nazveme, a k tradičním povinnostem křesťana k Bohu, k lidem a k sobě přibývá čtvrtá, povinnost k Zemi, kterou jsme dostali do spravování.

III.

Evoluční biologie dneška dosti výrazně proměnila darwinovské paradigma o přírodním výběru. Charles Darwin a po něm mnoho a mnoho generací biologů předpokládalo, že vývoj funguje tak, že děti rodičů se od sebe budou nějak drobně lišit a příroda sama si vybere nejvhodnější. Z „nabídnutých“ potomků páru králíků tak přežijí ti, kteří mají nejrychlejší nohy a utečou lišce, nebo ti, co mají nejhustší srst a přežijí tuhou zimu, nebo ti, co mají nejostřejší zrak a včas uvidí letícího jestřába. Liška, zima nebo jestřáb tak fungují jako selekční faktory, slabé a nemocné braly ze hry pryč a nechávaly přežít a rozmnožit se jen ty nejlepší. Prostředí tedy změnu nevytvořilo, prostředí změnu pouze vybralo. Můžeme si prostředí představit jako zámek, do kterého se snaží strefit mnoho předem připravených klíčů; těm, kterým se zdaří nejsnadněji odemknout, přežijí. Staří

³⁰ Jonas, H., *Mortality a Morality. A Search for the Good after Auschwitz*. Northwestern University Press, Evanston, Illinois, US, 1996, p. 201–202.

šlechtitelé kdysi postupovali přesně takto. Pokud chtěli vyšlechtit chrty na rychlost, z mláďat daného vrhu si vybírali jen ty nejlepší a ty zase křížili s podobně zdatnými štěňaty. A tak dál a dál. Darwin si uvědomil, že šlechtitel a příroda vždy jen vybírají z nabídnutých variant. Jak se říká, *the organism is proposing and the environment disposing*, organismus nabízí, prostředí vybírá.

Otázka, kterou si biologové položili (občas se takto ptám svých studentů) je formulována takto: kdybych držel v ruce oplozené vajíčko jakéhokoli druhu, třeba oplozené ptačí nebo krokodýlí vejce, a znal do detailu všechny proteiny, fosfolipidy, DNA, hormony, vitaminy a jakékoli další látky v něm obsažené, kdybych znal do detailu všechny atomy i jejich prostorovou polohu v daném oplozeném vajíčku, budu schopen vypočítat, co z toho vznikne? Tedy, kdybych ve vzdálené budoucnosti byl schopen všechny údaje o vajíčku převést do elektronické podoby a nasypat je do počítače, znázorní se mi na obrazovce podoba daného zvířete?³¹

Odpověď některých studentů je váhavé ano.

Háček je v tom, že slovo „vývoj“, development, chápeme právě v jeho významu asi tak, jako když jsme kdysi dávno ještě vyvolávali fotografie v temné komoře. Zážitky mého dětství: tmavě červená žárovka, zvětšovák, tatínek zvolna odpočítávající jednadvacet, dvaadvacet, třiaadvacet, plastové mističky a vůně ustalovače. Nasvícenou fotografii jsme vložili do vývojky a po chvíli na bílém papíře vystoupil obraz, vzpomínám na ten zázrak ještě dnes, pak do vody, do ustalovače a pak znovu do vodní lázně. Takto občas chápeme vývoj i v přírodě, zcela v duchu filmu Jurský park, kdy DNA z dinosaura vložíme do pštrosího vejce a narodí se maličký dinosaurus. Prostředí tedy funguje velmi pasivně, jen „vyvolává“ program, který je v DNA již dávno sepsán. Vývojka nemůže fotografii nic přidat ani ubrat, jen způsobí, že scéna z dovolené bude viditelná. Pokud bych tedy držel v ruce celý program DNA, měl bych z něj být teoreticky schopen přečíst, jak bude výsledný organismus vypadat, podobně jako v návodu na použití – stačí jen sešroubovat a je to.

Dnes si myslíme, že takto to není.

V současnosti chápeme prostředí jako mnohem silnějšího hráče. Některé věci známe již dávno. Například aligátoři nakladou vejce a bude velmi záležet na teplotě inkubace, zda se narodí samečci nebo samičky. Funguje to tak, že v daném rozmezí teplot, u aligátorů někde mezi 31 °C–35 °C, se kolem 33 °C budou rodit jen samí samečci a v obou krajnostech, kolem 31 °C a 35 °C zase skoro samé samičky a při teplotách 32 °C a 34 °C tak napůl. Zde tedy pouhá teplota, při které se bude zárodek vyvíjet, rozhodne, jaké pohlaví bude mít novorozenec! Představa prostředí jako fotografické vývojky se nám již malinko začíná nabourávat. Toto pozoruhodné určení pohlaví u krokodýlů se může ukázat za některých podmínek jako velmi výhodné, má ale i své velké nevýhody. Dodnes přesně nevíme, co

³¹ Gilbert, S. F., Epel, D., *Ecological Developmental Biology. Integrating Epigenetics, Medicine and Evolution*. Sinauer Associates, Inc. Sunderland, Massachusetts, USA, 2009, p. 404.

způsobilo vyhynutí dinosaurů před 65 miliony lety. Víme, že právě v této době dopadl na Yucatánský poloostrov ve střední Americe veliký asteroid. Co se stalo dál, nikdo přesně neví. Předpokládá se velká vlna tsunami. Odhaduje se, že tak velký zásah mohl rozpoutat sopečnou činnost na celém světě.³² Na Ukrajině se našel veliký kráter z téže doby, planetu možná mohla v té době bombardovat celá sprcha meteoritů. Někteří badatelé říkají, že se celá Země zatáhla mračny z páry a popela a to tak, že se možná mnoho let vůbec nefotosyntetizovalo. Díky tomu, že na Zemi nedopadaly sluneční paprsky, byla možná Země velmi chladná. Nebo jinak, Země byla možná naopak tmavá a horká. A tak dále. Zvláštní je na celé věci to, že skupiny, od kterých bychom to nečekali, přežily beze ztráty, a naopak skupiny, které bychom považovali za široce rozšířené a nezranitelné, vymizely. Dinosauri osídlili množství různých prostředí a byli všude na Zemi, přesto nepřežili a vymřeli do jednoho. Naopak jiné druhy a čeledě organismů, na které bychom si možná vsadili, že dramatickou změnu podmínek neustojí, přešli přes hranici křída/paleogén víceméně bez ztráty. Teplotní určení pohlaví by mohlo být mozaikou do skládačky. Pokud totiž pouhá teplota prostředí určí, zda se narodí sameček, nebo samička, je velmi dobře představitelné, že se dinosaurům (pokud měli teplotně určené pohlaví) mohla po dlouhá údobí tepelného znečištění rodit jen mláďata jednoho pohlaví. Želvy sice mají také teplotně určené pohlaví, ale mohou v sobě dlouhou dobu uchovávat spermie, a tak, spekuluje se, mohly katastrofickými událostmi docela dobře projít.

Druhý problém je velmi moderní, ochranářský. Pokud ve své upřímné snaze zachránit daný druh krokodýlů nebo želv jejich vajíčka sesbíráme a vyvíjíme je v inkubátoru, jsme na konci spokojeni, kolik mladých zvířátek se nám zdařilo vychovat, a následně je pustíme do volné přírody, aniž bychom si uvědomili, že stálou inkubační teplotou jsme získali pouze jedince stejného pohlaví. Podobně pokud ochraňujeme jen malý kousek pláže, kde jsou vajíčka přirozeně zahrabána, máme velkou šanci, že zachráníme pouze jedno pohlaví.

Vývoj ale nemusí ovlivňovat jen neosobní teplota, nýbrž i přítomnost mých nepřátel a přátel. Pokud jsou pulci žáby *Hyla chrysoscelis* vychováni v jezírku bez přítomnosti dravých larev vážek, jsou štíhlí a dlouzí.³³ Pokud jsou v jezírku dravé larvy přítomny, pulci jsou svalnatější a mají výrazný červený ocas. Předpokládá se, že vyvinutější ocas dá pulcům větší rychlost a barva může nepřítele zastrašit. A teď pozor, stejného efektu docílíme i tehdy, pokud do akvária s pulci pouze přilijeme vodu, ve které se dravé larvy nějakou dobu pohybovaly. Jedná se tedy určitě o chemické látky, odborně zvané kairomony, které pulci „cítí“ a podle nich změni vzorec svého vývoje. Biblické saranče *Schistocerca gregaria* je normálně bezkřídlé, nenápadně zelené a samotářské, ovšem pouze v situaci, kdy je potravy všude dost. Pokud potravy ubývá, sarančata se stahují do míst, kde ještě nějaké zelené lístky jsou, a začínají se dít věci. Pouhé mechanické doteky femuru („stehen“, to je ta část nohou, kterou saranče usilovně pohybuje, když cvrčí), tak,

³² Levin, H., *The Earth Through Time*. 9 ed. John Wiley & Sons, INC. Hoboken, NJ., 2009, p. 456–459.

³³ Gilbert, S. F., Epel, D., *Ecological Developmental Biology. Integrating Epigenetics, Medicine and Evolution*. Sinauer Associates, Inc. Sunderland, Massachusetts, USA, 2009, p. 26–33.

jak sarančata lezou po sobě, způsobí, že při příštím svlékání sarančatům narostou křídla a tělo se protáhne. Stejného efektu docílíme, když štětečkem opakovaně příslušné partie třeme. Vůně ostatních sarančat způsobí, že místo nenápadné zelené barvy při příštím svlékání vznikne velmi ostře barevné saranče. Barva nyní již nebude maskovací, nýbrž naopak nápadná, odstrašující. Mění se i chování. Ze samotářských jedinců vznikne velická pospolitost, které vzlétne a ... zbytek se můžeme dočíst v Bibli.

A teď ta horká novinka: Ukázalo se, že alespoň někdy se stane velmi podivná věc. Pokud prostředí dlouhou dobu upřednostňuje jeden výsledný tvar těla a děje se tak po generace, tento výsledný tvar těla se fixuje i geneticky! Hovoříme příznačně o tzv. heterocybernii,³⁴ změně vlády. Příklad je srozumitelný a překvapivý. Na jaře létá po celé republice víceméně hojně babočka kopřivová, *Aglais urticae*. Všichni jsme ji mnohokrát v životě viděli, jen jsme možná nevěděli, že je to ona. Je dlouho známo, že když kukly motýlů dáme do ledničky nebo je kultivujeme naopak při vyšší teplotě, projeví se to velmi zřetelně na výsledném zbarvení křídel. Pokud bychom kukly této babočky chovali při vyšších teplotách, vzniknou nám formy, které jsou v našich krajích nevídané. Vcelku podle očekávání přesně tytéž křídelní vzory najdeme na babočkách, které divoce létají na Sardinii a Sicílii. Tohle překvapivé není, neboť zde se vlastně v přírodě děje totéž, co jsme pokusně vytvořili během týdnů v mírně zahřáté troubě v jinak v chladné ČR. Překvapivé naopak je, že sardinské babočky mají své zbarvení fixováno geneticky! Vypadají tak, jak vypadají, již nikoli kvůli nižší nebo vyšší teplotě, ale protože to mají v genech. Stalo se pravděpodobně to, že když se babočky generace a generace vyvíjely v teplém prostředí, vznikl díky působení prostředí stále jeden a týž křídelní vzor, který se nakonec fixoval geneticky. Vzhled křídel sardinských baboček tedy již neovlivňuje to, v jaké teplotě se kukla vyvíjela. Prostředí tedy nejenom již existující změnu vybírá, prostředí přímo změnu tvoří!

Tento dosti komplikovaný úvod má své velmi závažné filozofické dopady. Prostředí neodvívá jen program, který je zapsán v mé DNA, prostředí jej *tvoří*. Mí přátelé i mí nepřátelé, krajina, ve které žiji, Země, jejíž jsem součástí, mě ovlivňuje mnohem více, než jsem kdy tušil. Prostředí mi nedává jen potraviny, abych se vyvinul, prostředí je mým sochařem a změny mohu předat svým dětem. Bez ostatních živáček bych nebyl tím, kým jsem. Bez svých přátel a svých nepřátel bych se nestal, kým jsem se stal. Jsme všichni spolu spojeni.

Z těchto úvah vyplývá i závažný argument pro ochranu přírody. Přírodu bychom měli chránit ani ne tak proto, že nám dává kyslík, černé uhlí nebo stavební dřevo, jako spíše proto, že jsem její součástí, že neexistuje zeď mezi člověkem a přírodou. Možná že tak, jako přítomnost larvy vážky ovlivňuje zbarvení pulce anebo přítomnost ostatních, zda mi narostou křídla, možná že i tak, mnohem silněji, než jsme si kdy mysleli, mě ovlivňuje moje okolí, skály, lesy, zvířata, lidé, které mi nějak Bůh posílá do cesty, zážitky a nečekaná setkání, přátelé i nepřátelé a všichni dobří lidé kolem mě. A naopak, tím, co říkám, tím,

³⁴ Tamtéž, str. 372–391.

jak jednám, tím, jaký jsem, ovlivňuji na oplátku své přátele i přírodu, která je mi domovem. Intuice přírodních národů o tom, že vše je spolu spojeno, že jsme součástí silokřivek vesmíru, je možná hlubší, než jsme si kdy pomysleli. Přírodu musím chránit tak, jako chráním své tělo, své ruce a své srdce, neboť vše živé je spolu spojeno v síti vztahů, vláknů života. Svatý František z Assisi a jeho koncept zvířat a květin jako malých bratří a sester dostává další podporu z velmi nezvyklé strany. Se svými bratry jsem spojen, s těmi „většími“ i „menšími“, všichni jsou nějak částí mě. Když svatý Pavel píše o církvi jako o organismu, ve kterém je každý křesťan buňkou, tkání či orgánem společného těla, mohli bychom to možná chápat mnohem doslovněji, než jsme doposud chápali. Trpí-li jeden úd, trpí celé tělo, vysvětluje Pavel. Krev, která tělo zásobí, je krev svátosti oltářní, hlavou těla je Kristus. Svatost jednoho je svatostí všech, hřích jednoho je rovněž majetkem celého společenství. Nebo ještě jinak, podle barvitých přirovnání svatých otců, zrna eucharistie vznikala na mnoha políčkách na různých horských kopcích, pak byla svezena, vymláčena, rozemleta, smíchána s vodou (otcové zde poukazují na vodu křtu), vložena do pece (oheň Ducha svatého) a vznikl výsledný chléb, eucharistie. Tak i my máme být spolu spojeni, nikoli jen jako jednotlivé klasy na různých horách, nikoli jen jako různá zrna v jedné ošatce, nýbrž máme spolu tvořit jedno tělo jednoho eucharistického chleba spojeného vodou a ohněm.

IV.

Dnes si paradoxně více než jindy uvědomujeme, jak moc má na vznik nového organismu vliv interakce s jinými organismy. Sym-bióza, spolu-život, se může stát symbiogenezí,³⁵ kdy například dlouhodobě výhodná spolupráce může ovlivnit i vznik a podobu nového druhu. Kdysi dávno se dvě bakterie spojily a vznikla první eukarotická buňka, pak tyto buňky začaly žít pohromadě a objevili se mnohobuněční živočichové, ze kterých vznikneme jednou my, a mitochondrie v našem těle jsou vzpo mínkou na tuto velmi dávno symbiózu, neboť mitochondrie, maličké „buňky v buňce“, které nám vyrábějí energii, byly kdysi velmi dávno divoce žijící alfa proteobaktérie. Dnes již samostatné existence nejsou schopny, spokojeně žijí uvnitř našich buněk ku prospěchu našemu i jejich. Zda jeden organismus žije uvnitř druhého, mitochondrie v nás, *nebo zda my jimi jsme*, je již filosofická otázka.

Nevíme přesně, kam zařadit lišejníky, neboť lišejníky určitě nejsou ani rostliny, ani houby a ani řasy. Lišejník je spíše určitou formou spolu-života (pokud se chci vyhnout emočně pozitivním či negativním slovům jako spolupráce nebo vykořisťování) řasy³⁶ a houby. Zatímco obvykle řasa nebo sinice tvořící lišejník ještě může žít samostatně, houba už ne a lišejník jako jednotka je novým typem organismu. Někdy se stane, že když určitý druh lišejníku žije dlouho ve tmě, houba přeroste a stráví řasu, jindy, pokud je lišejník dlouhou dobu ve vodě a zároveň na světle, houba se „utopí“ a řasa přeroste houbu. Záleží na

³⁵ Margulis, L., Sagan, D., *Acquiring Genomes. A Theory of the Origins of Species*. Basic Books, NY, 2002, p. 11–19.

³⁶ fotosyntetizující složku lišejníku tvoří buď řasa (rod *Trebouxia*, *Pseudotreboxia*, *Trentepohlia*), nebo sinice (*Nostoc*). Tyto čtyři rody tvoří 90 % všech lišejníků.

kontextu.³⁷

Plž *Elysia viridis* je blízkým příbuzným našich zahradních slimáků, ale *Elysia* je zeleně zbarvená, konzumuje totiž řasy a spolu s nimi i jejich chloroplasty. Chloroplasty ale v těle plže nejen že přežívají, ale dokonce i pilně fotosyntetizují. Tento mořský plž tedy nakonec nemusí přijímat potravu a stačí mu, aby se podobně jako rostliny jen dostatečně opaloval, koupal ve slunečním světle, a o glukózu má postaráno. *Elysia* tak v sobě spojuje výhody živočichů a rostlin. Podobně korálové útesy v teplých mořích jsou tvořeny koloniálními druhy korálů, ve kterých žijí mutualisticky fotosyntetizující řasy, které korálům poskytují produkty fotosyntézy a koráli by bez nich zahynuli.

Na argentinských savanách jsem se při svých potulkách velmi rád zastavoval u obrovských mravenišť druhu *Atta vollenweideri*, připomínající velkoryse navržené dětské pískoviště a rozjímal nad tím, jak je náš koncept biologického druhu příliš ohraničený, nespojitý, diskrétní. Mravenci tohoto rodu *Atta* a dalšího rodu *Acromyrmex* krájí zelené listy, které nosí do podzemní části mraveniště, zde je kusadly rozřežou na kousky 1–2 mm velké, rozžvýkávají, postříkají roztokem antibiotik a látek s desinfekčními účinky proti bakteriím a nežádoucím druhům hub, opatrně je vloží do své podzemní zahrádky a pokryjí chumáčkem mycelia houby rodu *Leucocoprinus gongylophorus*. Mravenci také na zahrádku vyloučí roztok obsahující růstový hormon podporující růst mycelia této houby. Během 24 hodin houba naroste a pokryje list a její hyfy s paličkovitými konci, zvanými gongylidia, poslouží jak potrava pro mravenčí larvy. Zahrádka možná není vhodné slovo, její hloubka může být tři, ale až šest metrů a myrmekologové pro průzkum používají s úspěchem buldozer. Houba sice snad patří do basidiomycot (kam patří třeba i naše hříby nebo žampiony), ale mravenci ji nikdy nedovolí vytvořit plodnici, proto se dodnes vedou spory, kam vlastně houba přesně systematicky patří.³⁸ Při svatebním letu si budoucí mravenčí královna vezme jako jakési věno i kousek mycelia této houby do speciální kapsičky. Houba již není schopna růst samostatně a plně se spoléhá na soužití s mravenci. A aby byl příběh celý, na trávení celulózy z nakrájených listů se v houbě podílí i několik druhů bakterií a kvasinek. Život houby a život mravenců je tak neoddělitelně spojen, jeden bez druhého by nepřežil. Jeden organismus tvaruje druhý.

Mnohé rostliny potřebují k přežití svého rodu hmyzí opylovače a opylovači by naopak nepřežili bez nektaru. Kde by byly včely bez lučních květín a květiny bez včel! Někdy je vztah tak úzký, že jeden konkrétní druh rostliny potřebuje jeden konkrétní druh hmyzu, třeba jeden druh orchideje jednoho lišaje, a oba tyto jinak nepříbuzné druhy postupují staletími v tandemu, nerozlučně spjati jeden s druhým. A můžeme pokračovat: životní nutností pro orchideje je napojení svých kořenů na spřátelenou houbu, jinak nepřežijí. A tak dále.

³⁷ Margulis, L., Sagan, D., *Acquiring Genomes. A Theory of the Origins of Species*. Basic Books, NY, 2002, p. 20.

³⁸ Hölldobler, B., Wilson, E. O., *The Ants*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, 1990, p. 596–608.

Některé druhy stromů díky globálnímu oteplování posunují na naší polokouli své rozšíření na sever. Mnohé z nich by toho nebyly schopny dostatečně rychle, kdyby jejich semena jen padala na zem a s rozšiřováním by nepomáhal vítr, ptáci či zvířata.

Vztah člověka a jeho střevní flóry by byl podobným příběhem, jeden nemůže přežít bez druhého. Vitamíny B a K nám vyrábějí právě tyto mikroorganismy a my spolužijeme v tichém a obvykle nevědomém spojení s těmito mikroby v nás. Organismus je komunita na sobě různým způsobem závislých hráčů, stejně jako celý ekosystém je komunita na sobě závislých členů.³⁹ Opylující hmyz by nepřežil bez nektaru z květů a květiny by se nerozmnožily bez opylovačů. Kořeny pravděpodobně všech druhů rostlin spoléhají na mykorrhizu, spojení s houbami, kdy houba pomáhá absorbovat minerály z půdy a na oplátku dostává produkty fotosyntézy.

Pokud tedy mitochondriím v našem těle odpíráme status „druhu“ a pokud dáváme lišejníkům samostatná jména, měli bychom i spojení mravenců rodu *Atta* a houbě *Leucocoprinus* přiřknout status samostatného jednoho druhu. Poselství je velmi důležité: někdy jsou dva organismy na sobě závislé zcela, jindy méně, ale nějaký stupeň závislosti existuje vždy.

Možná celý náš koncept „druhu“ je nějak špatně. Nejsou jednotlivé druhy, je Život, jeden bez druhého je ztracen, mravenci *Atta* by zahynuli bez svých hub a houby *Leucocoprinus* bez svých mravenců a člověk by bez svých střevních bakterií zahynul právě tak.

A věc můžeme zobecnit, žádný organismus nemůže přežít bez pomoci a spolupráce s jinými organismy, žádný druh na světě nemůže přežít na vlastní pěst. Tohle platí i pro člověka, i my jsme tvarováni nesčetnými interakcemi s životem v nás i okolo nás. Jsme součástí přírody, nikoli mimo ni. Symbióza ovlivňuje tvar a vlastnosti organismů a stává se tak symbiogenézí.

V.

Když myslím na věci, které se daří, a na naše takzvané pastorační úspěchy, ptám se sám sebe, která bezejmenná babička se za nás kde modlí, neboť jsme spolu spojeni jako voda ve spojených nádobách. Václav, Ludmila, Vojtěch, Cyril s Metodějem chodili kdysi po této zemi, po stejné české zemi, jako nyní chodíme my, a modlili se za nás, tak jako se za mě modlí moji rodiče, moji prarodiče, moji praprarodiče. Stojíme na ramenou svých předků a nyní je řada na nás, abychom se ve spojených nádobách světa modlili za své děti, za své vnuky, pravnučky, kterých již nedožijeme a se kterými se nebudeme osobně znát.

Kdysi velmi dávno jsme jeli Vltavu, bylo mi tehdy kolem šestnácti let, a cestou ze Studené Vltavy jsme se stavili v klášteře ve Vyšším Brodě na prohlídce. Průvodce jsem zanedlouho přestal poslouchat, neboť mě do sebe vtáhla atmosféra místa, genius loci kláštera, měl

³⁹ Margulis, L., Sagan, D., *Acquiring Genomes. A Theory of the Origins of Species*. Basic Books, NY, 2002, p. 18.

jsem tehdy intenzivní dojem, že vážné tváře na obrazech jsou plná tajemství, touhy či nevysloveného úsilí, že mniši a opati nám z pláten něco vážného chtějí říct, že se nenechali zpodobit z ješitnosti, ale aby nám přes propast staletí dali najevo, že zde na tomto místě se za nás modlili, z něčeho se radovali a něco je trápilo, a že se modlili za nás, generace, které měly přijít, že nám posílají odkaz, který je viditelný jen nepřímo, skrze krásu kamenných portálů a ostrých věží, a že když ty kameny tesali, mysleli na Boha a na nás. Procházeli jsme kostelem a měl jsem dojem, že ti mniši zde stojí někde s námi. Věřím, že jakoukoli naši modlitbu bere Bůh velmi vážně. Věřím v modlitby předků, věřím v modlitby všech českých svatých, věřím v modlitby nemocných a starých, věřím v modlitby malých dětí. Věřím, že když sloužím mši svatou, stojí kolem oltáře církev svatých, společenství mnichů z Vyššího Brodu a všechna další takováto společenství. Věřím, že když sloužím mši svatou, sloužím ji již jménem těch, kteří se ještě nenarodili, jménem svatých budoucnosti, jménem vnuků a pravnuků, kteří mají přijít a jejichž příchod připravujeme.

VI.

Církev ve své intuici má ve velké vážnosti kontemplativní kláštery, které v praktické oblasti nejsou národu k ničemu. Mniši by mohli pracovat v nemocnicích, mohli by mít na starosti školství, mohli svým příkladem probouzet srdce ve správě okolních farností nebo být laskavými rodiči, a mniši místo toho nedělají nic, tedy nic viditelného, jen pracují pro svou obživu a modlí se za zemi, ve které žijí, za globální vesnici světa. Ale právě v tom je jejich neviditelná úloha daleko důležitější než viditelná práce všech ostatních.

Na našich táborech pro středoškoláky každý rok bez výjimky k něčemu podivuhodnému dojde. Někdo si v rámci svátosti smíření urovná své věci po mnoha letech, u někoho pomalounku klíčí rozhodnutí nechat se pokřtít a já myslím na ty bezejmenné babičky v domovech důchodců a sestřičky v kontemplativních kláštorech. Jsme spolu spojeni, jako krev, která spojuje jedno tělo, jako vlákna těla církve. My táboroví vedoucí jsme jen kulisáci na jevišti světa.

Dilema svaté Terezie z Lisieux

Text občas čtu našim studentům v hodinách náboženství a pak se jich ptám, co na to říkají. Citát je, jak jinak, z Dějin duše:

V komunitě má jedna se strašně talent, že se mi v ničem nelíbí. Její chování, její slova, její povaha mi připadaly velmi nepříjemné. Ale je to svatá řeholnice, která je jistě velice milá Pánu Bohu. Proto jsem nechtěla povolit přirozené antipatii, jakou jsem zakoušela, a řekla jsem si, že láska nezáleží v citech, ale ve skutečích. Tu jsem se snažila dělat pro tuto sestru, co bych byla dělala pro osobu, kterou nejvíce miluji. (...) Dobře jsem cítila, že to Ježíše těší, protože není umělce, který by nepřijímal rád chválu za svá díla, a Ježíš, umělec duší, je šťasten, když se nezastavujeme u zevnějšku, ale když vnikáme do vnitřní svatyně, kterou si zvolil za příbytek, a obdivujeme se její kráse. Nespokojovala jsem se s tím, že jsem se modlila za sestru, která mě stála tolik bojů. Snažila jsem se prokazovat jí všechny možné dobré služby, a když jsem byla v pokušení odpovědět jí nevlídně, spokojila jsem se s tím, že jsem se na ni usmála svým nejmilejším úsměvem a snažila se hovor obrátit jinak. (...) Když byl můj boj příliš prudký, utíkala jsem jako vojenský zběh. Poněvadž sestra naprosto nevěděla, co k ní cítím, nikdy netušila pohnutky mého chování. Byla přesvědčena, že je mi její povaha příjemná. Jednou při zotavení mi řekla s velmi spokojeným výrazem přibližně tato slova: „Mohla byste mi říci, s. T. od Dít. Ježíše, co vás ke mně tolik přitahuje? Pokaždé, když se na mne díváte, vidím, že se usmíváte.“ Ach, co mě přitahovalo, byl Ježíš, ukrytý v její duši... (...) Odpověděla jsem, že se usmívám, protože jsem ráda, když ji vidím (samozřejmě jsem nedodala, že je to z hlediska duchovního).⁴⁰

A teď co s tím. Přetvařovala se svatá Terezie, nebo ne? Pokud by takto jednal každý kolem nás, ocitneme se v hororovém filmu: ti lidé, kteří sedí kolem mě a usmívají se, mají mě rádi opravdu, nebo to jenom z křesťanské lásky předstírají? Co když jsem nějaký zvláště odpudivý, protivný, nesnesitelný (středoškoláci tyto myšlenky občas mají) jedinec a okolí se se mnou baví jen z křesťanského soucitů, přátelé kolem napínají vůli do krajnosti a tváří se jakoby nic? Jak to vlastně je, když se přátelíme? Máme se rádi opravdu a jsem dívkám kolem skutečně sympatický, nebo jsou všude kolem mě jen takové usměvavé křesťanky, že už nevím, co je pravé přátelství a co přetvářka? Když se na sebe podívám kriticky do zrcadla, mohl by mít vůbec někdo něco takového rád? Jsou chvíle, kdy i za ten vzduch, co dýchám, se cítím vinen (to je citát jednoho mého studenta) a u mnoha z nás je sebevědomí po většinu času na nule. Co jestli si všichni mí přátelé ulehčeně oddychnou, když opustím místnost, a za zády posílají soucitné a povzbuzující pohledy tomu, kdo se mnou zrovna mluví? A pokud jsem pozván na oslavu narozenin, je to proto, že chcete jako křesťané pozvat také ty smutné a chudé a kulhavé tohoto světa, nebo je vám dobře v mé přítomnosti jako mně ve vaší? Neběhá kolem mě houf svatých a mile se usmívajících Terezíí, pro které je rozhovor se mnou tvrdá dřina, nežiji v jedné velké iluzi, že jsem milován? A ten člověk, který tak nějak rychle se mnou ukončil dialog, nebylo to proto, že

⁴⁰ Svatá Terezie z Lisieux, *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*. Nakladatelství tiskárny Vimperk, 1991, str. 217–218.

i jeho boj se mnou byl příliš prudký? Neodškrtnou si moji přátelé večer ve svém skautském diáři kolonku „dobrý skutek“ za to, že mi dnes věnovali pět minut času? Umím číst pravý důvod drobných dárků, které dostávám? A proč vlastně přicházejí ty povzbudivé SMS? Vždycky je lepší se soustředit ne na to, co lidé říkají, ale proč to říkají, a co když jsou ostatní přesvědčeni, že tím udělají dobrý skutek, když se mnou ztratí řeč a čas? Já, obklopený samými laskavými samaritány, kteří se ke mně ze své výšky sklání a předstírají zájem o mě, jsou ochotni mě vyslechnout, snad i poradit a hostinskému i ty dva denáry za mě zaplatit.

Možná je pak lepší dát svým spolužákům jasně najevo, kdo je mi blízký a kdo ne, s kým se chci přátelit a s kým ne. Kamaráda na Facebooku potvrdit nebo ignorovat. Lepší je jasné přátelství a jasné nepřátelství, průhledné vztahy bez přetvářky, situace, kdy jsou věci jasné loženy na stole. Aspoň bych věděl, jak na tom jsem. Lépe se snáší nezáměr, ignorace a otevřené nepřátelství než soucit.

Jenomže ono to není tak jednoduché. Každý z nás někdy zakoušíme chvíle, kdy bychom chtěli být nejraději sami, a přichází někdo, kdo si chce povídat, a my si s ním povídáme, protože přes nechuť chvíle považujeme naše přátelství za cenné a chceme je udržet. Neboť ani my se nechceme zastavit u zevnějšku, u tohoto okamžiku, který je možná právě teď nepříjemný, a chceme vidět vnitřek. Mít rád druhého, když už ne proto, jaký je, tak proto, jaký by mohl být, milovat v něm světlo, které mu bylo kdysi dáno a které uvnitř něj snad stále ještě kdesi bliká, nezastavovat se na povrchu, ale kutat uvnitř, přestože teď, dnes nebo ještě zítra mi bude protivný. Pokud to člověk vnímá takto, pak máme rádi jeden druhého; a v druhém mohu milovat možná ne jeho aktuální slova a aktuální činy, nepříjemné, ošklivé a možná objektivně špatné, nýbrž světlo v něm, jeho „já“, obraz Boha v něm, „já“, které je možná mnohem reálnější než kůže na jeho tváři, jeho aktuální slova a současné činy. To, že mám právě nyní ponorkovou nemoc, nemusí nutně znamenat, že chyba je v mém bližním, spíše se dozvídám cosi důležitého o sobě a svých limitech. Myslím, že tohle chtěla říci svatá Terezie, a myslím, že její láska je daleko upřímnější, hlubší než naše stávající sympatie ke slovům a podobě tváře. Přejít přes vítr emocí do hlubších pater nitra, kde již nefouká a plamének je klidný, do hlubin moře, kde je vlnění na hladině již vzdáleno, neznatelné a nedůležité. Velcí filozofové říkají, že není možno poznat věc tak, jaká skutečně je, vnímáme ji jen pomocí našich nedokonalých smyslů a v hlavě si činíme obraz o ní, *fainomenon*, ale jaká je věc skutečně, reálně, objektivně, *noumenon*, se možná nikdy nedozvíme. Podobně je tomu s námi. Milujeme nebo nenávidíme své představy o ostatních lidech, a ne to, jací oni skutečně jsou. Důvod lásky a nenávisť je v nás, ne v nich. Pokud vidíme dovnitř, vidíme obraz Boží, světlo, které odráží Umělce duší. *A Ježíš, umělec duší, je šťasten, když se nezastavujeme u zevnějšku, ale když vnikáme do vnitřní svatyně, kterou si zvolil za příbytek, a obdivujeme se její kráse.*⁴¹

⁴¹ Svatá Terezie z Lisieux, *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*. Nakladatelství tiskárny Vimperk, 1991, str. 217–218.

Et dimitte nobis debita nostra

Nedávno jsem byl po žádán, abych do jednoho katolického periodika napsal něco a současné situaci kněžství, eventuální kněžské osamělosti, syndromu vyhoření a jak se mu bránit. Text stále vzniká a bude náležitě intelektuální.⁴² Pod povrchem řádků ale prýští jiný text, ten který nyní předkládám, příběhy, které spolu spojuje kněžské svěcení a Bůh.

I.

Ta první chvíle byla, když jsem měl přednášku v K. a pak jel večer přespat do Lechovic, abych ráno jel zase zpátky do toho vzdáleného kraje na pohřeb kamaráda kněze, kterého nešťastnou náhodou přejel vlak. Dobří katolíci v K. mě ale ochotně uvedli do reality a vysvětlili, že to až tak úplná nehoda nebyla, že tam byl vztah a žena a dítě a ještě i další věci a že se kamarád kněz v zoufalství šel zabít na koleje, protože už neviděl jiné řešení svého dvojího života, a já jsem pak našel svědectví mašiníry, který popisoval, jak viděl stojící postavu a jak brzdil a brzdil a jak ta postava stála a neuhnula. Jak to bylo doopravdy, nevím, vím jen, co mi řekli farníci v K., a znám svědectví toho mašiníry. Dál jsem po tom nepátral. Byl by to námět na film.

Jel jsem z K. domů a přišlo mi to líto, velmi líto, a ta silueta postavy stojící ve tmě na kolejích jela se mnou. Mířil jsem k Lechovicím a myslel na nás všechny kněze a na to, jak umíráme jeden po druhém, na to, jak, dá-li milosrdný Bůh, a my nejsme silné povahy, odcházíme včas do náruče manželství a rodiny, a nedá-li Bůh, a jsme silné povahy, utrápíme se všichni až k smrti, myslel jsem na Honzu P. a Honzu M. a na další, co byli, a nejsou, a jak jsem jel rychle po dálnici, na náledí jsem dostal smyk a letěl z přívaděče dolů a pak po zamrzlé stráni a auto dostalo hodiny a několikrát se otočilo jak káča a rozbil jsem nárazníky a dveře a zrcátka a dopadl na zmrzlé pole u Pohořelic, dva nebo tři metry pod dálnicí, a až se auto dotočilo, jsem zastavil a vystoupil z vozu, kterému ještě svítila světla a běžel motor, a vůbec mi nedošlo, že jsem se právě sám skoro zabil. Vystoupil jsem a myslel na kamaráda kněze, co se zabil, a moc jsem chtěl někomu blízkému zavolat a vytáhl jsem z kapsy telefon. A tehdy mi došlo, že nikdo blízký není a že mám mnoho bratří a sester, ale ve své skrupulózní úzkostlivosti nikoho, komu bych mohl v pátek v jedenáct večer zavolat a říct mu, že jsem rozbil auto a že mi umřel kamarád a že je mi zle, a tak jsem jen svíral bezmocně telefon v ruce a věděl, že je to jako v té písničce a že všichni moji známí teď spí, spí, spí doma s manželkami a že není na světě nikdo, a když jsem zavřel oči, tak jsem viděl obrysy postavy, jak stojí na kolejích, a prosil jsem ji a zapřísahal, ať uhne, neboť u Boha není čas, a klečel jsem a plakal a ona zůstala nepohnutě. Jen opodál postávala na kolejích tatáž silueta zemřelého kamaráda se skloněnou hlavou a čekala na náraz a kdesi plakalo dítě. Tak tohle je historka o kněžství a jeho současné situaci.

⁴² Text pak skutečně vyšel v Perspektivách 13/2010.

II.

Podruhé je to trochu delší příběh. Kdysi dávno jsem měl pocit, že svět dostal smysl a že se květiny chvějí jako ze stříbra a všechny věci na světě se z chaosu poskládaly do překrásné skládanky a právě byl stvořen vesmír. Enormně silné bolesti byly též přítomny a byly umrtvující, ale stálo to zato. A psal jsem deník a ten deník vyšel jako knížka a ta knížka je podle skutečné události. Bože, ptal jsem se, to kvůli nám je vesmír?

Ale v jedné chvíli jsem si zažil opak, kdy se obraz roztříštil a jednotlivé kousky skládanky se rozvířily a uragánem byly prudce rozfouknuty do nebytí a květiny i ptáci zmizeli a nebesa se svinula jako stanová plachta a zůstala jen ta bolest. Bože, ptal jsem se znovu a s malinkým údivem, to opravdu takto mělo být?

A v půlnočních zprávách hlasatelka sdělovala, že astrofyzici právě spočítali budoucnost univerza, a zjistilo se, že temné hmoty je mezi hvězdami víc, než se čekalo, a stará a unavená síla Velkého třesku podle posledních výpočtů nebude stačit na další rozepínání světa, a v to odpoledne se na Václavském náměstí před užaslymi zástupy lidí pohlížejícím vzhůru s dalekohledy a černými sklíčky a odbornými průvodci se celý vesmír na okamžik zastavil a pak se neznatelně, pomalu a pak čím dál rychleji začal smršťovat a rudý posuv byl nahrazen modrým posuvem tak, jak gravitace nenávisti tlačila celý svět zpět do singularity a jak se všechny hvězdokupy a galaxie začaly k sobě nenávratně přibližovat. Síla lásky v našem příběhu pozemšťanů nestačila vyrovnat síly nenávisti, neboť Bůh krom své lásky potřebuje ještě těch našich pět chlebů, a když láska nás lidí není, tak se celý svět tažený k sobě křivolakými silami nenávisti začne přitahovat, až se smrští do původního chaosu nic, tehdy když nenávist převáží nad láskou, a pohádky se velmi pletou v tom, že dobro nakonec vždycky zvítězí, protože konec je otevřený. Tisícihlavá stáda na afrických pláních spolu se všemi ostatními ptáky a rybami, tolik let živící se láskou vymřela v jednom momentu a narychlo byla nebeská plachta svinuta jako zvetšlý oděv. To, co teď řeknu, nemyslím obrazně, nýbrž doslova. Věřím, že láska je pro Boha tak důležitá věc, že kvůli dvěma lidem může Bůh stvořit celý vesmír s galaxiemi a kvasary a hvězdokupami, a že když láska nás lidí pomine, tak že jej může srolovat jako plány, pozhasínat hvězdy a jít domů, neboť důvodem stvoření je láska. Život každého má nekonečnou hodnotu. Vesmír byl stvořen kvůli mně. Vesmír byl stvořen kvůli tobě. Vesmír byl stvořen kvůli každému z jednotlivých lidí, kvůli každému občanu této planety jednotlivě, a když nebudeme milovat, důvod jeho existence pomine. Kolikrát slyšíme z kazatelen, jak život člověka má nekonečnou hodnotu, ale když bychom to domysleli, začali bychom si snad konečně a doopravdy vážit sami sebe, svého času a své modlitby.

A tak se my, kněží, vláčíme zasněženými planinami pod mlčícím nebem, jak Artušovi rytíři, a nikde smysl věcí. Odpusť nám naše viny, Bože, a odpusť nám, když si my lidé občas nedovedeme odpustit.

Růžový Bůh

Bylo by krásné uchovat si až do dospělosti svou dětskou víru, věřit v plochou Zemi, nad kterou se klene nebe, a věřit v nebe, ze kterého vše řídí laskavý Bůh. Bylo by krásné věřit v klidnou a velkolepou hierarchii stvoření, v moudrého Boha, běloskvoucí anděly a zbožný vykoupený lid. Věřit v neměnnou zahradu přírody, kterou nám od šestého dne Bůh přenechal k užívání. V to, že svět je starý šest tisíc let a smrt přišla na svět až s hříchem člověka. V to, že plodem modlitby je požehnání pozemských statků, že na zemi se zbožným daří dobře a bezbožným špatně, že naše mírné utrpení je trestem za naše drobné hříchy, že člověk je v podstatě dobrý a že když trpíme, tak zaslouženě. Věřit ve svět, ve kterém se náš milující Bůh sklání nad nebem a lidmi plnými lásky v poetickém uspořádání statického a navždy neměnného vesmíru školou povinných dětí, kde hranici mezi zemí a nebem odděluje jen velmi průsvitná záclona. Kdysi jsme se to tak v semináři učili: člověk stojí uprostřed pomyslných přesýpacích hodin, nad ním se klene nebe s anděly a ještě nad nimi nekonečný Bůh. Pod člověkem se rozevírá kužel všeho živého, zvířat, rostlin a neživého světa minerálů a hornin. Uprostřed všeho dění, v průsečíku hmotného a duchovního, na vrcholu pyramidy hmoty a vespodu kuželu duchovního nebe stojí člověk, střed světa, menší než andělé, vyšší než zvířata. V každém člověku je kus dobrého, a ty naše drobné hříšky jsou vlastně přijatelné a dobrý Bůh nám nakonec vše odpustí. Vzpomínám, jak mi, šestiletému chlapci, po prvním svatém přijímání maminka vyprávěla, že mám nyní v nebi mnoho zlata, a jak jsem jí doslova a neproblematicky věřil. Závidím, moc závidím fundamentalistům jejich víru v mladou Zemi, spravedlivého Boha a černobílý svět.

V jedné chvíli, možná dříve a možná později, dítě ztratí nevinnost. Utrpení, které jej potká, bude někdy velmi zasloužené a jindy velmi nezasloužené, slepé, nesmyslné, kruté. Sedím v kavárně se svou kamarádkou, popijíme svažené víno a ona mi vypráví svůj příběh, věčně a bez emocí. Byla velmi zamilovaná do jakéhosi chlapce, velmi, ale věděla, že nemá šanci, že si jí nikdy ani nevšiml, a trápila se a trápila. Pak si jednou večer telefonují kvůli nějaké záležitosti, slovo dá slovo a on jí vyzná, že se měsíce kvůli ní trápí a trápí a domnívá se, že si jej nikdy ani nevšimla a že nemá šanci, písmenko po písmenku stejně. Vše je řečeno, vysvětleno a vyznáno, dlouhý telefonní hovor a slzy. Té noci jede chlapec kamsi autem a při havárii zahyne. Popíjeli jsme svažené víno a věčně, bez emocí mi kamarádka řekla, že od té chvíle za každou větu Katechismu a za každou větu vyznání víry místo tečky dává čárku s dodatkem, snad.

Žijeme na jedné z miliard galaxií, na drobné planetě, která se z dálky vesmíru otřásá výbuchy válčících stran a která z hlubin kosmu připomíná klubko rváčů. Nestojíme na vrcholu kužele, jsme jen jedna z mnoha větví stále se měnícího a pulzujícího života ve stále se vyvíjejícím nestálém univerzu, jsme jeden druh z mnoha možných. Jedinou naší zvláštností je, že jsme jako první prorazili závoj nevědomí, uvědomili si sebe sama a začali používat dvojhrbitý nástroj rozumu. A sotva jsme kdysi dávno přišli k rozumu, dostali jsme svobodu a spolu s darem lásky jsme obdrželi i otevřenost k nenávisti. Jako jediní jsme

dostali od Boha dar pokory a spolu s ním možnost pýchy. Místo zelené země a modrého nebe jsme Zemi zastínili mračny výbuchů. Při sledování televizních novin se občas můžeme ptát Pána Boha, jestli to takto mělo být. Bolest malých dětí, nesmyslnou, nespravedlivou a nezaslouženou, se my, dobří katolíci, marně snažíme vměstnat do velebné hierarchie vesmíru s andělskými kůry a laskavým Bohem. Stůj co stůj se snažíme najít vysvětlení a vřadit, často krkolomně a nešikovně, reálný svět do představy velkolepého nebeského divadla. Představuji si, jak nás Pán Bůh vymodeluje z hlíny a nechá nás tu jen tak, jen abychom stihli porodit děti a navázali předivo vztahů, a jen co se to stane, nás, hliněnou figurku, Bůh zase zamáčkne do nebytí, takže zůstanou jen zpřetrhané nitky vztahů a bolest. Vzpomínám, jak když zemřela v pětatřiceti moje švagrová, po pohřbu za námi přicházeli různí lidé a ujišťovali nás, že Bůh je dobrý a ví, co dělá, a já jsem se držel za ruku s Čepovou Sestrou úzkostí a mlčel jsem a Sestra úzkost jemně se na kondolenty usmívala.

Jiná kamarádka mi vyprávěla svůj příběh mladé matky, jejíž dítě dostalo leukémii a celkem šestkrát jí lékaři vyzvali, aby se s ním rozloučila, že je to bez šance a že dítě umře. Dítě nakonec přežilo. Největším utrpením bylo, vysvětlovala kamarádka, když ke mě chodili katolíci a vysvětlovali, proč tomu tak je.

Je to zvláštní paradox: Hospodin Bůh na jedné straně sesílá na člověka ničivé přírodní katastrofy, zemětřesení, sesuvy půdy a rozběsněné živly hubící zlé i dobré, děti, dívky i ženy, a na straně druhé si tentýž Bůh osobuje být nazýván spravedlivým a milosrdným. Copak to jde?

A my, podobně jako kdysi Jób křičíme k nebi a na naše volání, podobně jako kdysi u Jóba nepřichází odpověď.

Kdysi dávno za Jóbem přišli přátelé, aby mu jeho situaci vysvětlili, aby mu dali radu a oznámili mu, jak se věci mají. Aby jeho příběh ošetřili a vřadili do jiného příběhu, příběhu všemohoucího a milosrdného Boha. Dnes se Jóbův příběh opakuje znovu a znovu a vždy jsme tu po ruce my, přátelé, kteří se stavíme na stranu, o níž se domníváme, že je to strana Boží, a kteří se snažíme situaci zdůvodnit, vysvětlit, poradit, upozornit na chyby a včlenit dnešní příběh utrpení do věčného scénáře milujícího božského Spasitele. Možná to ani tak neděláme kvůli Jóbům dneška, ale sami pro sebe se snažíme najít vysvětlení nevysvětlitelného a zachránit pro náš klid vizi moudrého a laskavého Vykupitele, a snažíme se přinutit fakta, aby se rýmovala s naší představou o Bohu. O těch z nás, kterým se to daří, mylně říkáme, že jsou pokorní a hluboce zbožní. Takový byl kdysi, prvních pár odstavců své knihy i Jób sám, který s příkladnou pokorou říká *Bůh dal, Bůh vzal, jeho jméno budiž požehnáno*.⁴³ Celý zbytek příběhu však Jób marně křičí do hluchého a zamračeného nebe, ve kterém se Bůh paktuje s ďáblem a nechá jej vymýšlet další zkoušky.

⁴³ Srv. Jób 1,21.

Jednou za mnou přišla na faru žena a řekla mi, že jí právě dnes umřelo malé dítě. Copak se na to dá něco říct, něco vysvětlit, objasnit nebo povzbudit? Copak lze na utrpení člověka odpovědět přednáškou? Copak lze na bolest srdce odpovědět pravdou rozumu? Na utrpení argumenty? Copak jsem mohl bodře s kněžskou rozšafností ženu poplácat po rameni a říct jí „Milá paní, to máte tak...?“ Nebo si společně zazpívat písničku „Jak úžasná musí ta láska být...?“

Jiné kamarádky, trpící rakovinou, jsem se ptal, zda-li ji moje návštěvy neunavují. Ne, odpověděla mi, jediné, co ji unavuje, jsou přátelé, kteří ji přišli objasnit, jak se oni sami s faktem její nemoci srovnali. Napadlo mě tehdy, že tohle jsem už někde četl.

Uznávám, že Boží cesty nejsou cesty moje a že Boží moudrost všechno zná a neskonalé převyšuje můj lidský rozumek. Ovšem zejména co se týče rakoviny, mám velmi silný dojem, že šíp smrtky zasahuje lidi naprosto náhodně, bez výběru, stochasticky, dobré i zlé, mladé i staré, krásné i méně krásné, čerstvé tatínky i ještě těhotné maminky, kdy se pak u těchto maminek rozjíždí ten šílený závod se smrtí. A často je to maminka i její dítě, kdo prohrává, kdy je nádor rychlejší než den porodu. Ty modlitební souboje máme za sebou všichni katolíci, stejně jako následné setkání nad rakví s těmi dvěma těly, na to žluté podzimní listí a havrany brněnského hřbitova nezapomenu nikdy. To jen v pohádkách žijí princové s princeznami šťastně a dlouhá léta až do smrti. Copak je v tom někde nějaká vyšší logika? Mojí pracovní odpověď je, že ne.

Anebo ještě jinak. Někdy se člověk dostane do situace, kterou nezavinil, ve které se zkrátka jen octl. Jedno rozhodnutí bude velmi špatné, druhé rozhodnutí bude možná ještě horší. Neudělat nic je rovněž velmi špatné. Zde se samotný koncept dobrého a zlého hroutí, zde se totiž hroutí samotná představa spravedlnosti a nespravedlnosti, kdy jako v té písni žádný slib nelze vyplnit a nelze vzít zpátky.

Možná nám také přišlo na mysl, při pohledu na Krista v Getsemanské zahradě, na kterého padla hrůza a úzkost a který potí krvavý pot, jestli to nešlo zařídit nějak jinak. Jestli dobrý Bůh, který je láska sama, je natolik nesmiřitelný, že musí zachránit lidstvo před sebou samým jen Kristovou smrtí, a tam, kde bychom čekali chápající odpuštění, musí být akt milosti vykoupen lidskou obětí.⁴⁴ Jestli i my, kdo jsme své životy tak či onak s Kristem spojili, musíme občas potit krvavý pot a s hrůzou a úzkostí se ptát, jaký je vlastně ten náš Bůh. Jóbův příběh se opakuje. I dnes snad uvnitř utrpení uslyšíme fráze o tom, že takto je to vlastně lepší, že Pán Bůh jistě ví, co dělá, že lidským rozumem nemůžeme rozluštit nevyzpytatelné Boží úradky, že je třeba se v hluboké zbožnosti sklonit před dílem nekonečné Boží milosti, že podobně jako chudá nazaretská dívka máme říci své pokorné *fiat*, že je nakonec vše dobře zařízeno a že se vlastně máme radovat, a dokonce že můžeme mít radost ve svém srdci každou hodinu a každý den. Možná i dnes přijdou přátelé, jako kdysi za Jóbem, a budou se snažit obhájit svého Boha, poukázat na jeho moudrost a na

⁴⁴ Jung, C. G., *Výbor z díla IV., Obraz člověka a obraz Boha*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, str. 371.

naše hříchy a budou chtít stát se advokáty Boha proti člověku.

Koho tu ale vlastně kdo obhájí a proti komu? Ne, nesnažíme se utěšit ostatní, snažíme se především utěšit sami sebe, nesnažíme se věci vysvětlit jiným, to sami sebe se snažíme přehlušit slovy, přesvědčit se, že naše představa laskavého Boha přece je, přece musí být platná, a přitom kdesi uvnitř cítíme, že se snažíme obhájit neobhajitelné. A tak se snažíme marně zachránit svůj klid ploché země a statického světa, světa bez většího utrpení, nad kterým bdí laskavé oko Boží prozřetelnosti a kde jsou věci na svých místech.

Mysleli jsme si, že Bůh je spravedlivý, ale spolu s Jóbem jsme objevili, že Bůh takový není.

A z tohoto setkání, když stojíme ve střepích našeho dětského obrazu o Bohu, se může narodit víra dospělých, kteří odhodí víru dětí a vše dětské, víra, která vyvolenému národu pomohla přestát Auschwitz, tvrdohlavá víra bez iluzí, temná, nahá a studená, víra v Boha sice všemohoucího, ale často nelaskavého a nespravedlivého. Víra, která se nebojí se ptát, co se to vlastně skrývá za pojmem „Bůh“. Víra, která přes všechny krutosti i přes všechno, co Bůh dělá, abychom v něj nevěřili, bude spolu s Jóbem křičet do mlčenlivého nebe ono židovské *šema israel, adonaj elohenu, adonaj echad*.

Nejčastější omyly ateistů

Mnoho mých přátel jsou ateisté a někdy přijde řeč na víru, křesťanství a záležitosti týkající se církve. Časem jsem si všiml, že moji různí ateističtí přátelé, kteří se určitě jinak neznali, zastávají občas stejné názory. Kde je vyčetli, Bůh ví. A postupem času jsem si nejprve sám pro sebe, a pak i pro ně, sestavil jakýsi žebříček, který jsem si pracovně nazval nejčastější omyly ateistů. Za ironii se omlouvám předem. Ovšem než něco začnu kritizovat, možná by bylo na místě se o věci něco dočíst z nějakého seriózního pramene.

Křesťané jsou lidé, kteří žijí podle Desatera

Nežijí. Ateista je překvapen a po horšen, když vidí lapsy jednotlivých křesťanů, a stěžuje si, že křesťané káží vodu a pijí víno, neboť si naprosto mylně představuje, že být křesťanem znamená žít vzorně a bez hříchu v souladu s Desaterem.

Tak tomu nepřekvapivě není, křesťané mají stejná pokušení jako všichni ostatní lidé, tytéž problémy a tytéž pády. Pokud si ateista všimne, že křesťané nežijí podle Desatera, všimne si správně. Rozdíl je snad v tom, že si toho křesťan je či měl by si být více vědom, a tvrzení „nikoho jsem nezabil, nikoho neokradl, žiji dobře“ říkají častěji spíše ateisté než křesťané.

Z kazatelen je sice občas slyšet, že jediný v dějinách světa, komu se podařilo žít bez hříchu a přesně zaostřen ve svém ideálu, byl Ježíš Kristus, ateista z toho ale pro sebe nevyvozuje žádné důsledky a znovu a znovu se diví, že se křesťanům bezhříšnost nedaří.

Křesťané si myslí, že jsou lepší než ateisté

Jistěže nemyslí. Snad ani není potřeba tento blud vyvracet a souvisí s minulým odstavcem. Ateistovi stačí zajít do libovolného kostela na libovolnou mši svatou a na začátku si poslechnout společné konstatování *Vyznávám se všemohoucímu Bohu a vám všem, že často hřeším myšlením, slovy, i skutky a nekonám, co mám konat. Je to má vina, má velká vina.* V debatách se vždy poukazuje na existenci morálních ateistů a nemorálních křesťanů, kupodivu žádný ateista nesrovnává morální křesťany a nemorální ateisty, jakože obojích je kolem nás plno. Je mnoho ateistů, kteří odmítají se stát křesťany, když argumentují selháními různých křesťanských panovníků, papežů či kněží, ale kupodivu odmítají opustit tábor ateistů po vládě Hitlera a Stalina. Ti, kteří stereotypně naříkají nad vším smyšleným a nesmyslným, co církve v dějinách zlého napáchala, by mohli nahlédnout, že ateisté a okolní svět jako celek si nevedl lépe, jako spíše mnohem hůře a napáchal toho stejně či mnohem více. Někdy je ateisty malován obraz světa, ve kterém je spousta dobrých a ušlechtilých organizací, a spolu s nimi ta černá skvrna špatné katolické církve, která napáchala tolik zla, jak často slyšíme. To je ale očividný omyl, vždyť ani jedna z lidských skupin nemá v dějinách čisté ruce, žádné království, žádný stát, žádná

organizovaná struktura, žádná politická strana. Jediná organizace, která přežila posledních dva tisíce let, je církev, a bylo by s podivem, kdyby byla bez hříchu, vždyť to ani není možné! Při úvahách o zlu v dějinách se dotýkáme čehosi hlubokého v člověku, nezávisle na organizaci, jíž je ten nebo který král či vojevůdce členem. Dějiny Číny nejsou o nic milosrdnější než ty evropské, i když se jedná o kulturu, která křesťanské kořeny očividně nemá, jsou spíše mnohem krutější, s typickou asijskou necitelností vůči člověku. Je známa nějaká ušlechtilá, čistá, neproblematická nenáboženská nebo náboženská organizace? Dějiny Afriky na tom nejsou lépe a jen nedostatek písmáků v minulých staletích tohoto kontinentu nás chrání od trvalého zděšení. Je zde ve světě nějaká nezkorumpovaná a ušlechtilá politická strana, nějaká bělostná náboženská skupina nebo církev, neposkvrněná humanitární organizace, nějaký laskavý a lidumilný stát, který by ve své neposkvrněnosti vydržel déle než jeden den?

Co se týče našich známých, předně si myslím, že asi moc neexistuje nějaký žebříček morality, na který bychom mohli lineárně seřadit jednotlivé lidi jak závodníky a pak se podívat, zda v závodech z morálky vítězí spíše družstvo křesťanů, nebo družstvo ateistů. Zrovna takový apoštol Petr by se pravděpodobně umístil někde hodně dole. Pokud rozdíl bude, v morálce bychom jej možná hledali marně. C. S. Lewis k tomu hezky dodává, že takovéto závody v morálce nejsou moc fér, neboť by bylo třeba vyzkoumat, jak by se změnilo cílové pořadí, kdyby oni křesťané nebyli křesťany, nýbrž ateisty, a jak by se v pořadí zamíchalo s ateisty, kdyby se stali křesťany? A co to vlastně znamená být křesťan a co znamená být ateistou? Křesťan je, kdo je pokřtěný, nebo kdo je pokřtěný a ještě se k tomu se modlí, nebo kdo je pokřtěný, modlí se a chodí do kostela?

Jsme všichni na jedné lodi, atakují nás stejná pokušení, my křesťané i my ateisté, čelíme stejným otázkám a potýkáme se se stejnými problémy. Ani jedni, ani druzí nejsme hlasatelé konečné pravdy a jedni i druzí, jsme-li dobré vůle, chceme být jejími pokornými služebníky. Pokud by nějaký rozdíl měl být, potom by křesťané mohli být pokornější. Velikost Petra nebyla v tom, že by nehřešil, nýbrž v tom, že po svém lapsu vyšel ven a hořce se rozplakal. Děsím se sebevědomých lidí, kteří nikdy neudělali chybu, vizionářů, kteří ví, jak to je, děsím se lidí, kteří mají víru nebo nevíru vyřešenou a shovívavě se na nás poutníky usmívají, je mi zle z majitelů konečné pravdy, ať už to jsou křesťané nebo ateisté. A proč to neříct, je mi zle z ateistů, kteří se ani nenamáhají svůj ateismus domyslet a odmítnou víru ve svém celku, protože soused křesťan se k nim nezachoval hezky nebo že je farář bil rákoskou. Zdá se, že takové lidi zřejmě rákoskou bil i jejich učitel logiky. Je mi zle z ateistů, kteří jsou líní otevřít knížku, ale jinak mají ve všem jasno. Josef Ratzinger kdysi napsal velmi přesně, že na dně duše každého věřícího kmitá malý plamének ateismu a na dně duše každého ateisty kmitá malý plamének víry. Mám moc rád lidi s plaménky.

Křesťan se vyzpovídá a pak jde hřešit dále

To není omyl, nýbrž pravda. Zpověď ovšem není legalizace zla a důležitým momentem

svaté zpovědi je lítost, situace, kdy nejsem schopen se bez rozpaků podívat na svou minulost. Z lítosti pak vychází touha napravit život: vrátit, co jsem ukradl, omluvit se tomu, na koho jsem bezdůvodně křičel, a tak podobně. Svatá zpověď tedy v sobě musí obsahovat moment lítosti, moment, kdy toužím učinit za minulostí tlustou čáru, napravit, co napravit lze, a omluvit se za to, co nelze, odrazit se ode dna a zkusit to znovu a lépe.

To, že se mi to zpravidla nezdaří, je jiná věc a uznávám, že opticky to vypadá tak, že lidé chodí pravidelně ke svaté zpovědi, chodí a nemění se, nebo se alespoň nemění zdánlivě. V člověku to takto nějak zakódováno je a je třeba dodat, že cílem křesťanství není vytvořit člověka bez hříchu, cílem křesťanství je člověk žijící vztah k Bohu. Církev určitě není organizace produkující dokonale bezhříšné bytosti a ani to není jejím cílem.

Co je slyšet z kazatelny při náhodné návštěvě kostela, je oficiální nauka církve

Samozřejmě že ne. Obvyklý omyl je, že všichni kněží zastávají stejné názory a káží, co slyšeli za moudrosti v semináři. Není tomu tak. Z kazatelen jsou občas slyšet nejdivočejší spekulace v příkrém rozporu s učením církve, velmi osobité vize okolního světa, výstřední výlety do říše přírodních věd, nejrozmanitější glosy či svérázné politické komentáře. Staří zkušení kazatelé vždy se špetkou humoru kladli na srdce novokněžím, že by se v promluvě neměli dopustit více než tří herezí. Kdo z ateistů se chce dozvědět, co církev svatá katolická hlásá, nechť si koupí Katechismus, kde je vše srozumitelně a přehledně vyloženo. Návštěva neznámého kostela je sázka do loterie: možná to vyjde.

Papež zakazuje používat kondomy v Africe a tím přispívá k rozšiřování AIDS

Nepřispívá. Naopak vyzývá k partnerské věrnosti, což, přiznejme si to, by epidemií AIDS dokázalo účinně zbrzdit, pokud by jeho hlas byl slyšen. Pokud by někdo měl rozdávat kondomy v Africe, měly by to být nejrozmanitější vládní a nevládní organizace a zaangažovaní aktivisté, a nechť to dělají. To ale stojí čas a peníze. Zajímalo by mě, kolik kondomů rozdali v Africe všichni ti, kteří papeže při jeho návštěvách, třeba při té v ČR, kritizují. A snad tito kritici nebudou církvi radit, co má dělat a co ne: pokud něco považují za důležité, měl bych to provést já sám, jinak to nebude. Je velmi jednoduché sedět v křesle a připomínat, co by kdo měl dělat, a co by naopak dělat neměl. Pokud si myslím, že by se po Africe měly rozdávat kondomy, měl bych to udělat.

Pro papeže ale mluví ještě jedna důležitá věc: je představitelem katolických křesťanů, ateisté (pokud nějací v Africe jsou, spíše bychom měli říci protestanté a příslušníci nekřesťanských náboženství) se tedy jeho názory tak jako tak nemusí cítit vázání, což platí v Africe stejně jako v Evropě. Co se týče katolických křesťanů, velmi důležitým morálním kodexem křesťanství je Desatero se svým přikázáním manželské věrnosti. Naopak ve srovnání s Desaterem je relativně málo důležitým přikázáním, řekněme stanoviskem na

úrovni encykliky, zákaz antikoncepce. Pokud by tedy někdo neposlechl velmi důležité a velmi závazné příkázání Desatera a měl sex mimo manželství, nemá vcelku důvod, proč by měl úzkostlivě lpět na méně závazné představě nepoužívání antikoncepce. Těžko si představit katolíka, který v klidu porušuje Desatero a úzkostlivě přitom dbá na zákaz antikoncepce. Řečeno příměrem z Bible, kdo už se jednou rozhodne spolknout velblouda, si nemusí činit starosti s cezením komára. Sex s mimomanželským rizikovým partnerem totiž porušuje hned dvě příkázání Desatera, páté a šesté, nezabiješ a nesesmíš. A jaký by to mělo smysl, porušovat Desatero a lpět na drobnosti? A opravdu si někdo myslí, že církev je natolik zabezděná, že je proti antikoncepci, když jde o život? Uzavřeme tedy, nekatolíci se cítit vázáni papežem nemusí tak jako tak a katolíci, když už cítí potřebu porušit Desatero, také ne!

Pravda papeže je zde ale možná na hlubší rovině. Jako obraz a příklad chci uvést různé ekologické iniciativy. V dnes moderních zelených iniciativách se Evropa vypravila směrem prosazujícím k přírodě šetrnější energie, úsporné žárovky a hybridní auta. Tento směr je jistě správný a chvályhodný, ovšem neproblematizuje základní nastavení naší civilizace, a tou je představa, že štěstí nám přinese hromadění věcí. Věci a zážitky budeme nyní hromadit jen šetrněji, soudí současná Evropa, budeme chodit stále nakupovat, avšak nyní do ekologických nákupních tašek. Církev poukazuje na hlubší rovinu v člověku a ptá se, zda je to skutečně kruh věcí kolem nás, který nás učiní šťastnými? *Protože uspokojení srdce se nenachází ve vlastnění věcí, nýbrž v obnažení od nich všech a v chudobě ducha*⁴⁵ říká svatý Jan od Kříže. Tedy ne konzumovat stejně a více, avšak šetrněji, nýbrž změna životních hodnot, změna životního stylu. Podobné je to s AIDS v Africe. Nejde možná jen o to provozovat sex stejně a jinak a ještě jinak a více a bezpečněji, jako možná spíše o to, zda nám skutečné a životní štěstí přinesou různým způsobem střídání partnerů v naší chaotické promiskuitě?

Kněží a křesťané se snaží všechny ateisty obrátit „na křesťanství“

Ví Bůh, že ne. Kristus to takto nedělal, i když svatý Pavel asi ano a Kristus sám k tomu vyzval: *Jděte do celého světa a hlásejte evangelium.*⁴⁶ Křesťané věří, že Bůh si převelice váží lidské svobody. O co se naopak křesťané občas snaží, je povzbuzování ateistů, ať svůj názor dotáhnou do konce, ať jej domyslí do důsledků. Myslím, že je velmi důležité, aby určité otázky byly položeny: jak si na ně kdo odpoví, je věcí svobody. Ateisté dnes velmi často vnímají katolickou církev jako jednu z politických organizací, která má své zájmy a která se snaží získat na současném tržišti idejí co největší počet stoupenců. Samotní křesťané to možná nevidí tak vyhrcočeně. Církev není politická organizace, i když ji mnozí tak vnímají a i když se, pravda, ona sama tak občas chová.

⁴⁵ Jan od Kříže, *Duchovní píseň*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2000, str. 340.

⁴⁶ Viz Mat 28,19.

Kněží mají ve své víře jasno...

Nemají. Je zvláštní, že ateisté (i katolíci) v ČR mají poměrně jasnou představu o tom, co by kněz měl říkat a co neměl, jak by se měl oblékat, jak by se neměl oblékat, kde a s kým by měl trávit dovolené a kde a s kým ne, co si myslí, co si nemyslí, co by chtěl a co nechtěl, jaký typ nápojů by měl nebo neměl konzumovat v restauračních zařízeních, jaké filmy by měl vidět a jaké určitě ne, a jsou vyvedeni z míry, když se ukáže, že reálný kněz a jejich představa jsou dvě rozdílné postavy. Překvapivě v této konfrontaci má ateista i katolík tendenci korigovat spíše kněze než svou představu. Ateista předpokládá, že kněz má jasno, o své víře nikdy nepochybuje, je víceméně hláskou trouby názorů a postojů, které se dozvěděl v semináři, je jakýmsi bezduchým seminárním produktem řízeným z Vatikánu nebo biskupskou konferencí, je ideologicky čitelný a jasně zakopán na svém stanovišti. Pokud kněz není na peníze, netouží po moci a dělá některé věci naprosto nezištně, je to považováno za trik, způsob evangelizační strategie. Dobrý skutek musí být exhibice naoko, kterou se kněz přece snaží získat co nejvíc oveček. Ateistu paradoxně ani nenapadne, že by na jedné straně měl kněz *skutečně* své vlastní otázky a žil v trýznivých pochybách víry, na straně druhé jej podobně nenapadne, že by nějaký nezištný dobrý skutek doopravdy učinil jen tak, proto, že dobro je dobré, proto, že *skutečně* věří v Boha nebo že věří alespoň v to, že činit dobro je lepší než činit zlo. A už vůbec jej nenapadne, že by toto obojí mohlo být v knězi spojeno v jedné osobě.

...neboť Bůh není

Jindy si ateista ani neumí představit, že by kněz doopravdy v Boha věřil, a předpokládá, že podobně jako on je kněz nutně ateistou, a z víry si tedy jen dělá byznys ohlupováním prostých oveček. Bůh přece není, to ví každý, soudí ateista. Pak je otázkou, proč vlastně kněží dělají, co dělají. Buď je pro ně kněžství dobré a pohodlné živobytí, případně za zdmi klášterů probíhají nejdivočejší orgie, shromažďují se zde peníze, nebo zde probíhají nejrozmanitější sexuální praktiky. Tyto představy paradoxně spíše prozrazují, co se děje uvnitř lebky ateisty, než co se děje za zdmi kláštera. Setkání se vzdělaným řeholníkem, který je ve své očividné klášterní chudobě spokojen, je mimo fantazii ateistů a je třeba si vymyslet nějakou hypotézu, proč vlastně takovýto člověk vůbec existuje. Možná sám někomu sedl na lep, možná se jen dobře přetvařuje, možná má někde pod polštářem schované miliardy z Vatikánu, kdo ví. Poměrně jednoduché vysvětlení, že je tomu proto, že v to *skutečně* věří, ateistu zpravidla nenapadne. Neboť kdyby ho to napadlo, na mysl by přicházely další a znepokojivé otázky.

Je všeobecně známo, co je to křesťanství, o co křesťané usilují a jaký je jich Bůh

To ateisté zpravidla neví, i když si myslí opak. Zejména v České republice dochází

k pozoruhodnému rozostření mezi tím, co si ateisté představují pod pojmy „křesťané“, „Bůh“, „církev“ a podobně, a tím, co si pod těmito pojmy představují křesťané samotní. Obvyklou představou ateistů je nejprve popsat nějakou představu Boha (trestající trojúhelník s okem, stařec na obláčku, velký hodinář nebo cokoli jiného) a pak s touto představou úspěšně bojovat. Ano, s *takovým* Bohem se bojuje lehce, avšak v závěru debaty se ateista s věřícím překvapivě shodne: tento Bůh neexistuje.

V českých sdělovacích prostředcích jsou křesťané prezentováni jako hnutí usilující o restituce majetku, vlastnění katedrály, zakazující sex před svatbou, antikoncepci a potraty, tedy cosi jako okrašlovací moralizující spolek. Skutečnost je odlišná: to první, co křesťany zajímá, je, řekněme neobratně, vztah k numinóznímu, k nekonečnu, existenciální vyklonění člověka k absolutnu, položení se do víry, onen krok do temnoty či propasti víry, vztah ke svatosti, celoživotní pokus o odpověď na úkol, aby člověk byl obrazem Božím. Za druhé pak určitý pokus o odpověď na existenciální otázky, proč jsem, odkud a kam směřuji a podobně, teprve za třetí přichází soubor morálních představ a za čtvrté určitý světonázor, vysvětlení světa, např. přesvědčení, že díky existenci prozřetelnosti má svět smysl.⁴⁷ V různých debatách s ateisty se ale neomylně jako první téma vždy jedná o sex, druhým tématem jsou peníze a restituce. Tento fenomén je sám o sobě velmi pozoruhodný a bezděky svědčí o tom, čím je zřejmě mysl spoluobčanů zaplněna především.

Katolická církev je jednotná monolitní organizace s jednou vírou, jedním názorem a jedním cílem

Není. Je zde velmi mnoho různých proudů, hnutí a vnitřních sporů, různých spiritualit, křídel ortodoxních a liberálních, intelektuálních i charismatických, je to spíše různým způsobem a do mnoha stran se vlnící moře než jednotná řeka či sevřený pochodující šik. Tento stav může mnohé křesťany mrzet, ale má jednu velikou výhodu: katolická církev není sekta s jedním názorem. Katoličtí křesťané jsou členy většiny politických stran, u nás i v zahraničí. Pokud se tedy ateista setká s názory věřícího na politiku nebo církev, může se zanedlouho setkat s jiným věřícím, který má názory přesně opačné. Ateista je zmaten ještě více, když zjistí, že se oba dva tito věřící považují za pravověrné katolíky. Trochu to připomíná židovskou anekdotu *rabi X říká že x, rabi Y říká že y, a ty říkáš, že mají oba pravdu, i když je přece x a y naprosto neslučitelné! – Ty máš taky pravdu...* Člověk zvenku by řekl, že alespoň v základních věcech bude panovat jednota, například zda existuje Bůh či lidská duše. To asi ano, ale navrhuji ateistovi, aby si udělal drobný průzkum a zeptal se jednotlivých věřících, co si pod slovem „Bůh“ a „duše“ představují, a jsem přesvědčen, že bude velmi překvapen. Jindy je ateista upřímně překvapen, když zjistí, že jeden kněz má na řadu věcí opačný názor než jiný kněz, nebo dokonce biskup.

⁴⁷ Volně podle Bochenski, J., *Mezi logikou a vírou*. Barrister & Principal, 2001, Brno

Stát se křesťanem je nutně spojeno s úsilím o restituce majetku a návrat katedrály církvi

...eventuálně i odevzdaný hlas pro lidovou stranu ve volbách. Toto je jeden z nejrozšířenějších a nejzávažnějších omylů, chápat církev jako politickou stranu. Ateista často odmítá víru v Boha právě kvůli katedrále nebo restitucím. Víra v Boha je jedna věc, chození do kostela druhá a (politické) aktivity církve třetí. Myslím, že nám v České republice velmi chybí právě toto: máme dojem, ateisté i věřící, že chodit do kostela znamená přihlášení se k nějakému politickému názorovému křídlu, účastnit se daného politického programu a mít specifický názor na restituce a katedrálu. Jenomže takto to není, různí katolíci jsou členové různých politických stran a mají na různé politické koncepty různé názory. Možná přijde chvíle, kdy zde nebude existovat ani Svatovítská katedrála, ani majetek, ani možnost politické volby. Pořád zde ale ještě zůstane společná modlitba mše svaté, po kostelích nebo po bytech, jenom z potřeby. Možná přijde chvíle, kdy rozmanité dnes prosperující řeholní řády zaniknou, možná přijde chvíle, kdy nebude majetek a katedrála bude zbořená, kdy nebudou žádné kostely a žádné fary. Pak ale pořád ještě zůstane modlitba a účast na mši svaté, ne jako souhlas s daným politickým projektem, nýbrž zkrátka jen mše svatá, v rámci církve, která nebude vnímána jako státotvorná, nebo jakákoli jiná instituce, ale jen jako společenství, jako organismus, bez napojení na nějakou konkrétní politickou stranu, bez ambicí na získání nemovitého majetku, bez ambicí ovlivnit výsledek nejbližších voleb.

Myslím, že tato nevyčtená představa zavírá mnoha ateistům brány do církve: představa, že když přijmu víru v Boha (nebo o ní začnu jen přemýšlet), znamenalo by to zároveň i určitou politickou angažovanost, souhlas s domnělým postojem „Vatikánu“, právě třeba na kondomy v Africe, která je nepřijatelná a se kterou souvisí posměch okolí. Znovu je potřeba to zopakovat: Bůh není ani oranžový, ani modrý.

Náboženství je opiem lidstva

Nevím už, čím je ten citát, že je to naopak opium, které se stalo náboženstvím lidstva. Je to tak. Kdyby aspoň byl ateismus alternativou! Z Marxovy věty o opiu lidstva se zdá, jako by lidé znali cíl dějin a věděli, jak prožít smyslem naplněný život, a jen ta náboženství nám to nějak kazí, jsou opiem lidí a zavádí nás na scestí. Copak ale někde jsou úplně a skutečně šťastní ateisté, spokojení ateisté, kteří objevili a dopátrali se smyslu věcí? Nezlobte se, že se tak ptám, ale zajímalo by mě to. A vy, současní vědci a architekti, sochařky a výtvarnice, moderní sexuologové a psychologové, zpěváci a herečky, moderátoři a baviči, slavní sportovci, filozofové moderní i postmoderní, našli jste něco? Je to v manželství a dětech,

jak myslelo minulé století, nebo v bezdětných *singles*, jak myslí toto století? V lásce na jeden život, nebo na jednu noc, v moci, ve slávě, penězích, sportu, nebo ve filozofii?

Copak není celý současný svět bohaté západní Evropy nic víc než poznámka pod čarou ke knize Kazatel? Copak nám denní realita nepřipomíná, že ani nové křížovky, ani telenovely, ani golf, ani nový kulinářský recept, ani sex s novým partnerem na nový způsob, ani nové země s novými přáteli, ani nakupování v nových obchodech, ani nové fotbalové utkání, ani nové filmy, ani pravidelné sportování nepřinese úlevu od trýznivého hlasu v duši více než na pár minut? Z Evropy jsme učinili čekárnu na smrt, kterou usilujeme vybavit co nejpříjemněji, ale pořád je to jen čekárna. Copak není život současné bohaté západní Evropy se všemi jejími nápady nic než doklad o tom, že ateismus se vystřílel a alternativu nenabídl? Můžeme skákat padákem z vesmíru ze stanice ISS, jíst steaky z krav, co byly voděny na masáže, a pít víno se zlatými plátky, můžeme cokoli, ale ten trýznivý hlas v duši to utišit nedokáže. Co nabídnete víc, co ještě umíte? Co dalšího ještě vytáhnout z klobouku? Copak není všeobecně vidět, jak Evropa o svém Silvestru marně tančí na ruinách hodnot svůj *ghost dance*? A chci se zeptat, je cílem života štěstí? Myslím, že jedny z mála pokusů, které jsou v Evropě zajímavé, jsou trapisté a některé další kontemplativní kláštery.

Jonáš, Kazatel a Jób stáli u mé kolébky a stali se mými kmotry a průvodci i současné civilizace. Kazatel mě vodí s ironickým úsměvem po povrchu země s nekonečnou kreditní kartou, s Jóbem sestupuji do podzemí duše a s Jonášem se marně pokouším prchnout. Než budou ateisté kritizovat křesťanství, měli by sami zrevidovat, kam se dostali, a pokud nějaké nápady mají, mohli by je sdělit. A jestli Bůh opravdu není, jak to, že jsme zde, a jak to, že se ptáme? Jak to, že se svými otázkami bušíme na nebeskou bránu?

Katolická církev udržuje lidi v nevědomosti a brání svobodnému vědeckému bádání. Víra je neslučitelná s vědou

Dnes je, díky Bohu, již řada textů, které se tématem vědy a víry zabývají a poskytují poněkud jiný obraz než ten z komunistických základních škol. Stojí za to v suchém výčtu připomenout: ve druhé půli 12. století vznikaly první evropské univerzity s pregraduálním a postgraduálním studiem, s důrazem na rozum a s důrazem na hledání argumentů na obou stranách sporu.⁴⁸ Proč takovéto univerzity nikdy nevznikly v antickém Řecku, Africe, Asii nebo kdekoli jinde? Proč pouze a jenom v Evropě? Františkán Robert Bacon ve 13. století položil základy moderní vědecké metodologie. Sv. Albert Veliký (asi 1200–1280) položil základy přírodovědy v oborech dnešní fyziky, biologie, psychologie etc. a stal se patronem přírodovědců. 35 kráterů na měsíci se jmenuje po jezuitských přírodovědcích a matematicích, a proč asi. Pater Clavius předsedal komisi, která vytvořila 1582 gregoriánský kalendář, který zavedl papež Řehoř XIII. Jezuita P. Francesco Grimaldi

⁴⁸ Woods, Jr, T. E., *Jak katolická církev budovala západní civilizaci*. Res claritas, Praha, 2008, str. 42–56.

objevil difrakci světla. Mnich Gregor Mendel položil 1865 základy genetiky. Belgický kněz Georges Lemaître v roce 1927 jako první navrhl teorii vzniku vesmíru známou později pod názvem „Velký třesk“.

Pokud by katolická církev popírala svobodné uvažování, dobro a krásu a byla natolik tmářskou organizací, jak se uvádí, jak to, že v jejím centru se zrodilo tak velké množství katedrál? Bohoslužby by klidně mohly být slouženy po stodolách nebo v účelových staveních podobným komunistickým panelovým kvádrům, středověké stavařství by to nepochybně zvládlo lépe a s mnohem menšími náklady než katedrálu v Yorku či třeba Vyšší Brod nebo Zlatou korunu. Ze srdce církve vyprýští klenoty katedrál a gregoriánský chorál, Fra Angelico a Tomáš Akvinský. Připadá mi symptomatické srovnat umění „temného“ středověku, s tím, co předvedl komunismus: betonové bloky, bezduchá hudba, umění pro masy, literatura socialistického realismu. Základní myšlenka doby, to, čím je naplněna mysl lidí, se vždy nějak odrazí v architektuře, umění, hudbě, sochách, obrazech, filozofii, literatuře, vědě, vztahu ke krajině. Nikoli navzdory církvi, nýbrž díky církvi, v jejím středu se rodí mozky, které vyzdobí Sixtinskou kapli a postaví Svatovítskou katedrálu – a nebo překrásný barokní kostel v Lechovicích na místě, které muselo být se zábleskem geniality vybráno a proměřeno. V tomto kostele měl mimochodem primici kněz Prokop Diviš, vynálezce bleskosvodu. Dnes komunismus pominul, avšak nejsem si příliš jist, kolik procent z děl současného moderního umění by sneslo porovnání s obrazy, sochami a architekturou onoho „temného“ středověku. K tomu stojí zato připočíst, kolik lidí v absolutním počtu žilo v Evropě tehdy a kolik dnes, a jaké možnosti studia a seberození měli tehdy a jaké dnes, co jim dovoľovaly technické možnosti architektury a jejích materiálů tehdy a co dnes. Výsledky mi připadají pro současnost velmi žalostné, navzdory našemu systému vzdělávání a tolik proklamovaným neomezeným možnostem. Opravdu je katolická církev tak velký nepřítel krásy, dobra a pravdy?

Otazník ve vzduchu namalovaný

Kdysi před mnoha a mnoha lety jsme s Tomášem Zelenkou byli na vandru v Adršpašských skalách, bylo kolem dvanácti minus a byl čerstvý sníh a my jsme bez stanu spávali na vrcholcích těch pískovcových homolí a pili whisky, dokud nám nedošla, a ona nám došla poměrně rychle, kouřili z krátkých dýmek a bylo nám překrásně.

A cestou zpět jsme odžívali příjemný pocit všech, kteří přece jen v terénu cosi předvedli a jejichž expedice se vydařila a kteří jako kdysi Jákob se porvali s absolutnem a vyšli z toho celkem dobře. Neboť pobyt v terénu je vždy duchovním zážitkem a mnohdy duchovním soubojem a člověk v horách roste rychleji.

A touže cestou zpět jsme měli plánovanou zastávku v příjemně vyhřáté budově, kde mladí křesťané měli právě duchovní cvičení a kde jsem měl něco pronést o Darwinovi a evoluci a křesťanství a přírodě. Oklepali jsme z batohů sníh a do sálu nás následovala vůně kouře z horských smrků a z tabáku a ti mladí lidé, chlapci a dívky od 14 do 35, byli přátelští a sympatičtí. A že se před přednáškou ještě společně pomodlíme, s čímž jsem jistě a rád souhlasil, neboť jsem konzervativní katolík. A že se pomodlíme písničkou. Pak to přišlo. Píseň byla zvolena v souvislosti s tématem přednášky a bylo to známá ukazovací píseň „Kdo stvořil?“ a nejen ti pozitivně naladění středoškoláci, ale i ti třiceti a pětatřicetiletí muži věrně a s nadšením ukazovali vlnící se moře, blikající hvězdy a dokonce i píchající ježky a já jsem se tiše ptal, zda zde někdo nezapomněl dospět, a myslel na to, jak je současná katolická církev nekonečně femininní se všemi těmi svými cantate a hosana a kytarovými popěvkami a že vychází věrně vstříc potřebám tak maximálně šestnáctiletých romantických dívek, a to je tak všechno. A myslel jsem na Kena Keseyho a jeho Vyhodte ho z kola ven a napadlo mě, zda současná katolická církev není právě tím velikánským ústavem, kde jsme pod vedením velkých sester se sesterskými čepicemi, sesterskými sukněmi a barokními krajkami všichni a dobrovolně uvnitř, protože se bojíme vyjít ven. Mužským katolíkům ve středověku bylo hej, ti měli své rytířské řády, ale co my? A když se mě kterýkoli novinář zeptá, co si myslím o současné katolické církvi, nemyslím si nikdy nic, ale když zavřu oči, tak vidím ty třicetileté chlapy, jak malují do vzduchu otazník, a pak ukazují prstem k nebi „náš otec Bůh“.

Setkání s mládeží

Nejprve obvyklá korespondence přes mail, Milý otče, rádi bychom v naší diecézi uspořádali setkání mladých... zveme různé experty... byli bychom velmi rádi, kdyby... Odepisuji, že nejsem expert, mládeži nerozumím, jsem suchar a mluvím nezajímavě a jistě se najde mnoho lepších a ochotných řečníků, a navíc mám naneštěstí již hodně obsazený diář, takže s politováním... Pisatelka je ale neústupná a připomíná se a pak ještě jednou a pak telefonicky, a tak rezignuji a vymýšlím plán, jak tu relativně dalekou cestu spojit ještě s něčím jiným, a v daný den přijíždím na dané místo.

Spousta mládežníků je všude kolem, s úsměvy a oranžovými visačkami kolem krku. Na recepci s trochou rozpaků vysvětluji, proč jsem zde. Dívka se tváří, že mě zná už dlouho, dává mi předem natištěnou cedulku s mým jménem a hned že pošle pro animátora, který mě bude provázet. Nevím přesně, kdo je to animátor, zkouším si pro zábavu zkusmo představit, co by to mohlo být za zvířátko, něco mezi krokodýlem a kajmanem? Dívka mi ochotně vysvětluje, že je to ten, kdo oživuje společenství – ve společenství musí najít ještě jiného animátora a spolu ožíví celé společenství. Tož takhle to je, divím se.

Přichází mladý sympatický chlapec, skutečně se představuje jako animátor a že mě bude provázet a hned mě vede k dalšímu stolku. Organizace funguje velmi dobře. Tahle dívka se ptá, zda budu chtít proplatit cestu. Odpovídám, že jsem měl dost svých záležitostí a že zde hmotné starosti s radostí nechám na organizátorech. Dívka se radí s jinou sympatickou dívkou a pak se vyslovují, cestu mi rádi zaplatí.

„To jste hodní,“ odpovídám.

„Stačí, když nám dáte kopii velkého techničáku,“ žádá ta sympatická dívka.

„Kopii velkého techničáku s sebou nemám,“ odpovídám. Měl jsem ji mít? táži se pro sebe. Moc jsem ty maily nečetl, kdo ví, co mi psali.

„To nevadí,“ říká ta sympatická dívka, „tak mi dejte velký techničák a my si to zkopírujeme.“

Jenomže já s sebou nemám ani velký techničák. To se snad ani nemá s sebou v autě vozit?

Ty sympatické dívky se chvíli radí.

„Tak nic,“ rozzáří se po chvíli úsměvem.

„Tak nic,“ usmívám se i já. Jsem mezi svými, myslím si.

Animátor mě vede do velkého sálu se spoustou mladých.

„Zde bude představení všech řečníků,“ vysvětluje. „Půjdete na pódium, představíte se a vysvětlíte mladým, proč by měli jít zrovna na vaši přednášku.“

„Ale já nechci, aby někdo chodil na mou přednášku!“ namítám. „Nejsem asertivní a nikoho nechci o ničem přesvědčovat, nejméně o tom, aby poslouchal nějaké moje úvahy!“ jsem již lehce znervóznělý. Někdo mě pozve a pak ještě chce, abych si sehnal posluchače!

„Musíte jít,“ vysvětluje animátor. „Všichni to tak dělají,“ rozhoduje. Jenomže jenomže. Jenomže animátor je mladý, narodil se až po roce 89 a nezná moji generaci. Byli jsme velmi zvyklí a velmi naučení říkat ne a věděli jsme velmi dobře, že nemusíme nic, i když z toho budou následky. Dnes tomu někdo říká paličatá tvrdohlavost. My tomu říkáme pevná vůle, která nám pomohla přežít.

„Tak to mám pro vás špatnou zprávu,“ říkám animátorovi. „Zůstáváme dole. Udělejte si to, jak chcete. Jsem plachý chlapec,“ vysvětluji.

Animátor tuší, že máme oba problém, a je mi ho líto a ve tváři vidím, na co myslí. Proč zrovna jemu dali takového troubu!

„Tak aspoň řekněte své jméno a název přednášky,“ prosí.

„OK,“ souhlasím.

Jiná sympatická dívka nás pod pódium prosí, abychom byli struční, máme již prý tak jako tak skluz. Rád jí to slibuji. Řečníci přede mnou se představují a podle instrukcí přesvědčují mladé, aby šli zrovna na jejich přednášku. Říkám svoje jméno a název přednášky a předávám mikrofon, jak bylo domluveno. Skrupulózní jsem tedy byl jen sám.

Animátor mě vede do místnosti, kde budu mluvit, cestou se nečekaně setkávám s kamarádem Jožinem. Vesele se zdravíme, setkali jsme se zrovna u automatu na kávu, chápeme to jako znamení a dáváme si společnou čokoládu, můj animátor s díky odmítá. „Na co jdeš?“ ptám se. „Na ‚Radost být ženou‘,“ odpovídá Jožin. „Jsem tam sám chlapec, jinak se přihlásila samá děvčata.“ „To mě velmi překvapuje,“ odpovídám.

Salonek, kde mám mluvit, je plný. Vida, šlo to i bez asertivity. Mluvím hodinu třicet, jak je domluveno, několik inteligentních dotazů. Pak se starší pán ptá, zda jsem s sebou přivezl svoje knížky. Kničky jsem s sebou nepřivezl. „Nikdy svoje knížky nevozím,“ vysvětluji. „To je škoda,“ říká ten pán. Jenomže jenomže. Pokud někdo chce přijít na přednášku, je to jeho věc, a pokud vznikne během řeči jiskření a hezká atmosféra, jsem moc rád. Mám moc rád, když se během letu posluchači ani nepohnou a poslouchají a dojde k souznění. A pak je mi trapné, když se lehce navázané nitky vztahů zatnou poslední větou a výzvou, že kdyby někdo chtěl knížku s mým podpisem, tak že tituly jsou se slevou k dostání vzadu na stolečku – na to nemám, jsem opravdu plachý chlapec. Plachý nejsem jen tehdy, když mě

vítr přednášky strhne a letím spolu s ním, před tím a potom je to špatné.

Od animátora dostávám za přednášku krásnou svíčku a dokonce Nový zákon na cédečku, abych si mohl v autě pěkně poslouchat, vysvětluje. „Nyní zbývá již jen dokoupit autorádio,“ snažím se neobratně poděkovat animátorovi. Těsně po vystoupení mě zastavují nezávisle na sobě dva posluchači, řeč se jim líbila a chtěli by, zdali bych totéž nezopakoval v jejich domovských farnostech v pohraničí, vyměňujeme si na sebe kontakty a domlouváme další korespondenci.

Cestou přemítám, že na celém širém světě existují jen dva velké průšvihy. První je, když se přednáška nepodaří. Druhý, když se podaří.

Po přednášce je společná mše svatá, můj animátor mě vede do sakristie, jsou zde biskupové a kněží, co jsou pověřeni pastorační mládeží, pak spousta dalších kněží, známých i neznámých.

Hraje se z Hosany, kapela je nadprůměrná, zadumaný klavír jak ze skupiny *Mission*, klavírista si na klaviatuře dělá, co chce, někde jde až do jazzových výpadů, moc dobře to umí. Na úvod je ukazovací písnička, kněz na pódiu všem ukazuje správná gesta a mladí ukazují, natažený palec s malíčkem u ucha, jakože mluví do telefonu s Pánem Bohem, a ruka na srdci, jakože se máme rádi. Všichni kněží kolem mě ukazují – a já bych moc rád ukazoval také, ale nemůžu, doopravdy nemůžu, neboť nemám tu správnou radost, a tak svý kroky nerozezpívávám. Nadšení katolíci všude kolem a úsměvy. Pohledy dívek se střetávají s pohledy chlapců, jiskření po celém prostoru a connecting people v sále. Skoro je slyšet, jak praská elektřina a světélka v očích jak z ohně svatého Eliáše. „Seznámili jsme se na mši svaté,“ slyšel jsem již mnohokrát od zasněných dlouhovlasých dívek. Bůh to tak jistě nějak plánoval.

Dívka s chlapcem věnují panu biskupovi kytici a děkují mu za to, že si našel čas a přišel mezi nás. Mělo by to logiku, kdyby se mladí nějak zespoda spontánně rozhodli se někde sejít a biskup by se zvedl a přijel by je navštívit. Mám ale matný dojem, že celou akci organizuje biskupství samotné.

Při pozdravení pokoje se všichni držíme za ruce, jako na dětských mších svatých a pak si jimi třese, protože jsme svorni v jednom duchu, mše svatá pro mládež je mše svatá pro mládež a člověk by měl vědět, do čeho jde, nebo nejít vůbec. Má mládež podobné pocity jako já, nebo ty ukazovačky opravdu souzní s jejich nitrem? Co jestli si my všichni myslíme, že to mladí mají rádi, a mladí si to myslí taky, že my staří to máme rádi a jen to nikdo nechce z lásky ke druhým pokazit?

Po mši svaté se loučím se svým ochotným animátorem a děkuji mu za trpělivost, taky si chudák užil, symbolicky u automatu na kávu se setkávám s Jožinem, animátor pozvání s díky odmítá. „Co ses dozvěděl?“ ptám se u dnešní druhé čokolády. „Mám porodit co nejvíc dětí, co půjde, neboť dar se přijímá,“ zvěstuje s tajuplným úsměvem Josef. Popijíme

čokoládu a loučíme se, Josef odjíždí na rok na studia a neuvidíme se, jde mě vyprovodit k autu.

Ještěže tu Josef byl.

Život jako orientační běh

I.

Hledání Boží vůle, věčné téma penitentů i katolických studentů. Jakou vysokou školu Bůh chce, abych studoval? Chce Bůh, abych šel do kněžského semináře, nebo do manželství? Nebo to má být řeholní řád? A pokud manželství, jakou manželku má pro mě Bůh připravenou? Kde žije – a poznám ji, až se poprvé setkáme? Nebo subtilněji: Přeje si Bůh, abych v rámci studií odjel na rok do ciziny? A když ano, tak do které ciziny? Tak jako je Jeremiáš povolán za proroka již v matčině lůně,

„Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky, znal jsem tě, dříve než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě, dal jsem tě pronárodům za proroka.“⁴⁹

dříve než Jeremiáš může udělat cokoli dobrého nebo zlého, dříve než si může své povolání jakkoli zasloužit, tak nějak je to možná i s námi. Podobně jako Jeremiáš nebo Jan Křtitel jsme i my povoláni ke svému úkolu na této Zemi již dávno před svým narozením. Z hovoru s mnohými studenty mám občas dojem, že svůj život vnímají jako jakýsi Bohem dopředu nalinkovaný a naplánovaný orientační běh životem. Úkolem křesťana je pak hledat Boží vůli, a tak jako běžec s buzolou hledá správnou trasu, má se i křesťan v neustálé modlitbě ptát na Boží vůli, na svou budoucí ženu, na svou budoucí školu, na program na dnešní odpoledne, na větu, kterou mám právě teď říct... někde to je již napsáno a já se musím jen co nejpřesněji trefit do životní trajektorie, která je pro mě od věků narýsována v nebi. Co nejpřesnější sledování linky Boží vůle, úkol dne.

My kněží takovému chápání vztahu s Bohem někdy pomáháme kázáními, které naši ministranti případně a s trochou ironie překřtili na homilie typu „Mléčná dráha“. Jedná se o to, že o svatbě kněz zmíní, že dříve než všemohoucí Bůh stvořil nebe a zemi, dříve než stvořil tento podivuhodný vesmír, dříve než stvořil hvězdy a Mléčnou dráhu, dříve než ze žhavého prachu vznikla naše planeta, vyvolil si Tebe, Jane, a Tebe, Marie, abyste tu dnes stáli před oltářem a slíbili si lásku, úctu a věrnost... A Jan s Marií se na sebe šťastně podívají – ano, naše manželství je něco osudového, hvězdného, před věky právě pro nás dva připravené, od svého narození jsme rostli pro sebe – aniž bychom to věděli! – pak jsme se poprvé setkali a pochopili a zajiskřilo to a nyní stvrzujeme jen to, co již dávno pro nás Bůh chtěl a plánoval. Náš vztah není biologická náhoda, nýbrž něco posvátného, co bylo pro nás dva od věků zapsáno v nebi. Dříve než mě Bůh vytvořil v lůně mé matky, dal nám jeden druhého. A ministranti, kteří dlouhá léta znají Jana i Marii a znají i všechny jejich mnohočetné dřívější vztahy a vztahové kotrmelce, se mile usmívají.

II.

⁴⁹ Jer 1,5.

No, proč nakonec ne. Pokud bych ale svůj život chápal jako orientační běh po předem připravené trase, pokud bych vnímal svůj život tak, že od věků je již někde napsáno, co mám přesně dělat dnes odpoledne mezi druhou a třetí a každou minutu svého života, trochu se bojím, že by se z mého života ztratila kreativita. Stal bych se pak vlastně již jen automatickým robotem, který se pomocí tykadla modlitby snaží být naveden na správnou trasu a o nic víc by v životě nešlo. Nevím, nechci se tomu příliš posmívat, ale myslím, že skutečnost je složitější, že se po mně žádá vlastní duchovní tvořivost, že Bůh mě bere mnohem vážněji než jen jako duchovního orientačního běžce, že krom poslušnosti se po mně žádají i vlastní nápady. Nejsme naprogramované stroje, které by měly s vrčením projet nějakou životní dráhu, jsme svobodní v plném smyslu toho slova. Jsme stvořené bytosti, ale my sami máme též tvořit.

Rabín Jonathan Sacks nabízí strhující výklad příběhu Noeho a Abraháma.⁵⁰ Noe dostává od svatopisců nejvyšší známku, „*Noe byl muž spravedlivý, bezúhonný ve svém pokolení; Noe chodil s Bohem.*“⁵¹ Málokdo ve Starém zákoně je hodnocen takto vysoko. A přesto, na závěr Noeho života se odehraje ona trapná scéna, při které se Noe opije a jeho dva synové, Šém a Jefet jej s odvrácenou tváří pozpátku přikrývají dekou, aby neviděli otcovu nahotu. Jak se to mohlo stát? Rabi Sacks vysvětluje, že Noe vždy a ve všem sledoval Boží vůli a přesně plnil všechny Boží příkazy: vyrobil archu přesně podle příkazů Božích se všemi patry a světlíky, rozměry a detaily, kterými Bible nešeří. „*Noe udělal všechno přesně tak, jak mu Bůh přikázal.*“⁵² Pak jde vyprávění dál, Noe dostává příkaz, aby vzal zvířata do archy a znovu, „*Noe udělal všechno, jak mu Hospodin přikázal.*“⁵³ Tato věta se pak zopakuje ještě jednou „*Z čistých zvířat i ze zvířat, která nejsou čistá, z ptactva i ze všeho, co se plazí po zemi, vždy po páru vešli samec a samice k Noemu do archy, jak mu Bůh přikázal.*“⁵⁴

Následuje několik rychlých vět, ve kterých je popsána stopadesátidenní spoušť potopy. Pak se vyprávění prudce zbrzdí a zpomaluje k nesnesení. Noe čeká čtyřicet dní a vypouští krkavce, který poletuje a nemá si kam sednout, pak holubici, která se vrací, pak po sedmi dnech znovu holubici, která již nese olivovou ratolest, a pak ještě jednou holubici, která se již nevrací. Pak Noe nepochopitelně čeká a čeká, až dostane příkaz Hospodina, aby opustil archu, a teprve pak vychází ven. Noe vždy přesně plní Boží příkazy.

Otázka ale zní, co řekl Noe, když se dozvěděl o Božím plánu zničit celou zemi, co řekl, když slyšel, že Bůh chce sice Noeho a jeho rodinu zachránit, ale jinak zničit celé lidstvo, co řekl, když zvěděl, že Bůh chce zničit dokonce i zvířata, co řekl? Odpověď je – nic.⁵⁵ Noe neřekne v Bibli jedno jediné slovo. Noe vždy a ve všem plní pozorně Boží vůli – ale svět je

⁵⁰ Sacks, J., *Covenant and Conversation. Genesis: The Book of the Beginnings*. Maggid Book and The Orthodox Union. New Milford, USA, 2009, p. 43–47.

⁵¹ Gn 6,9.

⁵² Gn 6,22

⁵³ Gn 7,5

⁵⁴ Gn 7,8–9

⁵⁵ Sacks, J., *Covenant and Conversation. Genesis: The Book of the Beginnings*. Maggid Book and The Orthodox Union. New Milford, USA, 2009, p. 43–47.

mezitím zničen! Po potopě Noe jen čeká a čeká. Midraš⁵⁶ říká, pokud je svět rozdrčen, není třeba čekat v arše na Boží příkaz k vyjití, k obnově země přece není potřeba speciální Boží povolení! A pokud se člověk nestará o ostatní lidi, není divu, že nakonec nedopadne dobře ani on, viz ona příhoda s Noeho nahotou.

Abrahám se dostane později do podobné situace. I jemu je sděleno, že má být zničeno mnoho lidí, celé město Sodoma. Noe i Abrahám vědí, že má dojít ke katastrofě, ale každý jedná úplně jinak. Abrahám ví velmi dobře, že Sodoma je město hříchu, a velmi těžkého hříchu, ale aniž by k tomu byl vyzván, zkouší nemožné a v jednom z nejpůsobivějších dialogů mezi člověkem a Bohem, který byl kdy zaznamenán, se pokouší vyjednat, co je v jeho silách. Sodomští navíc ani nejsou Abrahámovi příbuzní, jsou to pro něj naprosto cizí lidé! Když je jeho synovec Lot v místní bojůvce zajat, Abrahám okamžitě vytáhne na jeho záchranu a podaří se mu Lota osvobodit. Abrahám ve svém úsilí mohl neuspět, ale Noe se ani nepokusil.⁵⁷

III.

Myslím, že řešení je právě ve srovnání Noeho a Abraháma. Abrahám určitě naslouchá Boží vůli a plní ji, vychází ze svého města do neznáma a sleduje Hospodinovy příkazy. Jenomže krom toho se nezdráhá s Jahvem přít, argumentovat, bojuje, kde si myslí, že bojovat má. Na jedné straně Abrahám plní Boží vůli až k nesnesení – říká se, že pokud nám někdy při četbě Starého zákona neběhá po zádech mráz, tak že jej nečteme dostatečně pozorně – a jde obětovat milovaného syna Izáka, na straně druhé ale Abrahám určitě není jen pasivní plnitel Boží vůle. Poslušnost je užitečná věc, ale není to celý příběh!

Zbývá doplnit, že ani v životě Abraháma Bůh nemluví každý den, a Písmo zaznamenává dlouhé roky nebo i desítky let, kdy Bůh mlčí a nic viditelně významného se neděje.

Věřím, že Bůh požehná všem studentům, ať se již rozhodnou pro jakoukoli školu a jakoukoli zahraniční stáž, co se týče manželství, věřím, že Bůh požehná každému svazku a každému rozhodnutí dvou svobodných lidí, že toto rozhodnutí přijímá takové, jaké je, a že respektuje naši volbu, věřím, že tak, jak Bůh žehná spravedlivému Noemu a spravedlivému Abrahámovi, žehná i nám. Krom toho věřím, že Bůh požehná všem manželstvím všech bohoslovců, co se v souladu nebo nesouladu s Boží vůlí (kdo ví) rozhodli oženit, věřím, že Boží láska, když už ne Boží požehnání, mě provází i v mém hříchu a že Bůh mě neopustí, ať dělám cokoli, věřím, že Boží láska nějak následuje i nás, kteří občas bloudíme bez mapy a buzoly kdesi ztraceni v lesích a nevíme kudy kam. Věřím ale, že Bůh po mně nechce jen poslušnost jeho příkazům, ale také abych jednal a bojoval, mluvil a usiloval. To Abrahám se stane pro svět symbolem víry, nikoli Noe, a asi to není náhoda.

⁵⁶ Midraš je zastřešující pojem pro rané rabínské interpretace Tóry.

⁵⁷ Sacks, J., *Covenant and Conversation. Genesis: The Book of the Beginnings*. Maggid Book and The Orthodox Union. New Milford, USA, 2009, p. 43–47.

Církev hříšníků

Měl jsem jednou na jisté přírodovědecké fakultě přednášku v rámci cyklu o filozofii a biologii a v diskusi jsme se vespolek dlouze zhádali, přednášející i studenti z pléna, všichni proti všem a atmosféra byla velmi neklidná. Pak přednáška skončila a šli jsme společně do kantýny to zalít džusem, kávou nebo i něčím ostřejším a nikdo to nebral osobně. Vzpomínám, jak jsme se drželi kolem ramen a vše, co se stalo, chápali jako intelektuální cvičení, které nás posouvá někam dál, kdy se možná můj protivník mylí, ale jeho omyl mě nutí si uvědomit a uspořádat, proč si myslím, že se mylí, a nemohlo by na jeho úhlu vidění věcí něco být? Ve vědě to takto nějak funguje – je lépe žít v neustálých a neustávajících pochybnostech než být pevně zakotven ve svém omylu. Je známou pravdou, že ve vědě nemáme problém ani tak s tím, o čem víme, že nevíme, nýbrž s tím, o čem si myslíme, že už víme s jistotou, – a v čem jsme možná fatálně vedle. Jedním z rozdílů mezi vědou a náboženstvím je to, že věda nezná dogmata a denním chlebem vědců je žít v nejistotě pochyb o tom, jakže je svět vlastně uspořádán.

Uvědomil jsem si, jak velmi mi tohle chybí v katolickém prostředí. To, co umíme výborně, je rozlišovat na „my“ a „oni“, na „my“, kteří víme, jak to je, a modlíme se a upřímně o něco usilujeme a jsme pevně usazení v kruhu svého zákopu, a ostatní jsou „oni“, modernisté a liberálové, (o kterých máme pocit, že jsou méně zbožní než my) nebo svíčkové báby, co vysedávají v kostele (o kterých máme pocit že jsou více zbožní než my). Společným jmenovatelem těchto a jiných skupin je spontánní lustrace, kdo je náš přítel a kdo nepřítel, kdo je pravověrný a kdo není. Zatímco oficiální katolická církev některé věřící kanonizovala jakožto svaté a nikdy nikoho neprohlásila za zavržené, zde je tomu naopak: neví se, kdo přijde do nebe, ale kdo přijde do pekla, je přesně známo. Ostatní, co jsou málo mariánští nebo mariánští až moc, co mylně zvolili vatikánský neokatolicismus na místo tridentské pravdy, co nadřazují různé řády a hnutí farnosti či vůbec katolické církvi, nebo naopak přínos těchto řádů a hnutí fatálně a ke své škodě podceňují, každý, kdo má jiné názory než já, nemůže být upřímný křesťan, jde přímou a jednoznačnou cestou směrem k zavržení.

Teprve na Antarktidě nebo v bezejmenných kopcích v pustině And člověk pochopí, jak jsou naše představy o Bohu příliš... provinční, příliš domácké, příliš malicherné, vymyšlené kdesi na této maličké planetce v zapadlé vesničce majestátního universa a všechny hádky a osočování jsou náhle komické, úzkoprsé či jak to říct. Z pohledu vesmíru člověk získá úctu k různým způsobům ctění Boha, od modlitby v jazycích po nejružnější mariánské pobožnosti. Z bivaku na náhorních plošinách se stírá rozdíl mezi vatikánskou a tridentskou liturgií a jediné, co se počítá, je stav srdce člověka. Boha můžeme ctít, ale nemůžeme mu rozumět. Jen děti potřebují hrdiny dobré a zlé, člověk skutečně dospělý si je vědom, že i hrdinové mají své chyby a zbabělci ctnosti.

Opravdu tak precizně postihujeme, kdo je to Bůh, co si přesně na Zemi přeje a jak máme svou víru detailně praktikovat? Co ještě se musí stát, abychom pochopili, že se všichni

modlíme k témuž Bohu, že všichni toužíme po dobru, že skoro nikdo z nás není vyloženě zlý, jen se zkrátka na určité věci díváme jinak? Vladimír Solovjov ve své hořké Legendě o Antikristu naznačuje celkové i ekumenické smíření všech křesťanů – to ovšem až v situaci, kdy po masivním pronásledování zbudou poslední tři křesťané, pravoslavný, katolík a protestant. Teprve pak je spojí společný osud. Někdy se ptám sám sebe, kolik katolíků nás musí ještě zbýt, abychom jiný způsob žití své víry nechápali jako osobní urážku nebo jako urážku Boha a katolické církve. Velmi toužím po církvi, kde bychom na závěr našich disputací šli do kantýny to zalít džusem nebo něčím ostřejším, toužím po církvi hledajících, církvi pokorných, kteří nemyslí, že kdo vidí věci jinak, je hned v prvním kole heretik. Vyhledávání třísek v očích ostatních, to by nám šlo. Anthony de Mello má jeden velmi přesný postřeh o věřících, kteří jsou krutější než ostatní lidé, neboť až příliš snadno pro svou pravdu někoho obětují.

Velmi chápu, že někdy musí církev sáhnout k poslednímu možnému řešení, exkomunikaci, ale aspoň v posledních desetiletích to bylo vždy po velmi pečlivém a velmi bolestiplném zvážení a neustávající snaze o smíření.

Pokud žiji s Bohem a mám pravdu, pak je to se mnou těžké. Neboť ti kolem mě, co nemají pravdu, tím pádem zřejmě s Bohem nežijí, jinak by to přece viděli stejně jako já. A protože moje vidění věcí je vidění věcí Boží, stojí za to, abych Pravdu prosazoval, ať je to vhod či nevhod, stůj co stůj, ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Jenomže pokud mám kolem sebe podobně smýšlející, kteří jsou majiteli trochu jiné Pravdy než já, ale také žijí s Bohem, co se stane, když začnou Pravdu prosazovat proti mně, ať je to vhod či nevhod, ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého? Pak je již jen krůček ke katastrofě.

Jen Kristus o sobě mohl prohlásit, že jest Pravdou, my ostatní nejsme její či jeho majitelé, nýbrž máme být pouze jeho pokorní služebníci. Nejde o to, zda máme pravdu, nýbrž o to, zda Pravda má nás, říká hezky Rádl. Nejsem majitelem Krista, chci být jeho pokorným služebníkem. Jen Ježíš Kristus je Pravda, nikoli já! Je jedna, univerzální a neměnná Pravda, ale ta je na nebi, zde dole na zemi máme jen střípky, fragmenty pravdy, když pro nic jiného tak proto, že náš rozum je omezený.

Odtud vzešla i mnohými tolik zatracovaná relativita postmoderny – to když si filozofové uvědomili, že to byli právě majitelé konečné pravdy, kdo postavili Auschwitz a gulagy na Kolymě. Je velkým pokušením všech fundamentalistů zřít nebe na zemi, oddělit zrna od plev a ty špatné stáhnout z povrchu země. Fundamentalista je ten, kdo svou vizi chce předat všem a celému světu, po dobrém či po zlém.

Stejně jako kdysi existovaly knížky doporučené a zakázané, mám dojem, že občas smýšlíme i o kněžích a laicích, o tom, že někteří z nich jsou „dobří“, naši, a pak jsou ti ostatní. Chci říct banální věc – skutečnost je pestřejší. Člověk, který má jinou Pravdu než já, možná není posedlý zlým duchem, možná není posedlý ani duchem modernismu nebo placený zednářskou lóží. Možná je to docela obyčejný omylný křesťan, jako i já jsem omylný, a možná že se docela obyčejně oba večer modlíme stejný růženec, oba chodíme

ke svátostem protože si myslíme, že je to důležité, a jen oba vidíme věci jinou optikou. Je jednoduché vidět v jinak smýšlejících nepřátele pravdy, církve i Boha. *Je velmi obtížné vidět v jinak smýšlejících přátele pravdy, církve i Boha*, neboť takovýto pohled velmi podkopá mou stabilitu a zrelativizuje moji pozici majitele poslední, jednoznačné a konečné pravdy.

Epilog

Meditace nad vystřihovacím moravským betlémem po vánoční sklenici svařené vína

V betlémské jeskyni nebylo po odchodu gratulantů k hnutí, ale všechny věci byly pod dohledem svatého Josefa řádně vyrovnány a uloženy. Boty, které věnoval švec, vyšívání vesta dětské velikosti od krejčího, pecen chleba od pekaře, brusle od bezejmenného školáka, táč buchet a krajáč mléka od selky a několik soudků neznámého obsahu přivezených na saních od koledníků zabíraly většinu místa. Před jeskyní se na sešlapané trávě po mnoha souborech, které přišly Ježíškovi zazpívat, popásal veselý beránek, kterého někdo věnoval ze stáda svého, a očíhával zmačkané noviny, které kdosi přinesl. Kuba a Vávra s basou stejně jako chudí již dodudali a byli na cestě k domovu. Valaši, kterým anděl do Betléma jít kázal až z takové dálky, dozpívali hajdom hajdom tydlidom a následovali mistra, který po celém dnu v práci přece jen vstal a přišel s ostatními. Jen anděl s hvězdou a nápisem Gloria in Excelsis Deo poletoval sem a tam nad jeskyní, doprava a doleva, aby byla plachta ve větru stále pěkně napjatá a text dobře vidět. Zájemci o kolíbání Ježíška panáčka vyšli vzhledem k bytelně postavenému místu Ježíškova zrození naprázdno, ale místo toho si tiše pobrukovali s Marií chtíc, aby spal. Hned vedle jesliček ve džbánu trochu mlíčka od pastýřů a dvě kozičky na přikrytí nohou novorozence, neboť se pastýři doslechli, že nemluvnátko jest samo nahé a nic nemá. Mezi oslem a vollem jabka a hrušky a tajemnější štedrovničky s trojníčky, kterými Maria Ježíškovým jménem obdarovávala zpěváky. V koutě se krčil hrnec brynzy a pár vajec od Ondráše s Matúšem a mléka medu na kašičku věnované od dárců z nespécifikované oblasti moravského venkova. Některé dary byly věnovány nezištně, jiné proto, že bylo známo, že za koledování dá nám Bůh své požehnání.

Jenomže to vše bylo třeba zde nechat, neboť ještě nikdo krom Marie a Josefa netušil, že Bůh si tak trochu hraje s lidmi na schovávanou a oznamuje vždy jen bezprostředně následující krok. Josef již měl své zkušenosti: kdysi se po několika týdnech úzkostného přemítání rozhodl Marii tajně propustit, a teprve na poslední chvíli, když už to chtěl udělat, měl první ze svých snů. Bůh mluví až v poslední možný okamžik. Proto nyní, v noci, na pokyn v dalším snu Josef ihned vstal, vzal Marii s Ježíškem a prchli do Egypta, s sebou jen to nejnnutnější, co oslík uvezl. Zlato, kadidlo a myrha zůstaly v jeskyni, stejně jako všechny ostatní dary. Maria ještě na poslední chvíli stačila otevřít dveře klíčky, ve které pět peněz počítala křepelíčka s líbezně kukající žežuličkou, a Svatá rodina se vypravila pod rouškou tmy dolů na jih, zatímco v spánku svém dýchala zem a kdesi v dálce bylo ještě matně slyšet jak rozpustilý sbor koledníků cestou k domovu slavně na dudy duje a všechno prozpěvuje.

Vojáci s meči a kopími tak ráno našli jen různorodě urovnanou směs dárků, u které tiše přežvykoval seno ze žlabu osamělý volek s mandlovými očima. Kdyby bylo bývalo Josefovi líto darů nebo kdyby se z únavy noci byl rozhodl počkat až do svítání, dějiny spásy by se

zřejmě byly odehrány podstatně odlišně, než koledníci soudili.

Obsah

Modlitba argentinských nocí	1
Marek Vácha	1
Modlitba argentinských nocí	7
Stín Doriany Graye	11
The Ring is Mine!	17
Zážitkové křesťanství	18
Žehnám Tě, Tvore vodo.....	21
Spojené národy světa.....	30
Dilema svaté Terezie z Lisieux.....	41
Et dimitte nobis debita nostra	43
Růžový Bůh	45
Nejčastější omyly ateistů	49
Křesťané jsou lidé, kteří žijí podle Desatera	49
Křesťané si myslí, že jsou lepší než ateisté	49
Křesťan se vyzpovídá a pak jde hřešit dále	50
Co je slyšet z kazatelny při náhodné návštěvě kostela, je oficiální nauka církve	51
Papež zakazuje používat kondomy v Africe a tím přispívá k rozšiřování AIDS.....	51
Kněží a křesťané se snaží všechny ateisty obrátit „na křesťanství“	52
Kněží mají ve své víře jasno... ..	53
...neboť Bůh není.....	53
Je všeobecně známo, co je to křesťanství, o co křesťané usilují a jaký je jich Bůh.....	53
Katolická církev je jednotná monolitní organizace s jednou vírou, jedním názorem a jedním cílem	54
Stát se křesťanem je nutně spojeno s úsilím o restituce majetku a návrat katedrály církvi	55
Náboženství je opiem lidstva	55
Katolická církev udržuje lidi v nevědomosti a brání svobodnému vědeckému bádání. Víra je neslučitelná s vědou	56
Otazník ve vzduchu namalovaný	58
Setkání s mládeží.....	59
Život jako orientační běh	63
Církev hříšníků	67
Epilog.....	70
Meditace nad vystříhovacím moravským betlémem po vánoční sklenici svařeného vína	70
Obsah.....	72

Nebudu nikdy dobrým teologem, pokud budu jen studovat názory jiných, psát vybroušené rešerše a nikdy nepocítím žízeň živé bytosti po Bohu. Pokud budu svět zkoumat jen z vnějšku, jako nezávislý a nezaujatý novinář, nikdy jej nepostihnu. Životem procházíme dnes tak, jako se v sobotu procházíme po zoologické zahradě. Takto se ale s Bohem nikdy nesetkám; jako nezainteresovaný turista, který si během své životní vycházky po Zemi sem tam zmáčkne spoušť a vytvoří fotografii. Jsem vášnivá bytost, toužící a hladovějící po Bohu, toužící nalézt smysl věcí, jsem uvnitř světa, nikoli mimo něj.

P. Mgr. Marek Vácha, Ph.D.

Narodil se v roce 1966 v Brně, je katolický kněz. Na Přírodovědecké fakultě MU v Brně vystudoval obor molekulární biologie a genetiky, teologii studoval v Olomouci a v Bruselu. V letech 1997 a 2000 se účastnil dvou výprav na Antarktidu. V roce 2002 žil šest měsíců v trapistickém klášteře Sept-Fons ve Francii. Je přednostou Ústavu etiky na 3. lékařské fakultě Karlovy univerzity. Je administrátorem ve farnosti Lechovice u Znojma. Na FSS v Brně vede seminář zaměřený na vztah křesťanství a ekologie. Působí jako farní vikář ve studentské farnosti u Nejsv. Salvátora v Praze. Publikuje v řadě odborných i populárních periodik, zabývá se tématy evoluční biologie a lékařské i environmentální etiky.